

TRONDHEIM KOMMUNE

Årsrapport 2016

Bystyret/formannskapet

Oppvekstkomiteen	Helse- og velferdskomiteen	Finans- og næringskomiteen
Byutviklingskomiteen	Kultur-, idrett- og friluftslivskomiteen	Kontrollkomiteen

Rådmannen og strategisk ledelse

Kommunaldirektører

- Oppvekst og utdanning
- Helse og velferd
- Kultur og næring
- Organisasjon
- Byutvikling
- Finans

Rådmannens fagstab

- Folkevalgte og Bystyresekretariatet
- Kontrollkomiteens sekretariat
- Trondheim kommunerevisjon

Kommunale foretak, interkommunale selskap og eierinteresser i aksjeselskap m.m.

- TRV Gruppen AS
- Trondheim Kino AS
- Olavshallen AS
- Leutenhaven AS
- Trondheim Spektrum AS
- Prima AS
- Stavne Arbeid og Kompetanse KF
- Trondheim Parkering KF
- Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS
- Trondheim Havn IKS
- Trondheim kommunale pensjonskasse
- Vistamar rehabiliteringssenter SL
- Løbtjenester AS

Tjenesteområder

- Barnehager
- Skoler
- Barne- og familietjenester
- Kvalifisering og velferd
- Psykisk helse og rus
- Bo- og aktivitetstilbud
- Helse- og omsorgstjenester
- Kultur og kirke
- Idrett og friluftsliv
- Næring og samfunn
- Plan- og bygningstjenester
- Miljø-, landbruk- og laboratorietjenester
- Tekniske tjenester
- Eiendomstjenester
- Interne tjenester

Innhold

Forord.....	5
Sammendrag.....	7
Felles innsatsområder.....	13
Økonomi.....	22
Arbeidsgiverområdet.....	42
Barnehager.....	54
Skoler.....	62
Barne- og familietjenesten.....	68
Kvalifisering og velferd.....	74
Psykisk helse og rus.....	80
Bo- og aktivitetstilbud.....	84
Helse- og omsorgstjenester.....	88
Kultur.....	94
Idrett og friluftsliv.....	102
Næring og samfunn.....	108
Plan- og bygningstjenester.....	114
Miljø- landbruks- og laboratorietjenester.....	122
Tekniske tjenester.....	128
Eiendomstjenester.....	134
Vedlegg.....	152

Forord

I forordet til handlings- og økonomiplan 2016-2019, budsjettet 2016, skrev rådmannen følgende:

“Norge går nå inn i en periode med lavere økonomisk vekst og høyere arbeidsledighet, og det vil merkes i kommunene. Da blir det viktig å ha balanse i kommuneøkonomien. Utviklingen de siste par årene har gitt sterkere vekst i utgiftene enn i inntektene i Trondheim kommune, og det har redusert det økonomiske handlingsrommet for å møte de kommende utfordringene. Rådmannen foreslår derfor tiltak for å styrke kommunens økonomiske handlingsrom.”

Dette ble skrevet for et og et halvt år siden, og spørsmålet er om utviklingen så langt bærer bud om det er hold i disse antakelsene. Den økonomiske veksten i landet som helhet, målt ved vekst i BNP (brutto nasjonalprodukt) ble lavere i 2016 enn i foregående år. Høyere arbeidsledighet varslet også om at det ikke gikk så bra med “kongeriket” som vi hadde vært vant til. Utviklingen i 2016 bar bud om strammere tider.

Året 2016 ble imidlertid ikke noe stramt økonomisk år for kommunesektoren. Inntektene økte mer enn utgiftene, og de fleste kommunene har positive driftsresultater. Så var også tilfellet for Trondheim kommune. Driftsutgiftene økte med fem prosent, mens inntektene økte med syv prosent. Dette har bidratt til ei positiv “bunnlinje”, og mulighet for å gjøre kommunen mer robust for fremtidige økonomiske svingninger. Så er det selvsagt viktig å legge til at et godt driftsresultat ikke kun kommer av sterk vekst i inntektene, men at vi gjennom god styring også har god kontroll på utgiftene.

Om nedturen vil fortsette på nasjonalt nivå er de som ser inn i “glasskula” usikre på. Flere hevder at konjunktorene er på vei opp igjen, og en indikasjon på det er at arbeidsledigheten er på vei ned. Så fremtidsutsiktene er kanskje ikke så dystre som vi la til grunn i budsjettet for 2016, men det er fortsatt grunn til å ha nøkterne anslag på fremtidig vekst.

I årsrapporten er det beskrevet resultater med grunnlag i 46 periodemål for ulike tjenester. At de er periodemål, betyr at de gjelder for en fireårsperiode. Det er lite hensiktsmessig å ha mål som bare gjelder for ett år i gangen, siden det vi driver med ofte har en utviklingsdimensjon i seg som krever en mer langsiktig innsats. For å kunne beskrive de mer kortsiktige resultatene, bruker vi indikatorer. Hvert periodemål kan ha flere indikatorer knyttet til seg, og har til intensjon å gi oss en pekepinn på om vi er på riktig vei. Hvis vi antar at hvert mål i gjennomsnitt har tre indikatorer, så har vi et målesystem med tilnærmet 140 indikatorer.

Et eksempel kan klargjøre og illustrere systemet.

Innenfor helse og omsorg ble følgende periodemål vedtatt da handlings- og økonomiplan 2016-2019 ble behandlet av bystyret:

Brukere og pasienter får rett behandling på rett sted til rett tid

Følgende resultatindikatorer ble fastsatt:

- Alle skal få vurdert muligheten til å bo hjemme med tjenester opp til 25 timer i uken, før en sykehjemsplass blir valgt
- 30 brukere per bydel per år skal bli vurdert for hverdagsrehabilitering etter gjennomført implementering
- 240 brukere får tilbud om tidlig innsats per år innen satsingsområdet hverdagsmestring
- I hjemmetjenestens brukerundersøkelse for 2017 har temaene forutsigbarhet, informasjon og kultur- og aktivitetstilbud økt skår
- 90 prosent av brukerne av kommunens hjemmetjenester skal ha ti eller færre hjelpere

Hva som ble resultatet for 2016 kan dere lese i årsrapporten for helse og omsorg. Poenget er å vise at vi har under utvikling et styringssystem hvor ressursinnsats, aktivitet og resultater i sterkere grad bindes sammen og gir grunnlag for vurdering om fremtidige prioriteringer. Eksemplet ovenfor er en god modell for det vi ønsker. Mål- og resultatstyringssystemet må tilpasses ulike virksomheters særegenhet.

Tallene som er oppgitt ovenfor, 46 periodemål og anslagsvis 140 måleindikatorer, kan oppfattes som en "uhåndterlig masse". Da er det viktig å huske at vi driver en meget sammensatt og kompleks virksomhet med en total driftsutgift i 2016 på vel 13 milliarder kroner.

Rapportene fra tjenesteområdene viser at det er mye positivt i utviklingen av våre tjenester:

I skolene viste karakterene fra eksamen i matematikk et historisk høyt resultatet, og grunnskolepoengene viser fortsatt økt læringsutbytte for elevene.

Vi er på god vei til å nå periodemålet om full sykehjemsdekning ved at hjemmeboende tildeles sykehjemsplass eller bolig i et helse- og velferdssenter innen seks uker.

Brukerundersøkelser viser at innbyggerne er fornøyd med driften av kommunale vegger. Renhold og vedlikehold av offentlige areal i Midtbyen skårer høyt.

Det er imidlertid også viktig å vise at vi har utfordringer:

Kartleggingsprøvene på 1.-3.trinn viser imidlertid at antallet elever som er under kritisk grense i lesing og regning har økt litt.

Målet om at 90 prosent av brukerne i kommunens hjemmetjenester skal ha ti eller færre hjelpere ble ikke nådd, da 57 prosent (54 prosent i 2015) av brukerne hadde ti eller færre hjelpere.

I årsrapporten prøver vi å fremstille aktivitet og resultater på en realistisk og balansert måte. Det er dette som bidrar til at kunnskap om det som er gjennomført blir et reservoar for videre vekst og utvikling.

Årsrapporten for 2016 viser at vi i overveiende grad er inne i en positiv utvikling. Økonomien er under tilfredsstillende kontroll, vi har et kvalitativt forbedret tjenestetilbud på flere områder, sykefraværet viser en litt nedadgående tendens og vi har i gang en omfattende organisasjonsutviklingsprosess, *Helhetlig ledelse*.

Til slutt vil jeg takke alle medarbeidere for vel utført arbeid i 2016, og alle kommunens samarbeidspartnere for et godt samarbeid i året som har gått.

God lesing!

Morten Wolden, rådmann

Sammendrag

Balanse i økonomien

Regnskapet viser at kommunens økonomi ved utgangen av 2016 er i tilfredsstillende balanse. Kommunens økonomiske situasjon er styrket. Tjenesteområdene hadde et lavere forbruk enn budsjettet i 2016, og regnskapet totalt er avlagt med et positivt resultat. Kommunens regnskap har vært avlagt i balanse hvert år siden 2009, og med positivt resultat for alle år med unntak av 2014, da vi hadde et nullresultat. Tjenesteområdene hadde et mindreforbruk på 144 millioner kroner (59 millioner kroner i merforbruk i 2015), mens summen av overordnede inntekts- og utgiftsposter bidro til at regnskapet ble avlagt med et totalt positivt resultat på 255 millioner kroner.

De samlede brutto investeringsutgiftene var på 1 914 millioner kroner. I fireårsperioden 2013-2016 er det investert totalt 8,9 milliarder kroner. Investeringsutgiftene i 2016 var 670 millioner kroner lavere enn budsjettet. Årsaken til avviket skyldes i hovedsak at investeringene ikke ble gjennomført så raskt som planlagt.

Arbeidsgiverområdet

Den største, enkeltstående organisasjonsutviklingsprosessen i 2016 har vært *Prosjekt helhetlig ledelse* og innføringen av kommunalsjefer og avdelingsledere. Prosjektet styrker det helhetlige lederskapet (fag, folk og penger) i kommunen gjennom to nye ledernivåer og rekruttering av flere hundre medarbeidere inn i nye lederstillinger og omfattende ledelsesutvikling.

Endringene i lederskapet er også et viktig grep for å få ned sykefraværet i kommunen gjennom økt nærledelse.

Etter en omfattende prosess og bred medvirkning besluttet rådmannen at Grafisk senter ved Byarkivet skulle avvikles i 2017. Begrunnelsen for beslutningen er at behovene for trykksaker går ned som et resultat av en ønsket utvikling og endringer i enhetenes behov for støtte.

Flere nye digitale verktøy har konsekvenser for organisasjonsutviklingen. Rådmannen innførte Google som plattform for kontorstøtte i 2016. Trondheim kommune er med dette en av de største organisasjonene i Europa som jobber skybasert. Skybaserte løsninger er et viktig skritt på veien mot en åpnere kommune med vekt på deling og samhandling.

Rådmannen anskaffet i 2016 nye verktøy for medarbeiderundersøkelser. Med 10-faktor fra KS vil lederskapet ha et enda bedre utgangspunkt for å vurdere behov og muligheter for målrettet organisasjonsutvikling.

Oppvekst og utdanning

Oppvekst og utdanning hadde et mindreforbruk på 26.6 millioner kroner, som er 0,7 prosent av nettobudsjett for tjenesteområdet. Systematisk styring på enhetene og økte inntekter bidro til de positive tallene for 2016. I årsrapporten er virksomheten vurdert opp mot fire felles periodemål for 2015- 2018, og måloppnåelsen er vurdert som god. Sykefraværet er fortsatt en utfordring, med en variasjon fra 7,3 prosent i skole til 11,9 prosent i barnehage. Totalt sett går imidlertid fraværet noe ned sammenlignet med 2015.

Barnehagene har fulgt opp politiske vedtak om styrking av arbeidet med språkutvikling, realfag og minoritetsspråklige skolestartere. Behovet for særskilt norskundervisning for minoritetsspråklige har gått markant ned. Et eget prosjekt for pedagogisk utvikling og systematisk vurdering er avsluttet, og barnehagene rapporterer om stort utbytte av dette arbeidet. Opplæringsprogrammet i "Flerfaglig blikk" har blitt oppgradert slik at det er i tråd med dagens praksis og kunnskapsgrunnlag for tidlig innsats. Totalt 46 barnehager har gjennomført opplæringen. Det er gjennomført foreldreveiledningsgrupper for nybosatte flyktningfamilier.

I skolene viste karakterene fra eksamen i matematikk et historisk høyt resultat, og grunnskolepoengene viser fortsatt økt læringsutbytte for elevene. Gjennomføringsgraden for Trondheimselevne i videregående skole ligger over det nasjonale snittet. Kartleggingsprøvene på 1-3 trinn viser imidlertid en liten økning elever som er under kritisk grense i lesing og regning. Den store elevtallsveksten er en utfordring for det fysiske læringsmiljøet, men oppgradert utstyr og kompetanseutvikling for lærerne har bidratt til varierte arbeidsformer.

Elevundersøkelsen viser stabile læringsmiljø, og en markant fremgang på de fleste indikatorene. Nedgangen i andelen elever med behov for spesialundervisning fortsetter, og er større i Trondheim enn på nasjonalt nivå. Det har også vært en positiv utvikling av forvaltningsarbeidet i spesialundervisningen, og samarbeidet mellom skolene og Barne- og familietjenesten har blitt bedre. I 2016 har skolene tatt i bruk digital meldebok som kommunikasjonskanal mellom skole og hjem. Over 90 prosent av de foresatte har tatt i bruk løsningen.

Barne- og familietjenesten (BFT) la frem en opptrappingsplan for helsestasjonene i 2016, som skal gjennomføres i 2017. Over 90 prosent gjennomførte helsekontroll ved ettårsundersøkelsen og ved skolestart, men det var knapphet på ressurser som jordmor og lege. Det ble bosatt 117 enslige mindreårige flyktinger, og etablert gode omsorgs- og skoletilbud for den enkelte. Samarbeidsarenaene med skole og barnehage fungerte godt gjennom året, og det ble lagt ned et stort arbeid for å lukke avvikene på de forvaltningsmessige kravene til PP-tjenesten.

Innenfor helse- og habiliteringstjenestene har omfanget av timebasert avlastning økt, og disse familiene har i større grad fått støttekontakt, praktisk bistand og avlastning i hjemmet. Tidlig innsats og familieperspektivet ble godt fulgt opp av BFT gjennom året, og andelen barn med tiltak fra barnevernet i alder 0-17 år var fortsatt lavt sammenlignet med andre byer. Det ble innledet et tettere samarbeid med "Barnevernproffene" om videre utvikling av god praksis i barnevernet, og samarbeidsavtalene med Kirkens bymisjon, Barnas stasjon - Blå Kors og kontaktsenteret 22B har hatt stor betydning for mange barn og familier i kommunen.

Helse og velferd

Alle som mottar økonomisk sosialhjelp skal få tilbud om meningsfulle arbeidsrettede tiltak. I 2016 ventet 20 prosent av mottakere under 30 år på aktive tiltak. Det er iverksatt flere tiltak for å bedre resultatet i norskopplæringen ved Voksenopplæringen, og vi nærmer oss resultatet for landsgjennomsnittet. Vi ligger litt etter målet om at 55 prosent av deltakerne i introduksjonsprogrammet skal gå videre ut i arbeid etter utdanning, etter fullført introduksjonsprogram. Resultatet ble 52 prosent.

Målet om god tilgang på bolig hos vanskeligstilte ble nådd, fordi ventetiden på kommunal bolig ble halvert fra seks til tre måneder. Det ble bosatt 740 flyktninger og familiegjenforente, hvorav 123 enslige mindreårige som er historisk det høyeste antallet flyktninger som kommunen har bosatt noensinne.

40 personer fikk kartlagt egne rus- og psykiske lidelser for å få skreddersydd kommunale tjenester og få vurdering av videre behandling. For å kunne hjelpe personer med lettere og moderate problemer/lidelser, har ansatte fått kompetanse innenfor kognitiv terapi i stedet for at flere har fått opplæring i metoden motiverende intervju.

Det er registrert 35 personer på venteliste på bolig i bofellesskap, hvorav sju personer har ventet mer enn fire år. Det er en stor utfordring å redusere ventetiden på bolig i bofellesskap til maksimalt seks måneder.

Vi er på god vei til å nå periodemålet om full sykehjemsdekning ved at hjemmeboende tildeles sykehjemsplass eller bolig i et helse- og velferdssenter innen seks uker. Antall utskrivningsklare ventedøgn er redusert, men det er fortsatt 17 prosent av andelen utskrivningsklare pasienter som må vente mer enn fem døgn på kommunalt tilbud. Vi er på vei til å nå målet om rett behandling på rett sted til rett tid, da flere brukere har fått tilbud om tidlig innsats innenfor hverdagsmestring og flere benytter Frisklivssentralens tilbud.

Det er fortsatt en stor utfordring å redusere antall hjelpere per bruker. 57 prosent av brukerne hadde mindre enn ti forskjellige hjelpere i snitt. Alle enheter har kompetanse- og rekrutteringsplan, og andelen av nyansettelser med 100 prosent stilling var 77 prosent. Det er en utfordring å rekruttere til 100 prosent stilling på natt.

Arbeidet med å oppgradere pasientvarslingsanlegg ved kommunens helse- og velferdssentre (HVS) startet opp i 2014. I 2016 har følgende sentre blitt ferdig oppgradert til ny løsning; Valentinlyst HVS, Havstein HVS, Havsteinekra HVS og Kattem HVS. Arbeidet med oppgradering ble i tillegg igangsatt ved Laugsand og Zion HVS.

Kultur, næring og idrett

I den årlige kulturindeksen, som Telemarksforskning utarbeider på grunnlag av sammenlignbare nasjonale tall innen ti utvalgte kulturkategorier, plasserte Trondheim seg i 2016 som landets nest beste kommune, bare slått av Røros. Dermed ble Trondheim rangert som den beste av storbyene innen kulturfeltet.

Satsing på kultur, idrett og posisjonen som student- og kunnskapsby er viktig for byen og regionen. I 2016 åpnet vi flere kulturarenaer; Litteraturhuset, Kunsthall Trondheim, minnestedet for 22. juli og Kulturtribunen på Ranheim.

Et nytt filmfond ble etablert, der Trondheim kommune er deleier.

Granåsen konsertarena rommer inntil 37.000 publikummere og ble tatt i bruk, og Sverresborg konsertarena etablerte seg som arena for inntil 10.000 publikummere.

På ISAK er dans blitt en viktig aktivitet, både som avtalt deltakelse og som drop-in mulighet.

Arbeidet med en attraktiv og innovativ bycampus har hatt høy prioritet i 2016. NTNUs nybygg på Kalvskinnet ble ferdigstilt, og utbyggingen av lærerutdanningens lokaler påbegynt.

NTNU besluttet at campus skal utvikles med hovedretning mot Elgeseter gate. Trondheim kommune utarbeidet en stedsanalyse for området.

Klæbu og Trondheim kommuner gjorde enstemmige og likelydende vedtak om å slå seg sammen, og arbeidet med sammenslåingen kom i gang.

Bedriftsgruppen innenfor marine næringer, AquaTech Cluster, ble kvalifisert i det statlige ARENA-programmet for en treårsperiode.

2016 var et begivenhetsrikt år for idrettsbyen Trondheim. Det største idrettsarrangementet i 2016 var UEFA Super Cup. Arrangementet innebar den største TV-produksjonen som har vært produsert utenfor Oslo, med 200 millioner TV-tittere. Kampen ble vist i 230 land.

I 2016 søkte Trondheim om VM på ski i Nordiske grener 2021, men Oberstdorf fikk arrangementet. Tour de ski i 2020 i Midt-Skandinavia ble lansert på FIS-kongressen i Cancun og ble tildelt regionen.

Byutvikling

Det pågår flere krevende og viktige byutviklingsprosesser i Trondheim. I 2016 er flere strategiske grunnlag lagt for å kunne utvikle kommunen i en mer bærekraftig retning.

Bymiljøavtalen slår fast "nullvekstmålet". All trafikkvekst i persontransporten skal tas med gåing, sykkel og kollektiv. Nullvekstmålet er dermed et felles mål både for transport- og arealutviklingen. Avtalen danner grunnlaget for Miljøpakkeprosjekter, for innføring av superbuss og gjelder for partene i Miljøpakkesamarbeidet i perioden 2016-2023.

Beslutningen om å samlokalisere NTNU byintegrert vil styrke kunnskapsaksen og bygge opp under kollektivbuen. Gjennom utvikling i sentrum og planene for Nyhavna og Tempe, Valøya og Sluppen vil flere kunne bo, arbeide og utføre sine daglige gjøremål uten bil.

Detaljreguleringsplaner for om lag 2000 boliger er vedtatt innenfor den etablerte tettstedsstrukturen. Det er betydelig høyere enn det stipulerte behovet kommunen har for å dekke sin årlige vekst. Det er behandlet større og mindre planer, dele- og byggesaker som har bidratt til at et stort antall boliger er klare for utbygging.

Kommunedelplanen for Nyhavna skal sikre en urban utvikling av et stort og sentrumsnært havneområde. Etter vedtaket i bystyret ble *Hendelser på Nyhavna* arrangert i et samarbeid mellom Trondheim havn og Trondheim kommune, for å synliggjøre lokale drivkrefter og vise fram områdets kvaliteter for byens befolkning. Arrangementet var startskuddet for ytterligere medvirkning.

Det første Midtbyregnskapet (for 2015) ble utgitt i et samarbeid mellom Trondheim kommune og næringslivet i Midtbyen. Det – sammen med byromstrategien, er viktige grunnlag for å utvikle Midtbyen. Arbeidene har vært banebrytende og etterspurt fra andre byer i Norge. DIVE- analysen for bryggene i Kjøpmannsgata ble ferdigstilt, og planprogram fastsatt i bystyret.

Tidenes miljøopprydding på sjøbunnen i Trondheim ble ferdigstilt. Luftkvaliteten holder fortsatt forskriftskrav, men hadde én overskridelse for mye for å tilfredsstillе alle nasjonale mål. *Kommunedelplan energi og klima 2017-2020* ble levert med forslag om å redusere de direkte klimagassutslippene i Trondheim med 20 prosent i 2020 og 80 prosent i 2030. Parallelt utarbeidet Trondheim kommune og NTNU en søknad til EUs Horisont 2020 program om et Smart City prosjekt, i samarbeid med næringslivet.

Trondheim omtales nasjonalt som pioner innen trebygg. Gjennom *Trebyen Trondheim* er det arrangert en rekke seminarer og – i samarbeid med SiT - tatt imot mange byggherrer, entreprenører og konsulenter på befaring til egne bygg og studentboligene på Moholt. Bedre bygg i et livsløpsperspektiv, oppfølging av reklamasjoner og verdibevarende vedlikehold har vært prioritert. Alle skoleprosjekt igangsatt i 2016 har passivhusstandard, og det er minimum lavenergistandard på alle andre nye byggeprosjekt.

Reservevannsforsyning og flere prosjekter for å redusere forurensningsutslipp til bekker og elver er gjennomført. Brukerundersøkelser viser at innbyggerne er fornøyd med driften av kommunale veier. Renhold og vedlikehold av offentlige areal i Midtbyen skårer høyt.

Det er lagt et godt grunnlag for planer for friluftsliv, vann, areal til offentlige formål og boligpolitikk som ferdigstilles i 2017.

Kundeservice, digitalisering av tjenester og formidling er fortsatt prioriterte oppgaver. Det er lagt til rette for mer selvbetjening for innbyggerne med innsyn i saker via kart, og det er anskaffet løsning for mer digital byggesaksbehandling. Gjennom nettmagasinet Trondheim 2030 er det publisert og delt to byutviklingssaker per uke.

Felles innsatsområder

Flyktning i Trondheim

Krig og borgerkrig i flere land i Midt-Østen og land i Afrika førte til at rekordmange mennesker søkte beskyttelse og trygghet i Europa og i Norge høsten 2015. Bystyret vedtok etter eget initiativ å øke antallet bosettinger til 1 100 flyktninger i løpet av 2015 og 2016. Vedtaket var utover anmodningen fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet IMDi.

De folkevalgte vedtak er innfridd. Kommunen bosatte i alt 1 235 flyktninger og familiegjenforente i løpet av 2015 og 2016. Av disse var 167 enslige mindreårige. Dette er historisk store bosettingstall for Trondheim. For å illustrere dette, viser tall fra de ni forutgående årene et snitt på 273 flyktninger årlig, derav 16 enslige mindreårige. Bosetting av 123 enslige mindreårige flyktninger i 2016 er også historisk nasjonalt. Ingen andre kommuner i Norge har noensinne bosatt så mange enslige mindreårige i løpet av ett år.

Bosetting og integrering av så mange flyktninger har ikke vært mulig uten et engasjert lokalsamfunn, et positivt privat boligmarked, godt samarbeid med frivillige/ideelle organisasjoner og ikke minst samarbeidet med lokalt næringsliv. Det er også viktig å trekke fram de ansattes engasjement og kompetanse for å innfri bystyrets vedtak. Uten høy kompetanse på feltet og fleksible kommunale tjenester hadde det vært svært vanskelig å gjennomføre bosetting av så mange flyktninger de to siste årene. Handlingsplan for økt bosetting som ble vedtatt av bystyret i mai 2016 skisserte flere tiltak til å nå bosettingsmålet, til en rekke tiltak knyttet til integrering av flyktninger i samfunns- og arbeidslivet. Flere av tiltakene i handlingsplanen er allerede gjennomført, mens andre må utvikles over noe tid.

Den viktigste og største oppgaven for kommunen etter bosetting, uavhengig av antall flyktninger, er å integrere de nyankomne i samfunns- og arbeidslivet. Mens det viktigste målet for enslige mindreårige og barn er å gjennomføre grunnskole og videregående opplæring, er rask overgang til inntektsgivende arbeid målet for de voksne.

Den påbegynte prosessen med etablering av et heldags kvalifiseringsprogram for enslige mindreårige er et viktig steg for å legge til rette for at flere gjennomfører grunnskole og videregående opplæring. For de voksne bør tilrettelegging av flere effektive kvalifiseringstiltak forsterkes og videreutvikles, i dialog med lokalt næringsliv. Kommunens nye mål for voksne flyktninger er at minst 70 prosent av de nybosatte flyktningene kommer i jobb eller utdanning innen tre år etter bosetting. Det er svært positivt å registrere at parallelt med store bosettingstall, greide om lag 52 prosent av flyktningene å komme i jobb eller utdanning ved endt introduksjonsprogram i 2016.

Trondheim kommune har realisert bystyrets vedtak med å bosette 1 235 flyktninger i løpet av to år. Den store oppgaven nå er å integrere de bosatte flyktningene i lokalsamfunnet og i arbeidslivet. Uten et fortsatt høyt engasjement og bistand fra befolkningen, næringslivet og ideelle/ og frivillige organisasjoner vil dette ikke være mulig. Flyktningene som kommer representerer en ressurs som må utnyttes. Kommunen som samfunnsaktør må legge til rette for integrering, mens flyktningene selv har hovedansvaret for en vellykket integreringsprosess. Positivt og likeverdig samspill mellom flyktninger og den øvrige befolkningen på naturlige sosiale arenaer vil legge grunnlaget for en god integrering. Trondheim kommune bidrar gjennom bosetting og integrering av flyktninger til å løse en stor og viktig nasjonal oppgave. Dette har også en internasjonal dimensjon der Trondheim bidrar til at Norge som et humanistisk land kan ta imot og gi beskyttelse til medmennesker i nød.

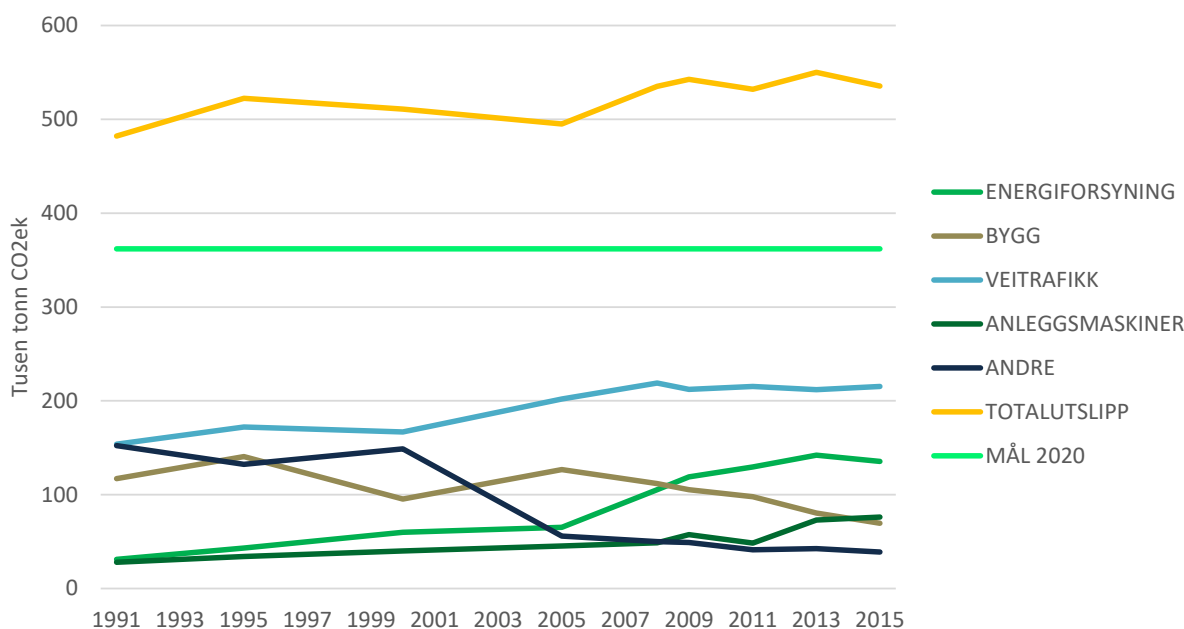
Miljøbyen Trondheim

I 2016 er det lagt et godt grunnlag for et framtidig klimavennlig Trondheim.

Klimautslipp i Trondheim

Kommunedelplan for klima og energi 2017-2030 var på høring i 2016 og skal behandles i bystyret 2017. Planforslaget legger vekt på at både innbyggere, næringsliv og offentlig virksomhet må bidra til å fase ut oljefyring, redusere biltrafikken og fremme nullutslippskjøretøy for å nå målet om 25 prosent reduksjon av klimagassutslippene i 2020. Til tross for mye oppmerksomhet og gode tiltak har klimagassutslippene i Trondheim økt jevnt og trutt de siste 25 årene, men viser en svak nedgang de siste årene.

Figuren viser klimagassutslipp i Trondheim fra 1991 til 2015 fordelt på sektorene energiproduksjon, bygg, veitrafikk, anleggsmaskiner og andre.

Veitrafikk er den absolutt største utfordringen med utslipp som har økt betraktelig siden 1991. Fra 2010 har disse utslippene stabilisert seg.

Tiltakene i Miljøpakken virker, de skal kutte køer og utslipp av klimagasser, og alle skal komme lett og trygt fram i byen.

Siden 2008: Andelen bilreiser har falt fra 58 til 54 prosent.

Siden 2008: Bussbruken har økt med omlag 65 prosent.

Siden 2010: Biltrafikken har gått ned med omlag 15,5 prosent i bomsnittene (soner med bom som dekker store deler av byen).

Siden 2010: Sykling i Midtbyen har økt med 53 prosent, gåing har økt med 28 prosent.

Siden 2013: Andelen barn som blir kjørt til barneskolen har falt fra 21 til 15 prosent.

Miljøpakkens reiserådgivere har utvidet og systematisert arbeidet mot virksomheter i byen.

Gjennom Bymiljøavtalen som ble signert i 2016, forplikter Trondheim seg til "nullvekstmålet". All trafikkvekst i persontransporten skal tas med gåing, sykkel og kollektiv – og er dermed et felles mål både for transportutviklingen i byen og for arealutviklingen. For å nå målet om 25 prosent reduserte klimagassutlipp i 2020 i forhold til 1991, er det helt nødvendig med en betydelig nedgang i både person- og nyttetransport. I tillegg er det nødvendig med en rask utskifting til nullutslippskjøretøy.

Når det gjelder energiforsyning, har innføring av fjernvarme ført til en markant reduksjon i utslipp fra oljefyring i **bygg** siden 1991. I 2016 har antall registrerte fyrkjeler i Trondheim sunket fra 510 til 452. I årene framover blir det viktig å redusere utslipp fra energiproduksjon fra fjernvarme.

Utslippene fra **anleggsmaskiner** har også økt betraktelig, spesielt siden 2011. Det er relativt få virkemidler rettet mot denne utslippskilden, og det er dermed viktig at kommunen og andre offentlige aktører bruker sin rolle som byggherre til å stille krav til fossilfrie anleggsplasser framover.

Byen som forsknings- og testarena

En grønn byutvikling krever nytenking; Nye former for transport, nye energiløsninger, ny byggeskikk. Med NTNU og SINTEF i samme by har kommunen gode muligheter til å fremme ny kunnskap og forskningsbasert, miljøvennlig byutvikling. Kunnskapsaksen fra Sluppen til Nyhavna er en innovasjonsarena som har fått mye oppmerksomhet i 2016.

I 2016 fikk forskningscenteret Zero Emission Neighbourhoods (ZEN) tilslag fra Forskningsrådet. ZEN er ledet av SINTEF og NTNU og skal forske på utviklingen av nullutslippsbygg og nullutslippsområder. Trondheim kommune har meldt inn prosjekter i Kunnskapsaksen som pilotområde i ZEN. Kommunen deltar også, som eneste kommune, i forskningscenteret Klima 2050 for å teste ut løsninger for tilpasning til et endret klima. Kommunen har stilt hele taket på Høvringen renseanlegg til disposisjon til forskning på grønne tak og andre løsninger for å håndtere mer nedbør og mer intensiv nedbør.

Trondheim har sammen med byene Limerick i Irland og Leuven i Belgia søkt om midler fra EUs *Smart Cities and Communities Lighthouse Projects (SCC1)*. Det er utviklet forslag til i alt 15 demonstrasjonsprosjekter sammen med lokalt og internasjonalt næringsliv.

Trondheim kommune har helt siden 2004 satset spesielt på ny bruk av tre gjennom *Trebyen Trondheim* og fått mye nasjonal og internasjonal oppmerksomhet for dette. Nordens største byggeprosjekt i massivtre har reist seg på Moholt i 2016 i regi av Studensamskipnaden. Ett av kommunens bygg i massivtre, Øya barnehage, stod ferdig i 2016. I tillegg til at tre er et godt klimavalg som gir umiddelbare klimagassreduksjoner, opplever ofte brukerne av bygget et godt inneklima.

Folkehelse

En miljøvennlig by er menneskevennlig og fremmer folkehelse. Gode møteplasser er viktige for livet i byen. I 2016 vedtok Trondheim kommune en byromsstrategi med visjonen "Bra byrom for bruk". Medvirkningsprosesser er viktig i byromsarbeidet, og et grunnlag for å teste midlertidige tiltak som belysning, aktiviteter, opphold med mer. Midtbyregnskapet for 2016 viser at folk blir stadig mer tilfreds med renhold og vedlikehold i Midtbyen.

Bylufta har hatt en god positiv utvikling takket være bedre renhold, nye gassbusser, økt kollektivtrafikk, flere elbiler og flere syklistar og gående. Trondheim kommune har de senere årene bedret luftkvaliteten betraktelig, og ble i 2016 partner i InventAP som er ledet av Folkehelseinstituttet og skal forske på helseeffekter av luftkvalitet.

2016 var året for å konsolidere satsingen på urban dyrking i Trondheim, gjennom å etablere et kompetansesenter på Voll gård. Kompetansesenteret har hatt demonstrasjonshage, åpne hagedager, dyrkingskurs for interesserte - inkludert ansatte i skoler og barnehager - som skal i gang med egen dyrking. Flere urbane hager er etablert, og kommunen har anlagt to offentlige bær- og frukthager på Leangen og Stavne.

Vann, avløp og sjøbunn

Utbyggingen av interkommunale vann- og avløpssystemer fortsatte i 2016. Både vann- og avløpsdelen av MeTroVann-prosjektet er ferdigstilt. Vanddelen ble satt i drift i 2016, mens det pågår prøvedrift av avløpsdelen. Samarbeidsprosjektet om vann og avløp med Klæbu kommune kom godt igang. Det er gjennomført flere prosjekter for å separere spillvann og overvann for å frigje kapasitet i ledningsnett og legge til rette for både klimaendringer og byvekst.

I 2014 ble det gjennomført rotenonbehandling av Vikerauntjønnna for å unngå spredning av fiskearten mort til Jonsvatnet, og i 2016 ble det som oppfølgingstiltak gjennomført rotenonbehandling av vannene i Bymarka. Tidens største oppryddingsprosjekt - Renere havn - ble ferdigstilt og baner vei for ny byutvikling langs sjøfronten.

Internt miljøarbeid

Trondheim kommunes miljøstyringssystem er sertifisert etter standarden NS ISO 14001 og ble revidert i 2016. Hovedkonklusjonen fra revisjonene er at kommunens overordnede miljømål er godt forankret i kommunens plan- og styringssystem, og at disse er brutt ned i konkrete påvirkbare miljømål for hver enkelt enhet gjennom enhetsavtalen 2015-2018. For eksempel er drift og oppfølging av egne kommunale bygg, spesielt ved skolene og idrettsanleggene, viktig for å oppnå energisparing.

Sykefravær og ledelse

Rådmannen har fulgt opp formannskapetets vedtak om forebygging av sykefravær høsten 2016. I tråd med det politiske vedtaket har vi tatt tre overordnede grep:

1. Det er innført som rutine at saker som legges frem for politisk behandling skal ha med en vurdering om eventuelle konsekvenser for arbeidsmiljøet.
2. Det er utviklet tiltak for å bekjempe det "grå" sykefraværet. Dette betyr blant annet at medarbeiderne, så langt som mulig, får en mer aktiv rolle i utforming og organisering. For eksempel er hjemmetjenesten ved Lade hjemmetjenester i gang med et treårig aksjonsforskningsprosjekt, *Læringslivet*, der aksjonsforskningsmetoder brukes for å gjennomføre medarbeiderdrevne innovasjonsprosesser. I tillegg er rådmannen i ferd med å utvikle et system for innføring i medarbeiderskap. Alle medarbeidere vil gjennom muligheten for e-læring kunne utvikle en felles, grunnleggende forståelse for rollen sin i organisasjonen. Tilstrekkelig kunnskap om egen organisasjon, roller og forventninger kan gjøre det lettere å være medarbeider og dermed fjerne unødvendig stress og frustrasjon.
3. I tråd med kommunenes arbeidsgiverpolitikk skal rådmannen sørge for at alle medarbeidere blir fulgt opp av én ansvarlig leder. Gjennom *Prosjekt helhetlig ledelse* er det gjort store endringer i ledelsesmodellene til kommunen for å bedre lederskapets forutsetninger for å utøve nærledelse. Strukturelle endringer støttes av omfattende ledelsesutvikling. Endringene i ledelsen er beskrevet i en egen politisk sak om innovasjonsledelse (PS 17/4693).

I tillegg til felles tiltak og føringer utarbeider rådmannen en strategi for reduksjon av sykefraværet innenfor det enkelte tjenesteområdet. Lokale forhold og utfordringer vil dermed svares ut med lokale tilpasninger og tiltak.

Sykefravær fordelt på virksomhets- og tjenesteområder

Tabell 1: Sykefravær for hele kommunen og etter virksomhetsområder i perioden 2012-2016. Differens (prosentpoeng) og relativ endring (prosent) mellom 2015 og 2016.

Tall i prosent.

Virksomhetsområde	Årsverk						Differanse (2016-2015)	Relativ endring (%)
	2016 ¹	2012	2013	2014	2015	2016		
Byutvikling	1207,2	9,0	7,9	9,3	8,4	8,6	+0,2	+2,4
Kultur og næring	143,3	5,8	6,4	6,2	7,3	6,1	-1,2	-16,4
Oppvekst og utdanning	5392,8	8,8	9,0	8,7	9,2	9,0	-0,2	-2,2
Skoler	2776,7	7,4	7,2	7,0	7,2	7,3	+0,1	+1,4
Barnehager	1703,5	10,8	11,5	11,3	12,6	11,9	-0,7	-5,6
Barne- og familietjenesten	745,6	9,2	9,7	9,8	9,9	10,0	+0,1	+0,1
Helse og velferd	3944,6	11,2	11,4	11,4	11,5	11,2	-0,3	-2,6
Bo- og aktivitetstilbud	768,2	10,3	10,9	10,9	10,7	11,8	+1,1	+10,3
Helse og omsorgstj.	2412,2	12,4	12,4	12,3	12,4	11,9	-0,5	-4,0
Psykisk helse og rus*	229,8	7,4	8,1	9,6	9,8	8,7	-	-
Kvalifisering og velferd*	469,8	9,6	9,6	9,8	10,1	8,7	-	-
Organisasjon**	384,0	6,0	6,3	5,9	8,3	8,4	+0,1	+1,2
Finansforvaltning**	107,5	6,0	6,3	5,9	6,6	9,6	+3,0	+45,5
Hele kommunen	11212,9	9,5	9,6	9,6	9,9	9,6	-0,3	-3,0

* Tidligere Oppfølgingstjenester og Forvaltningstjenester innenfor Helse og velferd ble endret til henholdsvis Psykisk helse og rus og Kvalifisering og velferd fra 1. desember 2016. Én enhet har flyttet tilhørighet fra Oppfølgingstjenester til Kvalifisering og velferd. Verdiene for 2016 er dermed ikke direkte sammenlignbare med historiske tall.

**Organisasjon og Finansforvaltning var inntil 2014 ett område i sykefraværstatistikken, og står dermed oppført med identiske tall for 2012 og 2013.

Byutvikling

Enhetene i Byutvikling representerer et stort mangfold når det gjelder yrkesgrupper, utdanningsnivå og arbeidspraksis. Vi kan derfor ikke bruke samme medisin for hele organisasjonen for å øke tilstedeværelsen. I løpet av 2016 har det vært nødvendig å sette inn enkelttiltak på hver enhet, som i større grad enn tidligere skal bidra til et redusert fravær. Noe er felles og noe er på detaljnivå der leder går inn i hver enkelts situasjon og får avklaringer. Basert på historikk skal leder og den ansatte sammen bidra til å bryte negative mønstre. Enheten skal få kontroll på fraværet sitt ved å skille nødvendig og unødvendig fravær. Det er også satt i gang forebyggende tiltak for å unngå at gammelt fravær blir erstattet med nytt. Eksempler på dette er mer lederkapasitet gjennom innføring av avdelingsledelse, kontorplassering, ta tak i enkeltsituasjoner på et tidlig stadium, ansvarliggjøring av medarbeidere og så videre. Forventninger er godt formidlet slik at alle er klar over hva som kreves, og hvilket ansvar og medvirkningsplikt hver enkelt har. Fraværstatistikken de siste fem årene har vært jevnt høy for Byutvikling, igangsatte tiltak ser nå ut til å virke med 4. kvartal i 2016 å vise til.

Kultur og næring

Kultur og næring har tre enheter med stor spredning av lokaler, bred sammensetning av kompetanse og stor aldersspredning. Generelt er ikke arbeidet fysisk krevende, men vi har noen utfordringer rundt lokaler (inneklimate/støy). Sykefraværet ligger på 6.1 prosent ved utgangen av

1 Årsverk 2016 er regnet ut som gjennomsnitt av de verdiene for hvert av årets kvartal.

2016.. Det jobbes på de ulike enhetene med tiltak som kontinuerlig sykefraværarbeid, inneklima og støy, kompetanseplan, samarbeid med Arbeidsmiljøenheten, oppfølging av korttidsfravær, fellesmøter, nærværsfaktorer og rekruttering.

Oppvekst og utdanning

Det totale sykefraværet på oppvekst og utdanning gikk ned fra 9,2 prosent til 9 prosent fra 2015 til 2016. Nedgangen er innenfor barnehageområdet, med en forbedring på 0,7 prosentpoeng. På skoleområdet og i Barne- og familietjenesten er det en økning på 0,1 prosentpoeng i perioden.

Årsakene til sykefravær er sammensatte. Enhetene følges derfor opp tverrfaglig, med bistand både fra rådmannens fagstab, Økonomitjenesten og Personaltjenesten. Enhetene med det høyeste fraværet følges opp særskilt, og det er utarbeidet konkrete oppfølgingsplaner i samarbeid med enhetsleder og enhetens lederteam og arbeidsmiljøgruppe.

Oppvekst og utdanning prioriterte høsten 2016 barnehagene som strategisk satsingsområde for redusert sykefravær. Det er utarbeidet egen plan der tiltak knyttet til hygiene og organisering og ledelse i basebarnehager er iverksatt. Videre videreutvikles og videreføres prosjektene *La mæ få klar det sjøl*, *Akkurat no - samtaler* og kurs i *stressmestring*.

Fraværsbildet innenfor Barne- og familietjenesten er også sammensatt. Mot slutten av året viser sykefraværstatistikken at det er barnevernsadministrasjonene i bydelene som har et særlig høyt fravær. Det vurderes derfor ulike tiltak som på sikt kan bidra til å gi enhetene bedre handlingsrom og å redusere det krysspresset som ansatte opplever. Kompetanseutvikling skal også settes i gang for å styrke ansattes evne til å tåle stress og tidspress.

Som tidligere år, var fraværet for SFO-ansatte høyere enn blant lærere i 2016.

Vi forventer at innføring av avdelingsledelse på tjenesteområdene gir tettere oppfølging av medarbeiderne og forhåpentligvis økt nærvær blant ansatte.

Helse og velferd

Sykefraværet i Helse og velferd er i 2016 på 11,2 prosent, en svak nedgang fra 2015 og noe lavere enn snittet for de fem siste årene. Helse og velferd består av flere store tjenesteområder der det er betydelige forskjeller mellom enheter innenfor samme område. Det tyder på at det er mulig å drive enheter med betydelig lavere sykefravær. Enheter med vedvarende sykefravær over 12 prosent er fulgt opp individuelt gjennom året

Oppfølgingen viser at det ofte ikke er en entydig årsak til høyt fravær i en enhet og at fraværet må følges opp i et helhetlig perspektiv der både fag, administrasjon, personaloppfølging og økonomi belyses. Arbeidssituasjonen for den enkelte medarbeider kan være både fysisk og psykisk krevende arbeid, og når dette kombineres med en stor andel kvinnelige medarbeidere, blir helse og velferdsområdet mer utsatt for sykefravær. Vi ser også at høyt fravær kan generere ytterligere fravær, fordi arbeidet som skulle vært utført av en syk medarbeider ikke kan utsettes.

Helse og velferd er det området i Trondheim kommune med flest medarbeidere per leder, og der det i tillegg i stor grad ytes tjenester hele døgnet. Helse og velferd etablerer fra våren 2017 et nytt ledernivå under enhetsleder, der alle avdelingsledere vil få et helhetlig personalansvar for en definert gruppe medarbeidere. Avdelingslederne vil sertifiseres i personaloppfølging og få tilgang til bistand fra interne tjenester og tverrfaglige team.

Vi forventer at tettere oppfølging av medarbeidere etterhvert vil kunne påvirke sykefraværet i Helse og velferd.

Organisasjon og finansforvaltning

Sykefraværet har hatt en økning fra 2015 til 2016 for alle områdene. Det er stor variasjon i sykefraværet ved de ulike enhetene. Målet i enhetsavtalen om at sykefraværet skal være 5,5 prosent eller mindre innen utgangen av 2016 er ikke oppfylt. Det har vært faste møter mellom rådmannen og enhetslederne for å følge opp tiltak på enhetene. Det er også arbeidet med en langsiktig strategi for å redusere sykefraværet i form av lederutvikling av enhetslederne.

Tabell 3: Sykefravær i 2016 fordelt på varighet, og etter virksomhetsområder.

Område	Korttidsfravær (1-16 dager)			Langtidsfravær (Over 16 dager)			Total fraværprosent
	Egenmeldt	Sykmeldt	Total korttid	17-56 dager	> 56 dager	Total langtid	
Byutvikling	1,4	1,0	2,4	1,7	4,5	6,2	8,6
Kultur og næring	1,7	0,7	2,4	1,7	2,1	3,8	6,1
Oppvekst og utdanning	1,7	1,1	2,8	1,7	4,5	6,2	9,0
Helse og velferd	1,6	1,3	2,9	2,3	5,9	8,2	11,2
Organisasjon	1,4	0,9	2,2	1,4	4,8	6,2	8,4
Finansforvaltning	1,9	1,1	3,0	2,9	3,8	6,7	9,6
Hele kommunen	1,6	1,2	2,8	1,9	5,0	6,9	9,6

Tidlig innsats

Tidlig innsats innebærer at tiltak settes inn tidlig i forhold til alder eller at vi griper tidlig inn dersom et problem er under utvikling. Å ta raskt tak i problemet er avgjørende både for den enkelte og for samfunnet. Jo tidligere et problem oppdages og innsats settes inn, vil sannsynligheten øke for at det skjer en positiv utvikling. Den samfunnsøkonomiske gevinsten er høy, fordi færre vil utvikle alvorlige problemer. Å gripe tidlig inn er i seg selv ikke tilstrekkelig. Vi har et ansvar for å forebygge, avdekke og iverksette tiltak og gi helhetlige tilbud. Tidlig innsats krever faglig trygghet, oversikt og tilgang på kunnskap og kompetanse.

I praksis innebærer dette at mødre blir spurt om de blir utsatt for vold i svangerskapet, og at vold og overgrep er tema i konsultasjoner både i helsestasjonen, barnehagen, skolen og i skolehelsetjenesten. Det er utarbeidet en nasjonal faglig retningslinje for svangerskapsomsorgen om hvordan avdekke vold. Retningslinjen anbefaler at helsepersonell åpner opp for temaet vold i nære relasjoner så tidlig som mulig i svangerskapet som del av etablert god klinisk praksis. Målet er at kvinner utsatt for vold skal få mulighet til å snakke om dette og få forsvarlig og nødvendig oppfølging. Voldsutsatte og helsepersonell forteller at samtaler og spørsmål om vold er sårbart og vanskelig. Vi er inne på et område med tabu, skyld og skamfølelse.

Oppvekst og utdanning

Gjennom året utførte helsestasjonen og jordmortjenesten en omfattende tidlig innsats for å forebygge problemer, og medvirke til barns mestring. Det ble gjennomført helseundersøkelser i tråd med nasjonalt program på de fleste alderstrinn. Det har også vært mange ekstra konsultasjoner der en har kommet inn på forhold rundt vold, overgrep og psykisk helse, og formidlet hjelp fra annen kompetanse i Barne- og familietjenesten.

Barnehagene har deltatt i et opplæringsprogram som gir faglig kompetanse i tråd med forskning og evidensbaserte metoder som bidrar til at barn får rett hjelp tidlig. Denne satsingen startet i 2009, og ble i 2016 oppdatert i forhold til kunnskapsgrunnlag og praksis. Det ble også startet en pilot for bruk

av en ny metode for å evaluere tiltak og spesialundervisning i barnehagen, som bygger på tidlig innsats.

Tidlig innsats og familieperspektivet ble godt fulgt opp av Barne- og familietjenesten i 2016, og andelen barn med tiltak fra barnevernet i alder 0-17 år var fortsatt lavt sammenlignet med andre byer. Dette henger sammen med innsatsen for barn og familier i bydelene og i de byomfattende hjelpetiltakene. Det brukes kunnskapsbaserte metoder i det forebyggende arbeidet, der det legges stadig større vekt på å finne løsninger i familie og nettverk.

Helse og velferd

Innenfor området psykisk helse og rus for voksne ble det i 2016 opprettet et eget "Mestringstiltak" for personer med lettere og moderate psykisk plager/lidelser. Brukerne får informasjon om tilbudet på kommunens nettside og kan melde seg på det tilbudet som de selv mener passer best. Mestringstilbud er et lavterskeltilbud, det kreves ingen henvisning, det er kort ventetid og det er gratis. I 2016 var det 425 personer som benyttet ulike kurs- og individuelle tilbud i Mestringstilbudet.

Tidlig innsats til den eldre delen av befolkningen retter seg inn mot frisklivssentralens tilbud og hverdagsrehabilitering i hjemmet. I 2016 har 624 personer fått tilbud i friskliv og mestring. Voksne utgjør den største gruppen, men antallet barn/unge/familier er doblet på ett år. Det ble også startet opp en treningsgruppe "Aktiv senior", for personer over 65 år. Kreftkoordinator informerer om tilbudet og henviser pasienter til Frisklivssentralen. De fleste henvises på grunn av fysisk inaktivitet og utfordringer knyttet til kosthold. Det er gjennomført "Bra Mat" kurs seks ganger, endrings- og mestringskurs for overvektige voksne er gjennomført to ganger, kurs i tobakksavvenning er gjennomført to ganger, og det er holdt fire kurs i "Å leve med langvarige smerteutfordringer". Det er etablert treningsgrupper og endrings- og mestringskurs for familier der overvekt er en utfordring. Det er opprettet samarbeid med "Aktive Saupstad" og utvikling av tilbud til minoritetskvinner. Koordinator for Friskliv og mestring har hatt 20 prosent stilling i nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse, og vært prosjektleder for utvikling av håndboka "Mestringstreff" for å støtte kommuner i etablering, organisering og gjennomføring av et diagnoseuavhengig lærings- og mestringstilbud. Det er utarbeidet en plan for opptrapping av lærings- og mestringstilbud i samarbeid med andre kommunale enheter som er i tråd med koordinatorfunksjonen for dette arbeidet.

Økonomi

Økonomi

I dette kapitlet beskrives den delen av kommunens økonomi som er knyttet til Trondheim kommune, utenom kommunale foretak og interkommunale selskap.

Regnskapsresultat 2016

- Regnskapet for 2016 viser et regnskapsmessig mindreforbruk på 255 millioner kroner
- Netto driftsresultat er på 724 millioner kroner, noe som utgjør 5,3 prosent av driftsinntektene
- Driftsutgiftene eksklusive avskrivninger ble 13 123 millioner kroner, en økning på 5,1 prosent
- Driftsinntektene var på 13 727 millioner kroner, en økning på 7,1 prosent
- Avkastningen i Trondheim kommunes kraftfond ble 296 millioner kroner, tilsvarende 4,6 prosent. Den samlede kapitalen i kraftfondet var på 6 581 millioner kroner
- Kommunens gjeld til investeringsformål ved utgangen av 2016 var på 14 214 millioner kroner. 4 897 millioner kroner av dette betjenes med gebyrer, tilskudd og husleie
- Disposisjonsfondet er på 549 millioner kroner, av dette er 71 millioner kroner satt av til spesielle formål
- Brutto investeringsutgifter endte på 1 914 millioner kroner i 2016, bruk av lån finansierte 692 millioner kroner av dette

Kommunens netto driftsresultat er på 724 millioner kroner i 2016. Ved behandlingen av handlings- og økonomiplanen for 2017-2020 vedtok bystyret at netto driftsresultatet bør ligge mellom 2 og 2,5 prosent av netto driftsinntekter. Netto driftsresultat for 2016 ligger over fem prosent og er dermed godt over målet.

Bystyret har styrket kommunens disposisjonsfond gjennom 2016, og fondet er på 549 millioner kroner ved utgangen av 2016. Dette utgjør fire prosent av driftsinntektene. Den vedtatte målsettingen fra 2017 for størrelsen på disposisjonsfond er fem prosent (med dagens nivå på driftsinntektene tilsvarer det et disposisjonsfond på 686 millioner kroner). Regnskapsresultatet gir kommunen et godt utgangspunkt for å nå målet allerede i 2017.

Regnskapsmessig resultat – avvik budsjett og regnskap

I tabell 1 vises avvik mellom budsjett og regnskap. Det gir et bilde på hvordan årets regnskapsmessige resultat fremkommer.

Tabell 1 Avvik budsjett – regnskap 2016.

Tall i millioner kroner

Områder	Avvik
Tjenesteområder	141
Tilleggsbevilgninger, lønnsreserve og påplussing til 2017	-35
Skatter, rammeoverføringer og eiendomsskatt	58
Andre frie disponible inntekter (flyktningeinntekter, refusjon utgifter til ressurskrevende tjenester)	40
Trondheim kommunes kraftfond (TKK)	46
Renteavhengige inntekter	-34
Renteavhengige utgifter og avdrag	16
Diverse formål (pensjon)	23
Estimat for årets regnskapsmessige resultat	255

Tjenesteområdene

Tjenesteområdene brukte 141 millioner kroner mindre enn budsjettet i 2016. Dette er en endring fra 2015, da enhetene hadde et merforbruk på 59 millioner kroner. Tjenesteområdenes forbruk blir grundigere omtalt under hvert enkelt område senere i rapporten.

Tilleggsbevilgning, lønnsreserve og påplussing til 2017

Dette området sees opp mot tjenesteområdenes resultat. I 2016 ble det ikke benyttet midler fra kommunens sentrale "driftsbuffer". I tillegg ble lønnsoppgjøret billigere enn forutsatt, og det ble derfor delt ut mindre for å kompensere tjenesteområdenes lønnsvekst. Området viser likevel et merforbruk, ettersom regnskapet for 2016 belastes med en avsetning på 66 millioner kroner knyttet til reglement for påplussinger/inntrekk. Dette skal gå til styrking av de av tjenesteområdene som hadde et lavere forbruk enn budsjettet i 2016, og som derved får overført midler til bruk i 2017.

Skatter, rammeoverføringer og eiendomsskatt

Kommunens inntekter fra skatt på inntekt og formue, inkludert det inntektsutjevnende tilskuddet, ble betydelig høyere enn forventet. Budsjettet ble justert flere ganger i løpet av 2016, men likevel ble skatteinntangen på slutten av 2016 sterkere enn lagt til grunn. Skatteinntangen på landsbasis økte også mer enn forventet. Eiendomsskatten ble som budsjettet.

Andre frie disponible inntekter

Andre frie disponible inntekter er i hovedsak knyttet til refusjonsordningen for ressurskrevende tjenester og flyktninger. Flyktningeinntektene ble 60 millioner kroner høyere enn budsjettet. Det henger sammen med at kommunen får integreringstilskudd for hele året, uavhengig av når på året en flyktning blir registrert i kommunen. Vi får integreringstilskudd i fem år, og da får kommunen relativt mindre tilskudd i år fem i forhold til antatt behov. I løpet av 2015 og 2016 har kommunen hatt 112 millioner kroner i merinntekter fra dette området, uten at utgiftene øker tilsvarende i det året flyktningene ankommer.

Refusjon av kommunens utgifter til ressurskrevende tjenester viser en mindreinntekt på 20 millioner kroner. Dette har dels sammenheng med at forbruket på tjenester til ressurskrevende brukere ble redusert i 2016. Metoden for å identifisere utgiftene knyttet til ressurskrevende tjenester er også endret

Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Den nominelle avkastningen ble 296 millioner kroner. Av dette benyttes tre millioner kroner til driftskostnader for forvaltning av fondet, og 142 millioner kroner avsettes for å opprettholde realverdien av fondet. Resten av avkastningen utgjør 150 millioner kroner. Av dette overføres 104 millioner kroner til disposisjonsfond for bruk i 2017, i tråd med vedtatt budsjett. De resterende 46 millioner kroner er realavkastning ut over budsjett, og er en del av kommunens udisponerte resultat for 2016.

Renteavhengige inntekter

De renteavhengige inntektene (utenom TKK) omfatter samlede rentekompensasjonsordninger, kapitalbidrag fra VARFS-området (vann, avløp, renhold, feiing og slam), husleieinntekt til dekning av kapitalutgifter, renteinntekter fra kommunens likviditet og byggelånsrenter. Samlet sett ble disse inntektene 35 millioner kroner lavere enn budsjettet. Hovedårsaken var lavere rentenivå enn budsjettet. I tillegg ble byggelånsrentene (den delen av kommunens finanskostnader som belastes investeringsprosjekter) betydelig lavere fordi investeringsaktiviteten ble lavere enn forventet.

Renteavhengige utgifter og avdrag

De renteavhengige utgiftene er knyttet til kommunens innlån. Renteutgiftene knyttet til investeringslån er 16 millioner kroner lavere enn budsjettet, noe som har sammenheng med det lave rentenivået. Avdragene er som budsjettet.

Diverse formål

Dette er i hovedsak knyttet til overordnede pensjonskostnader, egenandeler på forsikringsskader, sentrale bevilgninger og regnskapstekniske forhold. De overordnede pensjonskostnadene ble knappe 12 millioner kroner lavere enn budsjettet. Egenandel for forsikringsskader ble om lag fire millioner høyere enn budsjettet. Sentrale bevilgninger knyttet til driftsutgifter for utvikling av Brøset, befolkningsvekst, skolepaviljonger og ombygginger på Ringve ble 19 millioner kroner lavere enn budsjettet.

Regnskapstekniske forhold førte til at regnskapet må belastes med merutgifter på om lag ni millioner kroner. Hovedårsaken er at kommunen fra 2012 til 2015 rapporterte for høye renteinntekter på til sammen åtte millioner kroner. Dette skyldes feil beregning av internrente mellom kommunens egne bankkonti i Sparebank1 SMN . Svake rutiner for avstemming av bankkontoer er årsaken til feilen. Feilberegningen har ført til at rådmannen nå har styrket rutinen rundt avstemming av kontoer ved årsavslutning og ved avslutning av bankforbindelser.

Årets regnskapsmessige resultat

Det regnskapsmessige resultatet ble på 255 millioner kroner. Som beskrevet over har det dels sammenheng med merinntekt for flyktninger og realavkastning fra kraftfondet. I tillegg påvirkes resultatet av midler som var budsjettet, men ikke ennå er utbetalt som investeringstilskudd til sambrukshallen på Lade. Det vil være naturlig at mye av dette settes av på disposisjonsfond til senere bruk. Dersom 135-140 millioner kroner settes av på disposisjonsfond, vil fondet utgjøre fem prosent av driftsinntektene. Det vil i så fall være i tråd med bystyrets nylige vedtatte målsetting om disposisjonsfondets størrelse. Rådmannen vil komme med forslag til disponering av resultatet i saken om årsoppgjøret for 2016.

Investeringsaktiviteten og finansiering

De samlede brutto investeringsutgiftene var på 1 914 millioner kroner. I fireårsperioden 2013-2016 er det investert for totalt 8,9 milliarder kroner. Investeringsutgiftene i 2016 var 670 millioner kroner lavere enn budsjettet. Årsaken til avviket skyldes i hovedsak at investeringene ikke ble gjennomført så raskt som planlagt.

Lån finansierer 36 prosent av investeringer i anleggsmidler. Egenkapital i form av salg av anleggsmidler, overføring av driftsmidler og bruk av avsetninger utgjør 585 millioner kroner, noe som utgjør 31 prosent av finansieringen. Resten av investeringene er finansiert med ulike investeringstilskudd, refusjoner og momskompensasjon.

De største investeringene i 2016 var knyttet opp mot helse- og velferdssentra, boliger (inklusive boligbygging og fysiske bomiljøtiltak), skoler, vann og avløp, og veier, miljø og trafikksikkerhet.

Driftsregnskapet

Tabell 2 Hovedoversikt driftsregnskapet 2013-2016.

Tall i millioner kroner

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
Sum driftsinntekter	11.919,2	12.210,9	12.816,1	13.727,5
Sum driftsutgifter	11.577,4	12.261,1	12.485,8	13.123,3
Brutto driftsresultat	341,8	-50,2	330,4	604,2
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	409,9	435,6	323,1	258,2
Mottatte avdrag på utlån	6,1	4,1	0,9	3,6
Sum eksterne finansinntekter	606,7	511,8	389,7	387,3
Renteutgifter, provisjoner. Og andre finansutgifter	516,1	549,0	430,0	391,5
Avdragsutgifter	373,0	392,3	429,0	467,7
Utlån	2,3	3,4	4,3	4,1
Sum eksterne finansutgifter	894,2	948,7	923,8	876,4
Resultat eksterne finanstransaksjoner	287,6	436,8	534,1	489,2
Motpost avskrivninger	485,8	520,5	574,6	608,8
Netto driftsresultat	540,0	33,5	370,8	723,8
Bruk av avsetninger	464,6	644,7	322,5	443,1
Avsetninger	-719,3	-678,1	-553,9	-911,7
Årsresultat	285,3	0,0	139,4	255,2

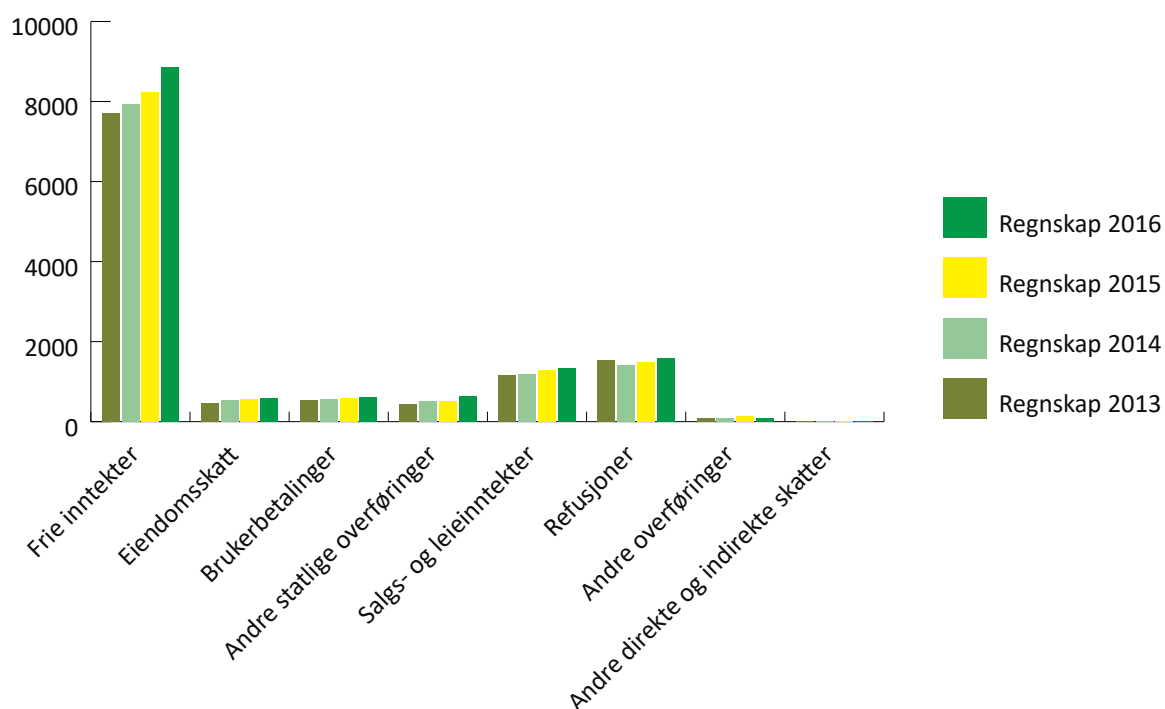
Tallene viser at kommunens økonomi ved utgangen av 2016 er i balanse med et positivt årsresultat på 255,2 millioner kroner. For perioden 2009-2016, med unntak for 2014, ble regnskapet hvert år avlagt med positivt resultat.

Brutto driftsresultat

Begrepet brutto driftsresultat viser utviklingen av kommunens driftsutgifter og driftsinntekter. Brutto driftsresultat viser hvor mye kommunen har igjen til å dekke netto finanskostnader og avsetninger. I 2016 var driftsutgiftene lavere enn driftsinntektene, slik at brutto driftsresultat ble positivt med 604,2 millioner kroner.

Driftsinntekter

Figur 1 Driftsinntekter fordelt på inntektsarter 2013-2016

Kommunens samlede driftsinntekter økte nominelt med 7,1 prosent i 2016. Dette tilsvarer en reell økning² på 4,5 prosentpoeng, når det korrigeres for lønns- og prisvekst. Det er ikke korrigert for endringer i oppgaver og demografiske endringer.

Frie inntekter (skatt- og rammetilskudd) økte nominelt med 7,4 prosent eller reelt en økning med 4,8 prosent. Andre statlige overføringer og brukerbetalinger økte nominelt med henholdsvis 24,9 og 2,3 prosent i 2016. Den sterke veksten i andre statlige overføringer skyldes i hovedsak vekst i tilskudd knyttet til flyktninger. Salgs- og leieinntektene økte nominelt med 5,1 prosent i 2016, hvilket innebar en reell økning på om lag 2,5 prosent.

Inntekt fra eiendomsskatt utgjorde 4,4 prosent av de samlede inntektene i 2016, og økte med 6,4 prosent fra 2015 til 2016. Eiendomsskattesatsen ble økt fra 5,45 til 5,65 promille fra 2015 til 2016.

Tabell 3 Driftsinntekter 2016, regnskap og budsjett.

Tall i millioner kroner

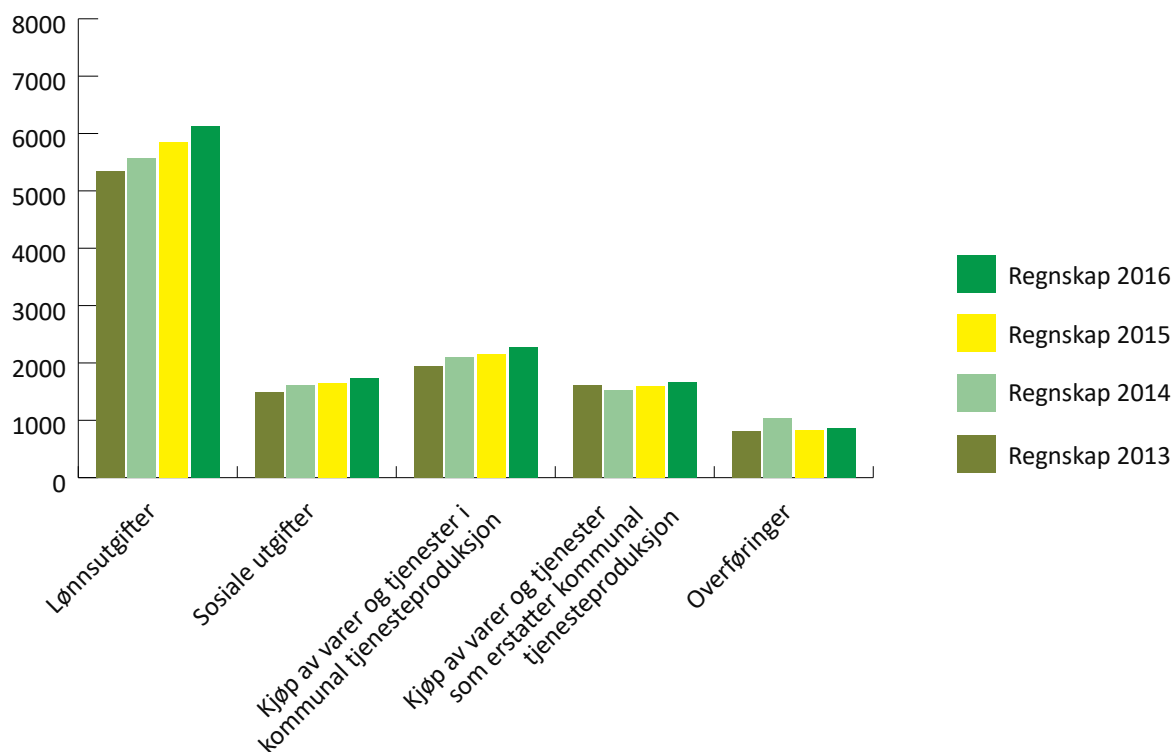
	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Frie inntekter	8.854,9	8.786,5	68,5
Eiendomsskatt	599,7	600,0	-0,3
Brukerbetalinger	602,8	592,7	10,1
Andre statlige overføringer	648,5	480,2	168,3
Salgs- og leieinntekter	1.340,7	1.246,9	93,8
Overføringer med krav til motytelse	1.596,4	1.016,9	579,4
Andre overføringer	84,3	81,6	2,7
Andre direkte og indirekte skatter	0,1	0,0	0,1
Sum	13.727,5	12.804,7	922,7

2 Realveksten er definert som nominell vekst fratrukket veksten i den kommunale deflatoren (pris- og lønnsvekst). Den kommunale deflatoren i 2016 anslås til 2,6 prosent

Sammenlignet med budsjettet ble de samlede driftsinntektene 922,7 millioner kroner høyere i 2016, et avvik på 7,2 prosent. Det er spesielt inntekstpostene "overføringer med krav til motytelser", "andre statlige overføringer" og "salgs- og leieinntekter" som ble betydelig høyere enn budsjettet. I posten "overføringer med krav til motytelser" inngår blant annet sykepengerefusjoner, kompensasjon for merverdiavgift, refusjoner fra andre kommuner og fylkeskommuner og refusjoner fra andre (private).

Driftsutgifter

Figur 2 Driftsutgifter fordelt på utgiftsposter 2013-2016

Tall i millioner kroner.

De totale driftsutgiftene økte med fem prosent fra 2015 til 2016. Korrigert for pris- og lønnsvekst betyr dette at driftsutgiftene økte reelt med om lag 2,4 prosent fra 2015 til 2016.

Lønnsutgiftene økte med 4,7 prosent i 2016. Korrigert for lønnsoppjøret er den reelle veksten på om lag 2,5 prosent. Dette skyldes en økning i årsverk fra 2015 til 2016.

De sosiale utgiftene består i hovedsak av pensjonskostnader og arbeidsgiveravgift. Økningen i sosiale utgifter var på 5,3 prosent fra 2015 til 2016. Denne økningen er større enn lønnsveksten og har sammenheng med økningen i reguleringspremier fra 2015 til 2016.

Samlet sett var lønnsutgiftene og de sosiale utgiftenes andel av de totale driftsutgiftene på 62 prosent både i 2015 og 2016. I løpet av de fire siste årene har lønnsutgiftenes andel av de totale utgiftene ligget stabilt på om lag 48 prosent.

Utgifter til kjøp av varer og tjenester til kommunens tjenesteproduksjon økte med 5,6 prosent fra 2015 til 2016. Prisveksten på kjøp av varer og tjenester var i 2016 på 3,5 prosent. Volumvekst i kjøp av varer og tjenester til kommunens tjenesteproduksjon i 2016 var dermed på 2,1 prosent.

Utgifter til kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon økte med 4,9 prosent i 2016. Det er tilskudd til private barnehager og private sykehjem som utgjør de største postene.

Tabell 4 Driftsutgifter regnskap 2016 og budsjett 2016*Tall i millioner kroner.*

	Regnskap	Budsjett	Avvik
Lønnsutgifter	6.128,3	6.093,1	35,2
Sosiale utgifter	1.730,0	1.586,4	143,6
Kjøp av varer og tjenester i kommunal tjenesteproduksjon	2.279,8	1.981,6	298,3
Kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	1.673,0	1.576,3	96,7
Overføringer	862,7	774,2	88,5
Sum	12.673,8	12.011,5	662,3

Samlet var de totale regnskapsførte driftsutgiftene 662,3 millioner kroner høyere enn revidert budsjett, et avvik på 5,5 prosent. Det var spesielt utgifter til kjøp av varer og tjenester i kommunal tjenesteproduksjon, kjøp av varer og tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon og sosiale utgifter som ble høyere enn budsjettet.

Resultat eksterne finansieringstransaksjoner

Som tabell 2 viser ble kommunens netto finansutgifter 489 millioner kroner i 2016, en reduksjon på 45 millioner kroner sammenlignet med 2015. I forhold til budsjettet ble netto finansutgifter 41 millioner kroner lavere enn budsjettet, og det henger sammen med større avkastning i kraftfondet enn forventet. For nærmere omtale av de fleste størrelser i dette avsnittet vises det til finansrapporten for 2016.

Finansinntekter

Tabell 5 Finansinntekter*Tall i millioner kroner.*

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016
Renteinntekter, gevinst finansielle instrumenter og utbytte	600,6	507,7	388,8	383,7	346,3
Mottatte avdrag på lån	6,1	4,1	0,9	3,6	1,6
Sum finansinntekter	606,7	511,8	389,7	387,3	347,9

“Renteinntekter, gevinst finansielle instrumenter og utbytte” består i hovedsak av renteinntekter på kommunens likviditet, refunderte byggelånsrenter, kraftfondet og utbytte fra kommunens selskaper. God avkastning fra plasseringer i Trondheim kommunes kraftfond (TKK) førte til at kommunens finansinntekter ble høyere enn budsjettet.

Refusjon for renteutgifter generert fra byggelånsrenter ble 19 millioner kroner mindre enn budsjettet som følge av lavt rentenivå og lavere investeringsvolum. I 2016 ble det korrigert for føringen av for høye renteinntekter i perioden 2012-2015 på til sammen åtte millioner kroner. Dette skyldes feil beregning av internrente mellom kommunens egne bankkonti i Sparebank 1 SMN. Derved har kommunens renteinntekter vært rapportert noe for høyt i perioden, noe som korrigeres for i 2016-regnskapet. Tilsammen trakk dette resultatet ned, men avkastningen i kraftfondet førte likevel til at finansinntektene ble bedre enn budsjettet.

Finansutgifter

Tabell 6   **Finansutgifter**

Tall i millioner kroner.

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016
Renteutgifter, tap finansielle instrumenter, provisjoner og andre finansutgifter	519,0	552,9	491,5	404,6	409,9
Avdragsutgifter	373,0	392,3	429,0	467,7	465,3
Utlån	2,3	3,4	4,3	4,1	3,1
Sum eksterne finansutgifter	894,2	948,7	923,8	876,4	878,3

Renteutgiftene for kommunens lån ble 16 millioner kroner lavere enn budsjettet som følge av lavere rentenivå enn lagt til grunn for budsjettet. I tillegg ble det tatt opp mindre lån enn ventet. Kraftfondet bokførte et tap på 13 millioner kroner på finansielle instrumenter. Dermed ble finansutgiftene omlag som budsjettet.

Avdrag investeringsformål

Avdrag på lån til investeringsformål ble 467,7 millioner kroner, litt i overkant av budsjettet for 2016. Kommuneloven setter en nedre grense for hva en kommune må betale i avdrag. For 2016 er denne beregnet til 393 millioner kroner. Trondheim kommune ligger godt over grensen for minimumsavdrag.

Netto driftsresultat

Trondheim kommunes netto driftsresultatet i 2016 ble 724 millioner kroner, og utgjør over fem prosent av driftsinntektene. Størrelsen på netto driftsresultat er en viktig størrelse for å vurdere om kommunen har en langsiktig god økonomi. Et høyt netto driftsresultat indikerer at kommunen har rom for å sette av midler til for eksempel egenfinansiering av investeringer eller å bygge opp finansielle reserver. En langsiktig god økonomi innebærer at kommunens netto driftsresultat er stort nok til å opprettholde kommunens verdier over år. Resultatet for 2016 gir rom for å øke kommunens verdier. Netto driftsresultat blir nærmere omtalt under avsnittet om handlingsregler.

Netto avsetninger og overføringer til investeringsregnskapet

Kommunen har foretatt avsetninger på 912 millioner kroner i 2016. Av dette er 382 millioner kroner overført til å finansiere kjøp av anleggsmidler i investeringsregnskapet, finansiere egenkapitalinnskudd til pensjonskassen og for å opprettholde realverdien i kraftfondet. Det er satt av 156 millioner kroner på bundne driftsfond som gjelder ubrukte midler fra eksterne kilder. Avsetninger til disposisjonsfond utgjør 374 millioner kroner, og består i stor grad av midler som bystyret har vedtatt gjennom behandling av økonomirapportene i 2016 for å styrke kommunens reserver. Avsetningene setter kommunen i stand til å håndtere fremtidig økning i for eksempel pensjonskostnadene. I tillegg er det satt av midler fra kraftfondet som skal benyttes til finansiering av kommunens budsjett for 2017.

Det er brukt 443 millioner kroner av tidligere års avsetninger. Tidligere års mindreforbruk utgjør 139 millioner kroner av dette, og ble i stor grad benyttet til å finansiere en styrking av egenkapitalen i Trondheim kommunale pensjonskasse. Det er brukt 172 millioner kroner av bundne driftsfond. I tillegg er det benyttet 132 millioner kroner av disposisjonsfondet i 2015. Det meste av dette var avkastning i kraftfondet fra 2015, som ble satt av for bruk i 2016.

I 2016 ble det satt av 912 millioner kroner, mens det er brukt 443 millioner kroner av tidligere års avsetninger. Differansen utgjør 469 millioner kroner, og finansieres ved å bruke deler av netto driftsresultat på 724 millioner kroner. Dermed gjenstår 255 millioner kroner til disposisjon og utgjør kommunens regnskapsmessige resultat for 2016.

Investeringsregnskapet

Investeringsregnskapet omfatter utgifter og inntekter til investeringer i bygg og anlegg, kjøp og salg av aksjer/andeler, renter og avdrag videreutlån og utlån av egne midler. I investeringsregnskapet føres i tillegg avsetninger og bruk av fond til investeringsformål og betydelige transaksjoner vedrørende kraftfondet. Investeringsregnskapet er et selvstendig regnskap.

Tabell 7 Hovedoversikt investeringsregnskap 2013-2016

Tall i millioner kroner.

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Investeringsinntekter	-758	-823	-1.012	-871	-1.010	-139
Brutto investeringsutgifter	2.252	2.406	2.298	1.914	2.585	670
Finanstransaksjoner	1.962	3.526	731	956	927	-29
Finansieringsbehov	3.455	5.108	2.017	2.000	2.501	502
Finansieringsbehovet er dekket slik:						
Bruk av lån	-1.786	-1.703	-1.333	-917	-1.453	-536
Aksjesalg og mottatte avdrag	-650	-2.730	-250	-225	-213	12
Bruk av fond	-685	-345	-198	-476	-465	11
Overført fra driftsregnskapet	-308	-330	-237	-382	-370	12
Bruk av tidligere års mindreforbruk	-27	-1	0	0	0	0
Sum finansiering	-3.455	-5.108	-2.017	-2.000	-2.501	-502
Udekket/udisponert	0	0	0	0	0	0

Investeringsinntektene består i hovedsak av inntekter fra salg av bebygd og ubebygd eiendom, statlige overføringer, andre salgsinntekter og refusjoner. Både statlige overføringer, refusjoner og inntekter fra salg av eiendom og anleggsmidler ble høyere enn budsjettet.

Brutto investeringsutgifter ble 670 millioner kroner lavere enn budsjettet i 2016. Vi viser til en nærmere gjennomgang av disse under tabell 10.

Finanstransaksjonene omfatter avdrag på videreutlån, kjøp av aksjer og andeler og avsetninger til fond.

Bruken av lån ble 536 millioner kroner lavere enn budsjettet. Dette har i hovedsak sammenheng med forsinkelser i fremdriften av investeringsprosjekter i forhold til fremdriften som ble lagt til grunn for budsjettet.

Posten aksjesalg og mottatte avdrag omfatter innbetalinger av avdrag på startlån og transaksjoner knyttet til kraftfondet.

Posten "bruk av fond" omfatter bruk av tidligere avsatte midler bevilget til investeringer, i tillegg til innbetaling av et ekstraordinært avdrag på formidlingslån til Husbanken.

Investering i anleggsmidler

Tabell 8 Brutto investeringsutgifter i bygg og anlegg, regnskap 2013-2016, budsjett 2016

Tall i millioner kroner.

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik
Skoler	307,1	461,4	287,4	284,8	353,6	68,8
Barnehager	214,7	164,2	158,6	61,2	75,8	14,6
Helse og velferd	328,0	212,3	354,5	358,1	576,9	218,8
Barne og familietjenesten	1,5	3,1	3,2	6,7	9,4	2,7
Kultur	12,3	9,2	7,8	15,4	25,8	10,4
Idrett, naturforvaltning og friluftsliv	100,5	153,8	307,5	180,1	255,1	75,0
Boliger	221,9	174,6	223,1	307,1	291,5	-15,6
Veier, miljø og trafiksikkerhet	122,0	104,5	141,4	142,3	138,4	-3,9
Boligbygging, fysiske bomiljøtiltak	280,0	312,5	158,2	76,7	-36,7	-113,4
Kirker og kirkegårder	97,9	83,4	79,4	123,2	122,2	-1,0
Næring	41,8	54,5	95,5	54,2	346,2	291,9
Administrasjon	46,4	101,8	44,9	61,0	73,7	12,7
Vann og avløp	281,8	364,3	379,3	217,7	286,0	68,3
Renovasjon	20,1	35,2	6,0	5,6	18,2	12,5
Brann- og redningstjenester	144,6	145,4	25,7	2,3	39,9	37,6
Andre investeringer	9,8	5,4	22,4	17,5	8,6	-9,0
Sum	2.230,5	2.385,5	2.295,1	1.914,1	2.584,5	670,4

Tabellen viser at det ble regnskapsført utgifter til investeringer i nybygg/nyanlegg på 1.914,1 millioner kroner i 2016. Det er områdene helse og velferd, boliger, skole og vann og avløp som har hatt den største investeringsaktiviteten i 2016. Totalt var brutto utgifter til investeringer i anleggsmidler 670,4 millioner kroner lavere enn budsjettet i 2016. I regnskapet for 2015 var brutto utgifter til investeringer 388,7 millioner kroner lavere enn budsjettet.

Nedenfor gis en kort beskrivelse av det enkelte investeringsområdet. Inndelingen i investeringsområder er ikke helt den samme som inndelingen i budsjettet for 2016, jf tabell 27-1, s. 260 i rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2016-2019.

Vi viser til fjerde investeringsrapport 2016 for mer detaljert informasjon om gjennomførte investeringer i 2016, som ble behandlet av bystyret 14. mars 2017.

Skoler

Til sammen ble det brukt 353,6 millioner kroner på skoleprosjekter i 2016. Dette er 82,4 millioner kroner lavere enn budsjettet. Hovedårsaken er tidsforskyvning og endrede utgifter på en del prosjekter. I tillegg er paviljonger som var planlagt flyttet i 2016 blitt utsatt til 2017.

Barnehager

Til sammen ble det brukt 61,2 millioner kroner på barnehageprosjekter i 2016. Dette er 14,6 millioner kroner lavere enn budsjettet. Det er forsinkelser på prosjektene Øya og Stubbanveien som avsluttes i 2017. Det er også forsinkelser på mindre investeringer i barnehager i området Saupstad/Kolstad som er en del av områdeløftet, og utgiftene til anskaffelse av tomter ble også lavere enn budsjettet.

Helse og velferd

Det er gjennomført investeringer innenfor helse og velferd i 2016 for 358,1 millioner kroner. Dette er 218,8 millioner kroner lavere enn budsjettet. En stor del av budsjettavviket skyldes at byggingen av nye Persaunet helse- og velferdssenter ble rimeligere enn forventet. I tillegg ble en del andre prosjekter forsinket

Barne- og familietjenesten

I budsjettet for 2016 var det bevilget 9,4 millioner kroner til henholdsvis bosetting av mindreårige asylsøkere, og til noen mindre ombygginger. Forbruket ble noe lavere enn planlagt.

Kultur

Avviket mellom budsjett og regnskap på 10,4 millioner kroner skyldes at en stor andel av budsjettet til dette formålet gjelder kunstnerisk utsmykking, mens utgiftene er ført der den kunstneriske utsmykningen har blitt gjennomført.

Idrett, naturforvaltning og friluftsliv

Totalt er det brukt 180,1 millioner kroner til investeringer innenfor idrett, naturforvaltning og friluftsliv. Det ble brukt 75 millioner kroner mindre enn budsjettet innenfor dette investeringsområdet i 2016. Mye av dette skyldes forsinkelser i fremdrift av en del idrettsprosjekter, og forsinkelser i fremdriften av prosjektet på Torvet.

Boliger

Investeringene på boligområdet har i hovedsak blitt brukt til kjøp, rehabilitering og bygging av kommunale boliger. Området hadde en investering i 2016 som var 15,6 millioner kroner høyere enn budsjettet. En stor del av dette området drives etter selvkost, slik at utgifter dekkes av tilsvarende inntekter. I tillegg dekkes utgifter av salg og tilskudd.

Veier, miljø og trafiksikkerhet

En stor andel av gjennomførte investeringer på dette området er knyttet til Miljøpakken. Avviket mellom regnskap og budsjett er dekket med tilsvarende økte refusjonsinntekter.

Boligbygging, fysiske bomiljøtiltak

Dette området omfatter for en stor del utbyggingsprosjekter hvor kommunen har inngått avtaler med private grunneiere og utbyggere. Vi forskutterer utbyggingskostnader for infrastruktur, og refusjon av kostnader blir gjennomført etter hvert som utbyggingen av arealene utføres. Utgiftene dekkes av eksterne inntekter.

Kirker og kirkegårder

Det ble bevilget 122,1 millioner kroner til kirker og kirkegårder i 2016 og brukt 123,1 millioner kroner. Prosjektene i 2016 ble derfor gjennomført som planlagt.

Næring

Dette investeringsområdet omfatter i hovedsak kjøp/salg og tilrettelegging av grunn til næringsformål. Utgiftene dekkes av eksterne inntekter.

Administrasjon

Utgifter til anskaffelse av IT-utstyr, fellessystemer og fagsystemer utgjør den største delen av budsjettet og regnskapet til dette investeringsområdet. Det er forsinkelser i fremdriften i enkelte prosjekter.

Vann og avløp

Avviket mellom budsjett og regnskap skyldes i hovedsak forskyvninger i fremdriften når det gjelder større anleggsprosjekter innenfor avløpsområdet.

Renovasjon

Budsjettet for 2016 omfattet bevilgning til nye gjenvinningsstasjoner, avfallssug og deponier på Hegstadmoen. Arbeidet med gjennomføringen har tatt lengre tid enn planlagt.

Brann- og redningstjeneste

Prosjektet er avsluttet. Lavere forbruk enn planlagt henger sammen med at oppgjør for tomtekjøp Nyhavna vil skje i 2017.

Finansiering

Tabell 9   Finansiering av investeringene 2013-2016

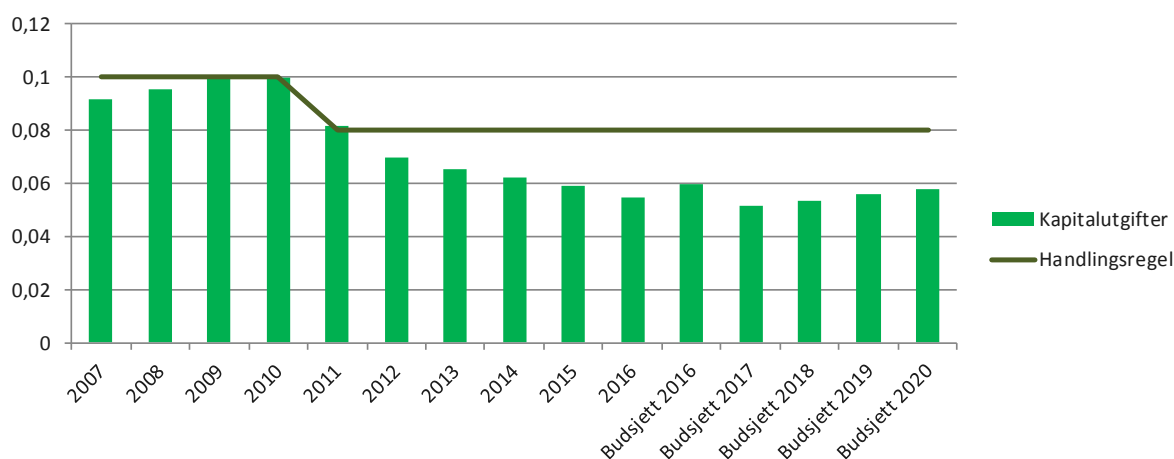
Tall i millioner kroner

	Regnskap 2013	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
Lån	1499	1420	1156	683
Inntekter	379	595	681	646
Fond og driftsmidler	373	371	458	585
Sum	2251	2386	2295	1914

Økonomiske handlingsregler og målsettinger

Bystyret vedtok fire nye økonomiske handlingsregler og målsettinger for 2017. Selv om ikke alle gjelder i 2016, er det likevel ønskelig å se hva som er status ved inngangen til 2017.

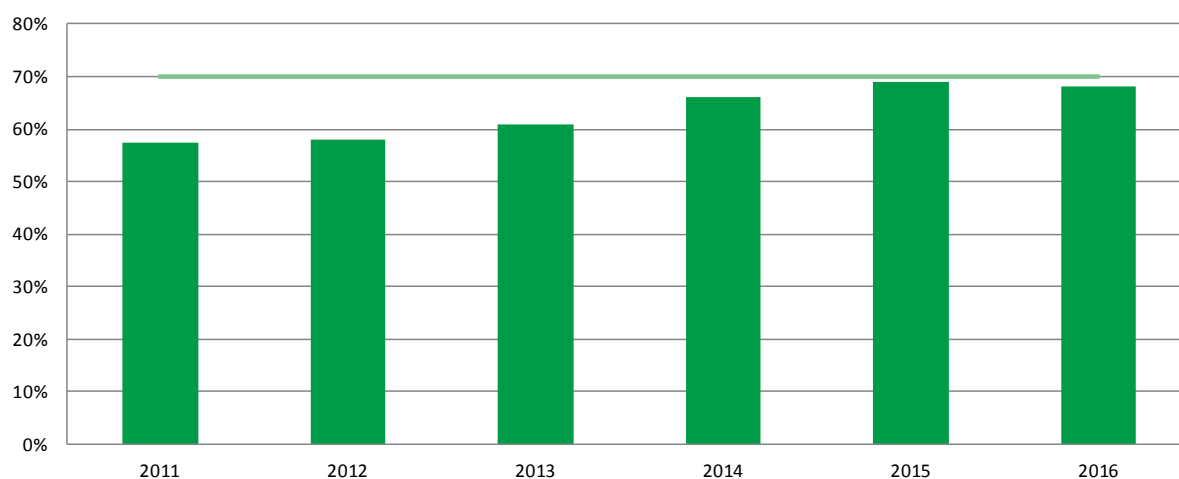
Handlingsregel for kapitalutgifter

Figur 3   Handlingsregel for kapitalutgifter

Som figuren viser fortsetter kapitalutgiftene i prosent av frie disponible inntekter å synke. De frie disponible inntektene har økt med 7,8 prosent, mens de bykassefinansierte kapitalutgiftene har vært omtrent uendret i 2016. Dermed reduseres andelen kapitalutgifter for bykassefinansierte lån til litt under 5,5 prosent. For å komme opp i åtte prosent i 2016, måtte kommunen betalt inn om lag 250 millioner kroner i ekstraordinære avdrag.

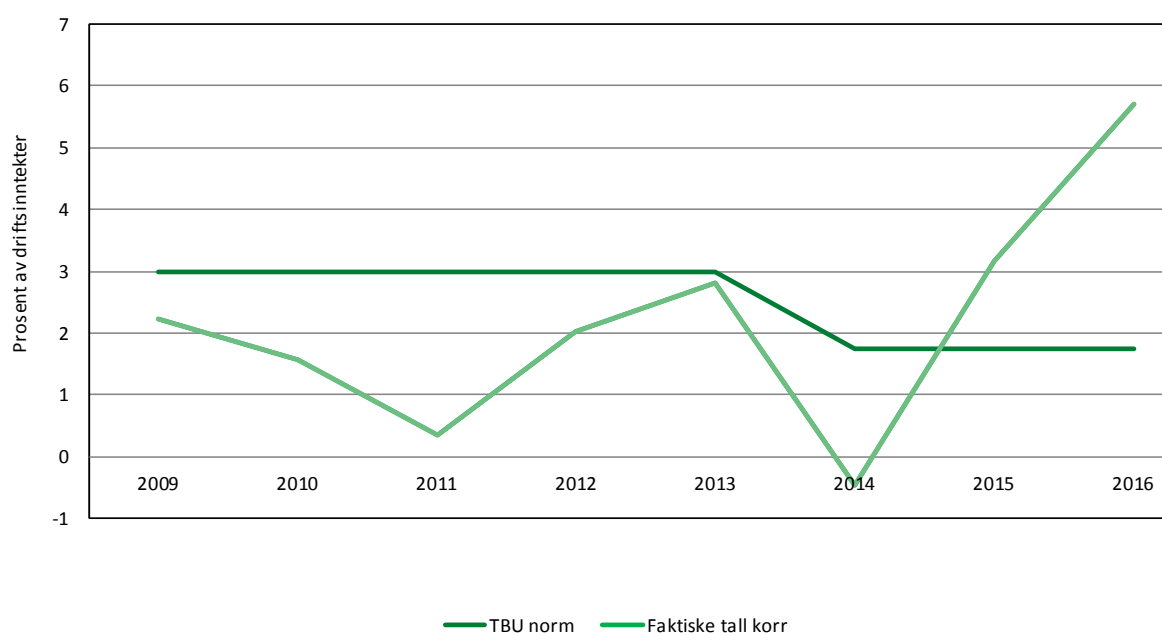
Målsetting om gjeldsgrad

Figur 4 Bykassefinansiert gjeld som andel av driftsinntektene

Gjeldsgraden i 2016 for bykassefinansierte lån er beregnet til 68 prosent, og ligger dermed litt under det langsiktige målet på 70 prosent. Gjeldsveksten gjennom 2016 ble lav som følge av mye forsinket fremdrift for prosjektene, og dermed mindre låneopptak enn forventet. Gjeldsandelen for bykassefinansiert gjeld økte fram til 2015, men ser nå ut til å stabilisere seg. Målet fremover er å holde gjeldsgraden konstant rundt 70 prosent av driftsinntektene.

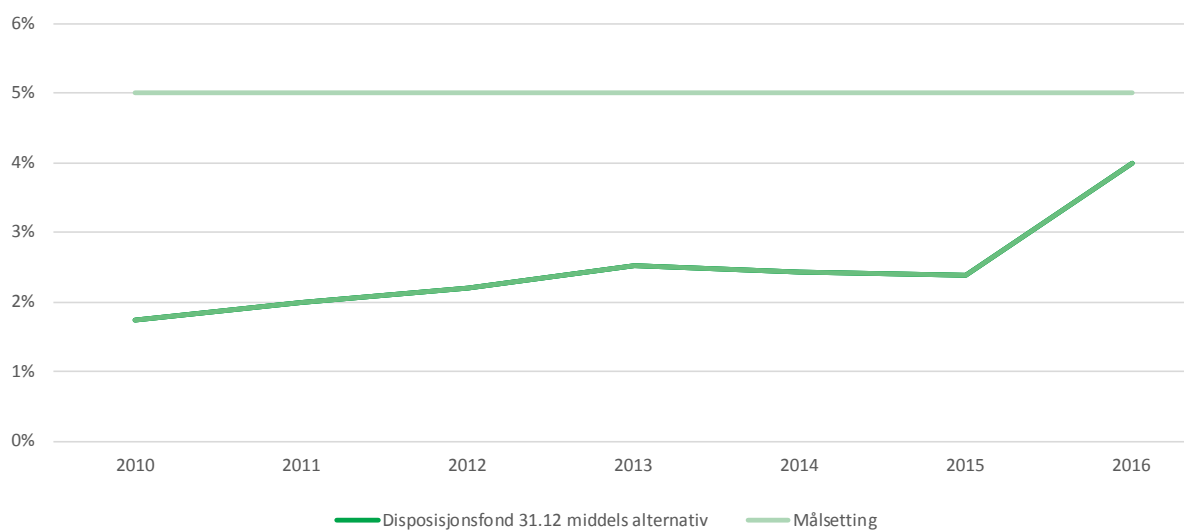
Målsetting om netto driftsresultat

Figur 5 Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter

Det er vedtatt en målsetting om at netto driftsresultat korrigert for forhold knyttet til premieavvik og avsetninger selvkostområder skal utgjøre mellom 2 og 2,5 prosent. Det korrigerede netto driftsresultatet ligger på 5,7 prosent. Dette er godt over målsettingen, og bidrar til at kommunen har styrket verdiene gjennom 2016.

Målsetting om disposisjonsfond

Figur 6 Disposisjonsfond i prosent av driftsinntektene

Målsettingen er at disposisjonsfondet skal utgjøre minimum fem prosent av driftsinntektene. Det tilsier en størrelse på disposisjonsfondet på om lag 686 millioner kroner basert på driftsinntektene i 2016. Disposisjonsfondet er på 549 millioner kroner, noe som utgjør fire prosent av driftsinntektene. Kommunen er dermed i ferd med å nå målsettingen. Dersom 136 millioner kroner av regnskapsresultatet for 2016 på 255 millioner kroner settes av til disposisjonsfond, vil målsettingen nåes for foregående regnskapsår.

Balanseregnskapet

Tabell 10 Balanseregnskapet

Tall i millioner kroner

	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Regnskap 2016
EIENDELER			
Anleggsmidler	29 325	32 726	37 172
Faste eiendommer og anlegg	14 665	17 174	19 749
Utstyr, maskin, transportmidler	544	642	1 846
Utlån	1801	1 717	1 822
Aksjer og andeler	1597	1 604	1 753
Pensjonsmidler	10 718	11 588	12 001
Omløpsmidler	9 074	9 233	9 337
Kortsiktige fordringer	1 525	1 145	1 157
Premieavvik	1 423	1 394	1 345
Aksjer og andeler	877	986	1 002
Sertifikater/Obligasjoner	3 757	4 587	4 526
Kasse, postgiro, bankinnskudd	1 493	1 120	1 306
SUM EIENDELER	38 399	41 958	46 508

EGENKAPITAL OG GJELD			
Egenkapital	-7 798	-1 0370	-14 058
Disposisjonsfond	-298	-305	-549
Bundne driftsfond	-379	-389	-366
Ubundne investeringsfond	-5 935	-6 064	-5 895
Bundne investeringsfond	-218	-181	-43
Regnskapsmessig mindreforbruk	-23	-139	-255
Regnskapsmessig merforbruk	0	0	0
Udisponert i investeringsregnskapet	0	0	0
Udekket i investeringsregnskapet	0	0	0
Likviditetsreserve	0	0	0
Kapitalkonto	-2 904	-3 498	-7 158
Endringer i regnskapsprinsipp, drift	206	206	206
Langsiktig gjeld	-28 270	-29 689	-30 521
Pensjonsforpliktelse	-13 556	-13 969	-14 623
Ihendehaverobligasjonslån	-1 400	-3 400	-6 650
Sertifikatlån	-762	-571	-620
Andre lån	-12 552	-11 749	-8 629
Kortsiktig gjeld	-2 332	-1 898	-1 929
Annen kortsiktig gjeld	-2 328	-1 896	-1 927
Premieavvik	-4	-3	-2
SUM EGENKAPITAL OG GJELD	-38 399	-41 958	-46 508

Anleggsmidler

Anleggsmidler har økt med 4,45 milliarder kroner fra 2015 til 2016.

Store deler av økningen henger sammen med endring i bokføringspraksis. Tidligere praksis har vært at kun ferdigstilte anlegg/prosjekt har vært aktivert i balansen. Årsaken er at avskrivninger av anlegg/prosjekt starter ved ferdigstilling. Fra og med 2016 er praksisen endret, for å gi riktigere bilde av Trondheim kommunes eiendeler per regnskapsår. Derfor er anlegg/prosjekt under utførelse før 2016 også aktivert i balansen per 31. desember 2016. Dette utgjør om lag 1,8 milliarder kroner i økning i balanseførte verdier i 2016. I tillegg har ubebygde tomter vært bokført i balansen med lav eller ingen verdi. I 2016 er ubebygde tomter som kan bebygges av Trondheim kommune til egen virksomhet eller selges, skrevet opp med en anslått verdi på anskaffelsestidspunktet. Dette utgjør om lag 1,5 milliarder kroner i økning i balanseførte verdier i 2016.

Øvrige endringer har sammenheng med aktivering og avskrivning av alle anleggsmidlene. Avskrivningene i 2016 utgjorde 609 millioner kroner.

Økning i utlån har i stor grad sammenheng med et ansvarlig lån til Trondheim kommunale pensjonskasse på 100 millioner kroner som et tiltak for å styrke bufferkapitalen i selskapet.

Aksjer og andeler har økt med 149 millioner kroner i 2016 og skyldes i hovedsak overføring av egenkapital på 143 millioner kroner til Trondheim kommunale pensjonskasse og knappe fire millioner kroner til KLP.

Beregnete pensjonsmidler økte med 413 millioner kroner. Endringen skyldes at faktiske innbetalinger og forventet avkastning av pensjonsmidlene er vesentlig større enn faktiske utbetalinger av pensjoner.

Omløpsmidler

Premieavviket ble redusert med omlag 50 millioner kroner i 2016, og var ved årsskiftet på 1,35 milliarder kroner. Fremover forventes det at premieavviket blir redusert, noe som vil bedre kommunens likviditet på sikt.

Endringer i verdien av obligasjoner, aksjer og andeler kommer som følge av endringer i kraftfondet.

Kommunens samlede kontantbeholdning har økt, og kommunens likviditet må betegnes som god.

Egenkapital

Egenkapitalen har økt med knappe 3,9 milliarder i 2016. Dette skyldes økning i kapitalkontoen, men også økning i disposisjonsfondet og årets resultat bidrar til økningen.

Kommunens disposisjonsfond har økt med 244 millioner kroner i løpet av 2016. Ved årsskiftet står 549 millioner kroner på disposisjonsfondet. Av dette er 71 millioner kroner avsatt til finansiering av ulike formål.

Årets regnskapmessige mindreforbruk på 255 millioner kroner er plassert som en del av kommunens egenkapital.

Det er endringen i kapitalkontoen som forklarer det meste av den økte egenkapitalen. Som følge av endringen i regnskapsprinsipper som er beskrevet under "anleggsmidler", har verdien på anleggsmidlene økt med 3,3 milliarder kroner. Tilsvarende har kommunens egenkapital økt og er ført mot kapitalkonto.

Noen forhold reduserer egenkapitalen. Bundne driftsfond er redusert med 23 millioner og er relatert til øremerkede driftsmidler og avsetninger til selvkostområdene.

Ubundne investeringsfond er redusert og har sammenheng med endringer i kraftfondets grunnkapital og overføring av egenkapitalinnskudd fra kraftfondet til bykassen (bystyresak 26/16). Bundet investeringsfond er også redusert, noe som har sammenheng med startlån og ekstraordinære innbetalinger.

Gjeld

Langsiktig gjeld

Gjelden øker som følge av økning i pensjonsforpliktelsene og nye låneopptak.

Kommunens langsiktige lånegjeld økte med 178 millioner kroner i 2015. Den langsiktige lånegjelden er dermed 15,9 milliarder kroner.

Trondheim kommunes gjeld kan grovt sett fordeles på tre hovedgrupper:

- Bykassefinansierte lån til investeringsformål på 9,32 milliarder kroner
- Selvfinansierte lån – lån med rentekompensasjon, VARFS-lån og lån som dekkes med husleie på 4,9 milliarder kroner
- Videreutlåneordninger – "startlån", og andre videreutlån til kommunale foretak, stiftelser og AS på 1,68 milliarder

Kommunens lån til investeringer som dekkes av bykassens frie inntekter øker med 270 millioner kroner. Veksten i gjeld er på 1,9 prosent og betydelig lavere enn veksten i inntekter. Dette betyr at kommunens gjeldsgrad er redusert i 2016.

Pensjonsforpliktelsen øker med vel 650 millioner kroner i 2016. Dette som følge av flere ansatte og økte lønninger.

Kortsiktig gjeld

Den kortsiktige gjelden øker med 30 millioner kroner og er i stor grad relatert til feriepenger, merverdiavgift, leverandørgjeld og periodisering.

Garantiansvar

Tabell 11 Garantiansvar 2013-2016

Tall i millioner kroner.

	Garantiansvar per 31.12.2013	Garantiansvar per 31.12.2014	Garantiansvar per 31.12.2015	Garantiansvar per 31.12.2016
Idrett	99,73	156,60	163,18	177,26
Barnehager ³	1,87	1,79	1,67	75,34
Aksjeselskap/næringsvirksomhet	31,47	49,24	134,38	128,33
Boliger/institusjoner	515,91	517,04	491,46	367,57
Diverse formål	17,73	16,49	23,15	13,96
Sum	666,71	741,15	813,85	762,45

Tabellen viser at kommunens totale garantiansvar er redusert med 51,4 millioner kroner fra 2015 til 2016. Garantiansvaret var 95,7 millioner kroner høyere ved utgangen av 2016 enn ved utgangen av 2013. Garantiansvaret knyttet til idrettsanlegg er økt betydelig i fireårsperioden, og i løpet av de siste to årene er det spesielt økt garantiansvar til aksjeselskap/næringsvirksomhet. Dette gjelder garanti for lån som Trondheim Renholdsverk AS har tatt opp til finansiering av nytt sorteringsanlegg for husholdningsavfall.

Risikoen for realisering av garantiansvar vurderes å være størst på idrettsområdet. I tabellen nedenfor er garantiansvaret for anlegg bygd av idrettslag fordelt per lag og med beløp per 31. desember 2016.

Tabell 12 Garantier til idrettsformål

Tall i millioner kroner.

Ranheim idrettslag	0,40	Leangen Curlinghall	3,90
Leangen Curling	3,70	Lade sambruksanlegg bordtennis	4,30
Trondheim Kunstgress Syd AS	2,25	Lade sambruksanlegg kampsport	5,00
Skotthyllhallen AS	0,63	Lade sambruksanlegg, tennis	8,20
Byåsen Idrettslag	1,09	Utleira idrettslag	37,75
Strindheim kunstgress AS	0,11	Sør-trøndelag Ishockeykrets	3,67
Tiller Idrettslag	0,70	Kattem IL Fotball	5,85
Kolstad fotball	0,03	Heimdal Idrettsforening	58,97
Havsteinbanen AS	0,15	SK Trondheims-Ørn	3,76
Bratsberg Idrettslag	0,95	Sum	177,26
Nardo Fotball	0,41		
Astor Fotballklubb	1,42		
Sjetne IL	2,76		
Charlottenlund Sportsklubb	27,12		
Fotballklubben Kvik	4,16		

3 Før 2016 lå garantiansvar for barnehager med lån i Husbanken i kategorien "boliger/institusjoner". Disse to postene må derfor ses i sammenheng.

Ved utgangen av 2016 har Trondheim kommune et garantiansvar for investeringer i idrettsanlegg, inkludert garanti for spillemidler, på 177,3 millioner kroner. Dette er en økning på vel 14 millioner kroner fra utgangen av 2015. Selv om flere av lagene har hatt anstrengt økonomi i perioder, har vi ikke indikasjoner på at noen er i en så vanskelig økonomisk situasjon at de ikke er i stand til å imøtekomme sine forpliktelser overfor sine kreditorer. Sist vi måtte innfri en garanti for et idrettslag som ikke klarte sine økonomiske forpliktelser var på midten av 1990-tallet.

Boliger og institusjoner er det området hvor kommunen har påtatt seg det største garantiansvaret.

Tabell 13   **Garantiansvar boliger og institusjoner**

Tall i millioner kroner.

Stiftelsen Ilen Menighet. Alders-og sykehjem	25,50	Kong Carl Johan arbeidsstiftelse	5,48
Bakklandet Menighets Omsorgsenter	0,23	Zion sykehjem	16,74
Zion Sykehjem Stiftelse	25,58	Bakklandet menighetsråd	20,19
Ilen Menighets Stiftelse	2,42	Tempesletta BL	19,45
Svartlamoen Boligstiftelse	0,43	Kystadtunet BL	9,27
Trondhjems Hospital	54,05	Østre Rosten BL	12,92
BL Ringvålvegen 18-20	5,89	Munkvoll borettslag	39,63
BL Bergheim senior og omsorgsboliger	23,94	Laugsand borettslag	14,46
BL Harmonien	9,53	Stiftelsen Laugsand aldershjem	16,65
BL Sannan park omsorgsboliger	9,28	Moholt Park Borettslag	8,97
BL Ladesletta Hage	14,76	Valentinlysttunet Borettslag	5,36
BL Ilsvika	18,32	Sum	367,57
BL J.O. Stavsets vei 1, omsorgsboliger	8,51		

Garantiansvaret omfatter lån som er tatt opp av boligstiftelsen for trygdeboliger, private institusjoner og borettslag, til rehabilitering av sykehjem og bygging av omsorgsboliger/trygdeboliger.

Arbeidsgiverområdet

Arbeidsgiverområdet

Arbeidsgiverområdet omfatter organisasjonsutvikling og likestilling. Det rapporteres også på vedtatte periodemål.

Personal

Trondheim kommune har 206 enheter per 1. januar 2017 (mot 210 per 1. januar 2016).

Følgende er ikke regnet med som enhet: Trondheim kommunerevisjon, rådmannen strategisk ledelse, rådmannens fagstab og Vistamar.

Trondheim kommune arrangerte 29. september årets arbeidsmiljødag med 800 deltakere. Målgruppen var arbeidsmiljøutvalg, enhetsledere, verneombud og tillitsvalgte. Årets arbeidsmiljøpris gikk til Nidelven hjemmetjeneste.

Per 31. desember 2016 var det 13 873 ansatte i Trondheim kommune; 10 452 kvinner og 3 421 menn.

Antall ansatte fordelt på tjenesteområder er vist i vedlegg I.

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Arbeidsgiverområdet og interne tjenester har et særskilt ansvar for hovedmål fire i kommuneplanens samfunnsdel:

- I 2020 er Trondheim kommune en aktiv samfunnsutvikler og en attraktiv arbeidsgiver

Mål 2016 – 2019

De tre periodemålene for arbeidsgiverområdet som bystyret vedtok i 2015 ble videreført i 2016. Målene gjelder for de interne tjenestene så vel som for alle andre enheter i kommunen. For innværende periode må rådmannens oppfølging av målene og valg av indikatorer ta særlig høyde for de utfordringene som er identifisert over.

For å kunne måle framtidig måloppnåelse, er det fastsatt indikatorer for hvert mål. Resultatrapporteringen gjøres for disse indikatorene.

Mål: Vi har samsvar mellom oppgaver og kompetanse

For å kunne si at Trondheim kommune (TK) er en attraktiv arbeidsgiver, er det en forutsetning at kommunen over tid har samsvar mellom sine oppgaver og tilgjengelig kompetanse. Samsvaret kan sikres både gjennom å utvikle kompetanse (rekruttering, opplæring, organisasjonsutvikling) eller ved ulike former for innovasjon som gjør det mulig å dekke innbyggernes tjenestebehov på nye måter. Det vil blant annet være naturlig å vurdere utviklingen på følgende områder:

Indikatorer

- Ledige stillinger blir besatt med kvalifiserte søkere, og studenter ønsker å jobbe i Trondheim kommune etter endt praksis

Resultat

I 2016 ble det publisert 961 stillingsannonser, med totalt 2 017 stillinger. Dette er alt fra faste

stillinger og definerte vikariater til tilkallingsvikariater, ferieavløsere, rekrutteringsstillinger (studenter) og annet. Det var 40 728 søkere til disse stillingene

24 ledere; 18 kvinner og seks menn ble tilsatt i 2016. 22 av disse var interne; to eksterne. Det var jevnt over god søknad til stillingene. For oversikt over lærlinger i kommunen henvises det til vedlegg II

I en spørreundersøkelse som ble gjennomført i februar 2017 spurte vi sykepleierstudenter etter fullført praksis. De har svart på 18 ulike spørsmål om kvaliteten på praksisen i TK og om de vil søke jobb i TK etter endt utdanning. 21 av 72 studenter svarte på en skala fra 1 - 6. I gjennomsnitt svarte de 4,7 på at de er tilfredse med sin praksisperiode. På spørsmålet om de vil søke jobb i TK etter endt utdanning, er gjennomsnittet 3,1.

Indikatorer

- Medarbeiderne opplever at de får brukt kompetansen sin, mestrer oppgavene og håndterer arbeidsbelastningen

Resultat

Gjennom medarbeiderundersøkelsen kommer det frem at 84 prosent av medarbeiderne opplever at de får brukt kompetansen sin, 95 prosent mestrer oppgavene sine og 62 prosent er tilfreds med arbeidsbelastningen

Indikatorer

- Sykefraværet går ned, andelen som jobber heltid går opp, og flere velger aktivitet fremfor passive ytelser, for eksempel AFP.

Resultat

Sykefraværet har gått noe ned fra 2015 og er i 2016 på nivå med 2014

Totalt var det 233 nye mottakere av uføretrygd i 2016, noe som er 16 flere enn foregående år. I alt 48,5 prosent av nye mottakere av uføretrygd var under 50 år. Dette er bekymringsfullt sammenlignet med 2015, da 38,2 prosent av de nye uføretrygdede var under 50 år. Uføregraden varierer fra 20 - 100 prosent. Omtrent halvparten av nye mottakere ble 100 prosent uføretrygdet

Andelen heltidsansatte i Trondheim kommune har økt i 2016. Arbeidsgiverpolitikken som ble vedtatt i bystyret i februar 2016 (PS 0022/16) legger i den arbeidsgiverpolitiske plattformen vekt på hele faste stillinger som en av flere prioriterte områder. I 2016 har den gjennomsnittlige stillingsprosenten økt med om lag to prosent. Antall ansatte med 100 prosent stilling har økt med 631 personer. Antall ansatte med deltidsstillinger er redusert med 400.

Ved ledige stillinger lyses flere og flere ut som hele stillinger. I noen tilfeller jobber ansatte likevel redusert. En årsak til dette er at ansatte har mulighet til å søke reduksjon i sin stilling på grunn av omsorgsoppgaver eller egen helse.

De turnusbaserte tjenestene har størst andel av deltidsansatte. Disse områdene yter tjenester døgnet rundt. Helse og velferd har de fleste turnusbaserte enhetene.

For Helse og velferd er utviklingen også positiv. Antall deltidsansatte der er redusert med 291. Totalt antall ansatte er redusert med 32, mens antallet hele stillinger er økt med 259. Andel helstillinger har økt med 4,5 prosent og den gjennomsnittlige stillingsprosenten er økt med 2,55. Innen helse og velferd har det i 2016 vært lagt vekt på at ledige stillinger i den grad det er mulig skal lyses ut som hele stillinger.

Indikatorer

- Den formelle lederkompetansen øker som følge av kommunens lederprogram, rektorskolen og faglederutdanninger

Resultat

Lederkompetansen i Trondheim kommune øker. Rådmannen videreførte i 2016 aktiviteten for å utvikle ledere gjennom den såkalte Ledelsesskolen. Der får grupper på 20 ledere og deres lederteam en innføring kommunalt lederskap i teori og praksis. Gjennom Prosjekt helhetlig ledelse har rådmannen i løpet av 2016 økt kapasiteten i Ledelsesskolen til bortimot 500 deltakere per år. Denne satsingen kommer i tillegg til ledelsesutvikling som tilføres eksternt (rektorskolen, den nasjonale helselederutdanningen med mer).

Mål: Innbyggerne betjener seg selv gjennom digitale tjenester

Visjonen for digitaliseringsarbeidet i Trondheim kommune er at innbyggerne skal oppleve mestring i møtet med kommunen. Dette kan bety at innbyggerne gjøres mindre avhengige av kommunens medarbeidere, og at oppgaver som tidligere ble løst manuelt blir automatisert. Når rådmannen følger opp dette periodemålet vil det være naturlig å vurdere utviklingen på følgende områder:

Indikatorer

- Digitaliseringsprosjekter blir levert til rett tid, kostnad og kvalitet
- Innbyggerne velger de digitale tjenestene og vurderer dem som brukervennlige
- Kommunen får færre manuelle arbeidsprosesser som utsendelse av brev, kortere saksbehandlingstid og færre henvendelser til kommunens saksbehandlere
- Kommunen bruker IT-anskaffelser til å fremme innovasjon, for eksempel gjennom offentlige forsknings- og utviklingskontrakter

Resultat

Digitaliseringsprosjekter er definert som prosjekter som gjennomføres i regi av kommunens digitaliseringsprogram Digitalt førstevalg. I 2016 er seks av ti prosjekter i rute i forhold til opprinnelig plan.

I de øvrige prosjektene har innføringsløpet tatt vesentlig lengre tid og kapasitet enn opprinnelig antatt. Innføringsløpet vil si tiden det tar å innføre nye tekniske og organisatoriske løsninger. Forsinkelsene fører til at noen av tiltakene blir dyrere. Dette løses gjennom å omprioritere mellom ulike tiltak.

Det er også en erfaring at prosjekter der flere kommuner og/eller parter deltar i arbeidet krever lengre tid til modning og utvikling enn om kommunen kjører prosjektet selv.

Det er gjennomført brukerundersøkelser blant brukerne av digitale tjenester som er utviklet de siste årene: Meldeboka, Kulturskoleløsning, Løsning for barnehagesøknad, tilskuddsbasen og bookingbasen. Tilbakemeldingen er at brukerne gjennomgående er fornøyd med tjenestenes brukervennlighet og kvalitet, og at de får utført ærendet sitt.

	2016
Innbyggerne velger de digitale tjenestene	96%
Brukervennlighet i tjenestene (skala 1-5 fra svært lite tilfreds til svært tilfreds)	4

I løpet av 2016 har Trondheim kommune innført flere IT-støttede løsninger innen oppvekst og utdanning. Dette gjelder særlig Digital meldebok og læringsverktøy for elever og lærere. Begge løsningene er fortsatt under utbredelse. Læringsstøtteverktøyet er på plass til skoleåret 2018-2019 og meldeboka skal innføres i alle barnehager innen 2018. Rådmannen vil i neste årsrapport komme tilbake med mer informasjon om hvilke manuelle arbeidsprosesser som er blitt redusert som følge av de nye digitale løsningene.

Trondheim kommune har benyttet ulike tilnærminger for å fremme innovasjon i IT-anskaffelser. For de fleste av disse handler det om å skaffe til veie løsninger som i varierende grad eksisterer i

markedet i dag. Gjennom samarbeid med andre kommuner og statlige organisasjoner etableres det felles målbilder som gjør det mulig å utarbeide felles kravspesifikasjoner som flere kommuner kan benytte.

Mål: Vi lærer av våre erfaringer

Medarbeiderne i Trondheim kommune har store mengder kunnskap og erfaring. Denne kunnskapsbasen er av begrenset verdi om den ikke deles med flere og omsettes i ny og bedre praksis. Når rådmannen følger opp dette periodemålet, vil det blant annet være naturlig å vurdere utviklingen på følgende områder:

Indikatorer

- Medarbeiderne i Trondheim kommune opplever at det er trygt å ytre seg og komme med kritikk, de deltar i kommunens målarbeid (styringsdialogen) og gjennomfører årlige utviklingssamtaler med sin nærmeste leder
- Ledere og medarbeidere registrerer avvik, og avvik blir behandlet/lukket
- Rutiner er oppdatert, standardisert på tvers av like enheter og etterlevd
- Alle virksomhetsområder har prioriterte FoU-prosjekter der medarbeidere fra kommunen samarbeider med relevante forsknings- og utviklingsmiljø. Alle prosjekter har en faglig ansvarlig, intern, prosjekteier

Resultat

- I 2016 ble det påstartet 9 192 utviklingssamtaler som er dokumentert i HR-portalen. I alt 66 prosent av disse samtaler ble fullført i løpet av året
- Gjennom medarbeiderundersøkelsen kommer det frem at 78 prosent av medarbeiderne i Trondheim kommune synes det er greit å varsle om kritikkverdige forhold på sin enhet. I etterkant av undersøkelsen ble det satt fokus på hvordan ledere skal følge opp der hvor ansatte gjennom undersøkelsen meldte fra om at de har blitt utsatt for et uheldig psykisk arbeidsmiljø. Ledere, rådgivere, tillitsvalgte og verneombud fikk i januar 2016 skulering i hvordan man saksbehandler klager fra ansatte. Rådmannen har utarbeidet rutiner for saksbehandling ved klager på det psykososiale arbeidsmiljøet. I løpet av 2016 er det saksbehandlet saker både på enhetsnivå og rådmannsnivå og organisasjonen har høstet erfaringer og forbedret praksis underveis
- Kvalitekets avviks- og forbedringsmodul har vært benyttet gjennom hele året. Det var tidlig på året en tydelig økning i antall hendelser på oppvekstområdet, som var det området Trondheim kommunerevisjon mente hadde størst forbedringspotensial. Totalt sett ble det registrert 17 476 hendelser i hele Trondheim kommune i 2016. I 2015 ble det registrert 18 234 hendelser.
- Dokumentmodulen i Kvaliteket brukes jevnt. Dokumentene er vist i snitt om lag 70 000 ganger pr mnd, og det gjennomføres rundt 10 000 søk i Kvaliteket hver måned. Antall dokumenter i Kvaliteket er ved årsskiftet 15 499
- En økende andel av kommunens FoU-arbeid er knyttet til programmer og innovative anskaffelser. Programmene er et redskap for å skape bærekraftige fagmiljøer rundt strategiske mål, og knytter til seg intern og ekstern fagkompetanse. Trondheim kommune hadde i 2016 en programportefølje som dekker alle virksomhetsområder. Som et ledd i å gjennomføre kommunens strategi for forskning, utvikling og innovasjon, har rådmannen fremforhandlet med NTNU et grunnlag for universitetskommunesamarbeid på helse- og velferdsområdet. Dette arbeidet vil danne grunnlaget for en universitetskommunekontrakt (våren 2017) som regulerer forskning, undervisning og utvikling mellom NTNU og Trondheim kommune på område helse- og velferd. I likhet med modellen for universitetsskoler vil universitetskommune på helse- og velferdsområdet bli prosjektorganisert

Organisasjonsutvikling

Den største, enkeltstående prosessen med å utvikle organisasjonen i 2016 har vært *Prosjekt helhetlig ledelse* og innføringen av kommunalsjefer og avdelingsledere. Prosjektet styrker det helhetlige lederskapet (fag, folk og penger) i kommunen gjennom to nye ledernivåer, rekruttering av flere hundre medarbeidere til nye lederstillinger og omfattende ledelsesutvikling. De første 168 stillingene for avdelingsledere ble utlyst i desember 2016.

Ledelse i Trondheim kommune er belyst i en egen bystyresak (PS 17/4693). Endringene i lederskapet er også et viktig grep for å få ned sykefraværet i kommunen som et resultat av økt nærledelse. I løpet av 2016 har rådmannen, i tråd med formannskapets beslutning (PS 145/16 sykefravær), satt som krav at det rutinemessig blir vurdert hvilke konsekvenser politiske saker får for arbeidsmiljøet .

Etter en omfattende prosess og bred medvirkning besluttet rådmannen at Grafisk senter ved Byarkivet skal avvikles i 2017. Begrunnelsen er at behovene for trykksaker går ned som resultat av en ønsket utvikling og endringer i enhetenes behov for støtte.

Flere nye digitale verktøy har konsekvenser for organisasjonsutviklingen. Rådmannen innførte i 2016 Google som plattform for kontorstøtte. Trondheim kommune er med dette en av de største organisasjonene i Europa som jobber skybasert. Skybaserte løsninger er et viktig skritt på veien mot en åpnere kommune med vekt på deling og samhandling.

Rådmannen anskaffet i 2016 nye verktøy for medarbeiderundersøkelser. Med 10-faktor fra KS vil kommunens ledelse ha et enda bedre utgangspunkt for å vurdere behov og muligheter for målrettet organisasjonsutvikling.

Behandling av sensitive personopplysninger

I løpet av 2016 hadde kommunen ingen registrerte hendelser med uhjemlet utlevering av sensitive personopplysninger.

Datatilsynet gjennomførte 27. oktober 2015 kontroll av prosjektet "Digitalisering av elevmapper". Det ble gitt en umiddelbar og muntlig tilbakemelding etter selve kontrollen. På grunnlag av dette startet Oppvekstkontoret sammen med Byarkivet et arbeid for å tilfredsstille tilsynets signaler. Datatilsynet hadde betenkeligheter på tilgangsstyring, passordadministrasjon, rutinebeskrivelser i forbindelse med registrering og sletting av informasjon og informasjon til de registrerte/foresatte. Fjerde februar 2016 mottok kommunen "foreløpig rapport etter kontroll", og kommunen leverte en orientering om hva som var gjennomført av tiltak. Tilsynets endelige kontrollrapport datert 6. april påla kommunen et korrigeret tilgangsstyringsregime "etter tjenstlig behov", resten av påleggene var da allerede utført, eller i ferd med å utføres. I brev av 1. juni svarte kommunen at alle pålegg var utført, og Datatilsynet avsluttet kontrollsaken per 7. juni 2016.

Varslingssekretariatet

Trondheim kommunes varslingssekretariat tar i mot varsling om kritikkverdige forhold fra ansatte som ikke ønsker å varsle tjenestevei. Det er opp til varslere om ordinær tjenestevei benyttes eller om tillitsvalgt, verneombud eller varslingssekretariatet kontaktes. Varslingssekretariatet mottar kun varslinger fra ansatte som velger å kontakte sekretariatet.

I 2016 mottok sekretariatet 10 saker; i 2015 16 saker. Sakene for 2016 er fordelt på kategoriene (med frekvens i parentes): brudd på etiske retningslinjer (to), arbeidsmiljø (syv) og annet (en). Fem av varslene er anonyme.

Alle sakene var ferdigbehandlet ved utgangen av 2016. Av de ferdigbehandlede sakene er to avsluttet (har medført videre oppfølging på enhet eller andre konsekvenser), seks er henlagt (påstand fra varslere er da ikke verifisert eller er tilbakevist) og to saker er avvist.

Internkontroll

Rådmannen har gjennom 2016 utviklet og forbedret systemet for intern kontroll gjennom flere tiltak:

Rutine for gjennomføring av investeringsprosesser

Rådmannen vedtok nye rutiner for investeringsprosessen for kommunale bygg og anlegg høsten 2015. Rutinen tydeliggjør et investeringsprosjekts ulike faser slik at formannskapet, rådmannens ledergruppe og prosjektets styringsgruppe tar de strategiske beslutningene til rett tid.

I den nye rutinen er det spesielt arbeidet med å få inn følgende viktige endringer og tiltak:

- Tydeliggjøring av ulike faser i et investeringsprosjekt
- Forankring av arbeid med ideer, behov og mål for prosjekter til rådmannens ledergruppe
- Forankring av vedtatte prosjekter til styringsgruppe
- Tydeliggjøring av kommunaldirektørens ansvar som prosjekteier
- Fastsatte egne møtetidspunkter for gjennomføring av styringsgruppemøter
- Dagens benevnelse "bestiller" endres til "prosjektansvarlig"
- Opprettelse av prosjektgruppe, som ledes av prosjektansvarlig
- Sektorøkonomer skal i større grad involveres i hele prosessen
- Krav til dokumentasjon av ulike vedtak i ESA.

Gjennom 2016 er dette systemet implementert og tatt i bruk for alle områder. I 2016 er det igangsatt arbeid med å forbedre rapporteringen på investeringsområdet. Dette for å få bedre kontroll på sammenhengen mellom fremdrift og budsjett for prosjektene.

Saker til politisk behandling

Rådmannen innførte i 2015 at alle saker som skal til politisk behandling skal ha med et punkt som beskriver eventuelle økonomiske konsekvenser av foreslåtte vedtak, og et punkt hvor det redegjøres for sakens eventuelle konsekvenser for klima og det ytre miljø.

Hensikten er å oppnå et best mulig beslutningsgrunnlag, og at vedtak i enkeltsaker henger sammen med vedtatt handlings- og økonomiplan, og budsjett, og kommunens mål på klima og miljøområdet.

I 2016 er det også innført en bestemmelse om at saker til politisk behandling skal ha et punkt om "konsekvenser for arbeidsmiljøet" hvor dette er relevant. Dette ble vedtatt av formannskapet i sak 145/16 "Forebygging av sykefravær i Trondheim kommune":

"Ved utvikling av tjenestene skal rådmannen i relevante saker, i større grad legge vekt på konsekvensen utviklingen vil ha for arbeidsmiljøet. Saker som legges frem for politisk behandling skal i tillegg til vurdering av økonomi og ytre miljø vurdere eventuelle konsekvenser for arbeidsmiljøet."

System for planlegging og loggføring av internkontrolltiltak

I 2015 ble det etablert et system med elektroniske styringskort for enhetene. I dette inngår en sjekklister med 13 hovedtemaer:

1. Retningslinjer for personalforvaltning
2. Informasjonssikkerhet
3. Lønn og refusjon
4. Innkjøp og offentlige anskaffelser
5. Fakturabehandling - elektronisk fakturaflyt
6. Regnskap
7. Inntekter på enheten
8. Arkiv, offentlig innsyn og partsinnsyn
9. Kontortjenester

10. Helse, miljø og sikkerhet(HMS)
11. Kommunikasjon
12. Økonomistyring
13. Beredskapsarbeid ved enheten

Etikk

Gjennom kjennskap til etisk retningslinjer og kultur for refleksjoner ivaretas fokus på etikk og etiske standarder i Trondheim kommune. Alle ansatte må skrive under på at de har lest de etiske retningslinjene. Det er utarbeidet rutiner for å følge opp etikkarbeidet med risikovurderinger, tiltak og kontrollrutiner.

Likestilling

Kommunens likestillingsarbeid som arbeidsgiver omfatter kjønn, innvandrere, redusert funksjonsevne og alder.

Et overordnet mål for likestillingspolitikken i kommunen er at arbeidsstokken skal gjenspeile befolkningssammensetningen. Temaplan for et mangfoldig arbeidsliv i Trondheim kommune 2013 - 2016 ble vedtatt av bystyret 6. desember 2012. Planen omfatter rekruttering, likestilling og likeverd på arbeidsplassen. Bystyret har vedtatt flere strategier. Oppfølging av disse foregår både på enhets- og rådmannsnivå.

Likestillingsloven, diskrimineringsloven og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven pålegger kommunene å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling og hindre diskriminering; både som offentlig myndighet og som arbeidsgiver. Disse pliktene gjelder kjønn, etnisitet, religion og nedsatt funksjonsevne. I årsrapporten skal det redegjøres for hvordan kommunen har oppfylt aktivitetsplikten. Det skal redegjøres for planlagte og gjennomførte tiltak.

Handlingsplanen for Temaplan for et mangfoldig arbeidsliv i Trondheim kommune 2013-2016 anses som kommunens redegjørelse. Denne følger som vedlegg til årsrapporten; jfr. vedlegg III. I tillegg skal den faktiske tilstanden for likestilling mellom kjønnene beskrives.

Kjønn

Ut fra befolkningssammensetningen skulle det ha vært lik fordeling mellom kvinner og menn i arbeidsstokken. Per 31. desember 2016 utgjorde kvinnene 74,5 prosent av de fast ansatte, mot 75,8 i 2015. Av lederne er 27,58 prosent menn. Ut fra den kjønnsmessige sammensetningen av arbeidsstokken er mannlige ledere litt overrepresentert.

Menn i barnehage

Det langsiktige målet er at andelen menn i barnehager skal øke til 12 prosent. Andelen menn i barnehager i 2015 var på 9,4 prosent. I 2016 har dette økt til omkring 13 prosent, i alt 201 menn.

Ved Dronning Mauds Minne høgskole begynte 68 menn sin utdanning til barnehagelærer i 2016. Dette utgjør 21,1 prosent av alle som startet i første klasse. 25 menn (15 prosent av totalen) fullførte førskolelærerutdanning ved Dronning Mauds Minne Høgskole i 2016.

Menn i omsorgstjenesten

I 2016 var det 700 menn ansatt i omsorgstjenesten. Det utgjør 16,7 prosent av alle ansatte.

Trondheim kommune er den eneste kommunen hvor *Menn i helse* er gått over fra prosjekt til ordinær drift, og er dette nå på andre året.

Det har i 2016 vært et samarbeid med nabokommunene Klæbu og Ørland. Tidligere har Malvik og Melhus deltatt. Trondheim har til enhver tid "garanti" for og opsjon på 20 læreplasser til *Menn i helse*.

Siden den spede start på prosjektet i 2010 har 54 kandidater fått fagbrev.

I kullet som startet i 2016 er det 18 i klassen. 17 av disse tegner lærekontrakt med Trondheim kommune og én med Ørland kommune. Av alle 54 med fagbrev jobber nå de fleste i Trondheim kommune.

Lønnsutvikling mellom kvinner og menn

Gjennomsnittslønnen for menn er høyere enn for kvinner. Dette skyldes primært at flere kvinner enn menn arbeider deltid. De største faggruppene er lønnet etter garantirammer og fagstiger der lønn fastsettes på grunnlag av ansiennitet, utdanning, kompetanse og meransvar. Dette sikrer lik lønn for likt arbeid i kommunen.

I og med at mye av lønnsveksten skyldes prosentvise tillegg, vil veksten i kroner være forholdsvis størst for de gruppene som har høyest lønn i utgangspunktet. Det er flere menn enn kvinner som er ansatt i stillinger med høye kompetansekrav og ansvar. Dette er også en medvirkende årsak til lønnsforskjellen.

Gjennomsnittlig lønn for fast ansatte; 2014, 2015 og 2016

Totalt	Sum 2016	Kvinner 2016	Menn 2016	Kvinner 2015	Menn 2015	Kvinner 2014	Menn 2014
Gjennomsnitt årsverk per ansatt i prosent	83	82	86	80	84	80	83
Gjennomsnitt lønn per årsverk	479 854	477 114	488 226	431 799	445 259	421 690	435 917

Kvinner har økt stillingsprosenten fra 2015. Menn har også økt gjennomsnittlig stillingsprosent i 2016 sammenlignet med 2015 og 2014. Den gjennomsnittlige lønnsforskjellen mellom menn og kvinner er redusert i løpet av 2016. Vedlagt følger oversikt over stillingsgrupper og lønn, og lønn fordelt på sektor, jfr. vedlegg IV.

Medarbeidere med innvandrerbakgrunn

Rådmannen gjennomførte per 1. januar 2017 en opptelling over antall medarbeidere fra Øst-Europa, Afrika, Asia, Mellom- og Sør-Amerika og Oseania (bortsett fra Australia og New Zealand).

	Vikar	Fast	Totalt
Ledere* under 50 prosent	0	0	0
Ledere 50-99 prosent	0	2	2
Ledere 100 prosent	1	6	7
Administrasjon** under 50 prosent	2	0	2
Administrasjon 50-99 prosent	1	2	3
Administrasjon 100 prosent	8	42	50
Utøvende*** under 50 prosent	215	225	440
Utøvende 50-99 prosent	42	282	324
Utøvende 100 prosent	72	431	503
Sum	341	990	1331

*Ledere: fagleder, avdelingsleder, områdeleder etc.

**Administrasjon: rådgiver, konsulent, saksbehandler, sekretær etc.

***Utøvende: lærer, assistent, sykepleier, arbeider etc.

Tallet på medarbeidere med innvandrerbakgrunn økte med 143 fra 2015 til 2016, og utgjorde i 2016 rundt 9,5 prosent av kommunens ansatte. Bemanningen i Trondheim kommune skal speile befolkningssammensetningen. Innbyggere med landbakgrunn som nevnt over utgjør om lag 10,3 prosent av Trondheim kommunes befolkning. De er dermed noe underrepresentert blant kommunens ansatte.

I løpet av 2016 ble følgende aktiviteter gjennomført for å øke andelen ansatte med innvandrerbakgrunn:

- Fem ungdommer med innvandrerbakgrunn fikk tilbud om sommerjobb ("Ung i jobb")
- I 2016 avsluttet 14 deltakere i Helsefagarbeiderutdanningen for innvandrere (HEFFI) lærekontrakt. Per 31. desember 2016 var 13 av disse i aktiv stilling, ni er fast ansatt og fire er timelønnet
- Praksisbanken er en oversikt over hvor det finnes ledige praksisplasser for språk- og arbeidspraksis for innvandrere. I 2016 ble det mottatt 130 påmeldinger (222 i 2015). Det er grunn til tro at antallet burde ha vært høyere, og dette følges opp overfor NAV. Registrering av inngåtte avtaler er per dato ikke god nok. Dette følges opp.
- I 2016 er det gjennomført 3 x 100 timers norskkurs på A1, A2 og B1 nivå for ansatte i barnehager, skoler og omsorgsenheten, med til sammen 28 deltakere. Tiltaket er gjennomført i samarbeid med Folkeuniversitetet i Midt-Norge og Fagforbundet, og er finansiert av VOX-tilskudd

Lederrekrutteringsprogrammet for innvandrere 2016

Formannskapet vedtok 10. februar 2015 at kommunen skulle opprette et eget traineeprogram for lederopplæring av innvandrere. Målet var å stimulere til å øke andelen innvandrere i ledende stillinger, og i større grad avspeile andelen av innvandrere i kommunens befolkning.

Rådmannen besluttet å gjennomføre et pilotprogram med inntil fem kandidater i målgruppa. Kriteriene for å delta var at søkerne var ansatt i kommunen med opprinnelse fra ikke-vestlige land og med godkjent relevant høyere utdanning. Søkerne måtte i tillegg ha anbefaling fra egen leder. Av 18 søkere oppfylte 13 kriteriene, og det ble besluttet å doble antallet deltakere fra fem til ti. Deltakerne kom fra fagarbeiderstillinger ved enheter som blant annet NAV, interne tjenester, barnehage, skoler og BFT.

Programmet ble gjennomført i løpet av 2016, og omfattet fem samlinger.

Samlingene ga en bred oversikt over ulike perspektiv på kommunal ledelse. De ble tilrettelagt av ansatte fra fagstab, interne tjenester, utvalgte enheter og eksterne bidragsytere. Deltakerne hospiterte en uke på egnet enhet der de fulgte ledelsesprosesser under veiledning fra enhetsleder. Etter gjennomført program er deltakerne sikret å bli kalt inn til intervju på de tre første lederstillingene de søker på og er kvalifisert for.

Programmet ble evaluert i etterkant. Deltakerne vurderer programmet som nyttig og motiverende for å søke lederstillinger i fremtiden. På bakgrunn av dette ble det besluttet å sette i gang tilsvarende program i 2017.

I første omgang antar vi at deltakerne aspirerer til å få avdelingslederstillinger, men på sikt er målet flere enhetsledere med innvandrerbakgrunn.

Beholde og rekruttere medarbeidere med nedsatt funksjonsevne

En av målsettingene i IA-avtalen er å hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet. Antall interne attføringssaker er en indikasjon på om man lykkes med dette.

Attføring

17 personer er attført til annet arbeid på grunn av sykdom. Elleve fra HV, seks fra OU. En mann, resten kvinner.

En seniorsamling ble gjennomført i oktober 2016 med 246 deltakere .

Praksisplasser for ungdom med funksjonsnedsettelse

I 2016 har Trondheim eiendom via NAV hatt fem praksiskandidater med redusert funksjonsevne. Vi har gjennomført to typer norskkurs. Norsk muntlig og norsk med data. Norsk muntlig hadde ti deltakere fra renhold og på kursene (tre parallelle) deltok til sammen 27 ansatte, de fleste fra renholdsavdelingen, men også noen fra administrasjonen.

”Ung i jobb - 16”

Fordelt på kjønn: 254 aktuelle søkere, fordelt på 176 jenter og 94 gutter.
Antall med innvandrerbakgrunn: 16 ulike nasjonaliteter

Andre rekrutteringstiltak for ungdom

- Yrkesfagmesser på de videregående skolene i Trondheim i 2016
- Stand på Utdanningsmessa i Trondheim Spektrum i 2016
- Yrkesfagkonferanse i samarbeid med Sør- Trøndelag fylkeskommune for elever i de videregående skolene i fylket
- Samarbeid med de videregående skolene i Trondheim om å gi informasjon i klasser på vg1 og vg2 og i foreldremøter

Nye uførepensjonister

Både fra sentralt og lokalt hold er det et mål at andelen uførepensjonister skal reduseres. Totalt var det 233 nye uføremottakere i 2016. Dette var 16 flere enn foregående år. 48,5 prosent av nye uføremottakere var under 50 år. Dette er en bekymringsfull utvikling sammenlignet med 2015, da 38,2 prosent av de nye mottakerne var under 50 år. Om lag halvparten av nye mottakere ble 100 prosent uføretrygdet.

Kjønnsfordeling uforhet 2016: 200 kvinner og 33 menn.

Kjønnsfordeling uforhet 2015: 190 kvinner og 22 menn.

AFP

De siste årene har andelen som tar ut AFP vært synkende. I 2015 var det en oppgang fra 2014. Årsaken til oppgangen vet vi ikke. I 2016 har det igjen stabilisert seg og ligger nå i underkant av 34 prosent.

Periode	P-kasse	Prosent AFP 62+		
		Menn	Kvinner	Totalt
Per 31.12 2016				
62-64 år	TKP*	24,6	28,6	27,6
	KLP**	0,0	14,4	13,9
	SPK***	32,1	20,6	24
	Sum	26,6	25,9	26,1
65-67 år	TKP	36,3	52,5	47,1
	KLP	0,0	26,5	25,1
	SPK	38,8	48,4	45,6
	Sum	36,7	50,6	46,2
Sum		31,2	34,7	33,8

*Trondheim kommunale pensjonskasse

**Kommunal landspensjonskasse

***Statens pensjonskasse

Flere kvinner enn menn tar ut AFP. Andelen i aldersgruppen 62-64 år økte i TKP og KLP, men sank for både menn og kvinner i SPK fra 2015 til 2016.

Vi ser en minimal nedgang i den gjennomsnittlige pensjoneringsgraden fra 2015 til 2016. Det vises til tabeller og graf i vedlegg V for gjennomsnittlig pensjoneringsgrad og andel "årsverk" AFP.

Seniorpolitikk inngår som en del av Trondheim kommunes personalpolitikk. Det viktigste arbeidet foregår på enhetsnivå der ulike tiltak som tilrettelegging av arbeidssituasjonen, milepælsamtaler, kompetanseheving med mer må vurderes.

Økonomi

Årsresultatet for 2016 viser et mindreforbruk på 2,2 millioner kroner for området. Dette utgjør 0,3 prosent av budsjettet. Interne tjenester og rådmannen står for 0,7 millioner kroner av mindreforbruket. I regnskapet ligger også et merforbruk for det interne arbeidsmarkedet på 8,7 millioner kroner. Dette må ses opp mot mindreforbruk og organisasjonsendringer innenfor Helse og velferd.

I tillegg leverer folkevalgte (inkludert Bystyresekretariatet) et mindreforbruk på i overkant av en million kroner. Kontrollkomiteen og kommunerevisjonen ender på 0,5 millioner kroner i mindreforbruk.

Totalt leverer Interne tjenester og folkevalgte gode regnskapsresultater. Driften er preget av god og nøktern økonomistyring og god kvalitet på tjenestene.

Resultatoversikt

	Regnskap 2016	Budsjett 2016	Avvik 2016
Samlet resultat	695.310	697.876	2.197
Interne tjenester og rådmannen	639.178	640.256	710
- Herav det interne arbeidsmarkedet	21.946	13.286	-8.659
Folkevalgte	40.105	41.132	1.028
Kommunerevisjonen og kontrollkomiteen	16.028	16.488	460

Barnehager

Barnehager

Barnehagene jobber systematisk og målrettet med å skape gode miljø for lek og læring. Kompetanseutvikling der alle ansatte involveres har hatt høy prioritet, og barns behov for å knytte nære relasjoner og vennskap er vektlagt for barnas utvikling. I tillegg viser barnehagens rapporteringer økende kunnskap og bevissthet om betydningen av å tilby et rikt og variert utvalg av materialer som er tilgjengelige for barna. I samarbeid med foreldrene vektlegger mange barnehager den daglige kontakten ved levering og henting som viktig. Høyt sykefravær i mange barnehager og til dels store variasjoner mellom barnehagene er fortsatt en utfordring.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
7,3 mill	0,5 %

Årsresultatet for tjenesteområdet barnehage og Fagenhet for oppvekst og utdanning, er et mindreforbruk på 7,3 millioner kroner i 2016. Årsaken er blant annet merinntekter for barn i private barnehager som er folkeregistrert i andre kommuner. En betydelig økning i antall barn som fikk vedtak om spesialpedagogisk hjelp førte til et merforbruk, men det ble balansert av tilsvarende mindreforbruk i de kommunale barnehagene og ved fagenheten.

Personal

Ved utgangen av 2016 var det totalt 1128 barnehagelærere i trondheimsbarnehagene. Andel årsverk barnehagelærere i grunnbemanningen var om lag 40,7 prosent. Gjennomsnittlig bemanningstetthet i grunnbemanningen var 6,2 barn per årsverk. Dette er omtrent på samme nivå som i 2015.

Trondheim kommune har god tilgang på ansatte med barnehagelærerutdanning. Dispensasjon fra utdanningskrav eller norm for pedagogisk bemanning innvilges i særskilte tilfeller dersom dette vurderes som mest hensiktsmessig i en kortere periode. I 2016 ble det gitt 1 slik dispensasjon.

Fordi sykefraværet i barnehagene har vært svært høyt over tid, er barnehageområdet prioritert innsatsområde innenfor oppvekst og utdanning. Fraværet i 2016 var 11,9 prosent, en nedgang på 0,7 prosentpoeng fra 2015. Nedgangen kom etter omfattende og målrettet innsats for å forebygge og redusere sykefraværet i barnehagene. Innsatsen omhandler tiltak for å redusere fravær utarbeidet av enheter og arbeidsmiljøgrupper, erfaringsdeling mellom enheter og særlig oppfølging av enheter med høyt sykefravær over tid.

Barnehagene er ellers sterkt representert som brukere av kommunens mange tilbud for å redusere sykefravær. I tillegg utarbeidet rådmannen egen tiltaksplan for arbeidet høsten 2016, hvor det foreslås ytterligere to tiltak for videre arbeid; hygiene og organisering og ledelse i basebarnehager.

Blant de 209 nye mottakerne i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) i 2016, var 51 mottakere ansatt innenfor barnehagesektoren. Årsakene ser ut til å være de samme som ellers i kommunen; lettere psykiske lidelser og muskel- og skjelettlidelser.

Tall fra desember 2016 viser at langt de fleste barnehagene har startet og gjort ferdig utviklingssamtaler med de ansatte i 2016. Der det ikke har skjedd, er det særskilte årsaker.

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Barnehage har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Periodemål 2015 – 2018

De felles periodemålene for oppvekst og utdanning som ble vedtatt av Bystyret i 2014 er videreført i 2016. På barnehageområdet ble det, gjennom en grundig prosess med enhetslederne, utarbeidet nye indikatorer for 2016. Indikatorene gir grunnlag for å vurdere måloppnåelse i 2016, og enhetenes vurderinger av denne er lagt til grunn i årsrapporten.

Mål: Barn og unge utvikler tilfredsstillende grunnleggende ferdigheter

Indikatorer

- Barn inkluderes i fellesskapet og utvikler vennskap i barnehagen
- Barn har et godt utviklet hverdagspråk

Resultat

Arbeidet med barns relasjoner til hverandre er godt forankret i barnehagene. I 2016 rapporterer flere enn før at de gjennomfører samtaler med barn og foreldre om barns trivsel i barnehagen. Systematikken, hvilke metoder og verktøy som benyttes, varierer. Ulike former for observasjon og pedagogisk dokumentasjon er metoder som de fleste barnehagene beskriver som grunnlag for hvordan de ansatte tilegner seg kunnskap om hvordan barna medvirker, bidrar og deltar i fellesskapet. Samtidig pågår et kontinuerlig arbeid med kompetanseutvikling blant ansatte for å øke deres bevissthet om egen rolle og ansvar for å se og legge til rette for at alle barn er inkludert og har venner i barnehagen. Rapporteringer viser også at barnehagene arbeider mye med organisering, innhold og fysiske tilrettelegginger for lek og aktiviteter med barn i mindre grupper.

Barnehagene benytter ulike metoder og verktøy for å styrke samspillet mellom barn. Tilgjengelige, nære og kunnskapsrike pedagoger og ansatte fremheves likevel som det mest grunnleggende for at barna skal ha en trygg og god hverdag i barnehagen.

Arbeidet med barns språk har vært en prioritert satsing i flere år. Barnehagene rapporterer om god systematikk og om et stort omfang av tiltak for videre utvikling av barnehagen som en god arena for barns språk og språkutvikling. Det jobbes spesielt med de ansattes relasjonskompetanse i kommunikasjon og samspill med barn og språk. Barnehagene rapporterer også om fysiske miljøer med ulikt innhold, bevisste valg av tilgjengelige materialer og rom for samtaler, utforskning og undring. Videre beskrives en høy bevissthet om begrepsbruk, høytlesing, tekstsaking, sang, rim og regler i det daglige arbeidet. Flere barnehager har utarbeidet progresjonsplaner for barns språk. Ulike verktøy for kartlegging av barns språk benyttes i ulik grad, men mest når ansatte mener det er behov for særskilt innsats overfor enkelte barn.

Med bakgrunn i Bystyresak 55/15 ble det i august -16 opprettet et 2-årig prosjekt med mål om å styrke systematisk språkarbeid i barnehagene. Prosjektet er organisert med en prosjektleder som jobber inn mot alle trondheimsbarnehagene. En prosjektgruppe med representanter fra helsestasjoner, barnehager, skoler, BFT og Statped er opprettet, og i tillegg en ressursgruppe der barnehagefaget og det spesialpedagogiske er representert. En veileder for systematisk

språkarbeid i barnehagene, både på individ- og på organisasjonsnivå, er under arbeid. Veilederen skal ferdigstilles høsten 2017, og innføring planlegges våren 2018. Enhetene gir positive tilbakemeldinger til arbeidet med veilederen.

Kommunens realfagsstrategi ble vedtatt av formannskapet i juni 2016. Strategien har som mål at barn og unge skal oppleve og erfare at arbeid med realfag gir mulighet til å utforske, erfare, oppleve og skape. Evnen til å uttrykke seg muntlig, skriftlig og digitalt er viktige ferdigheter som danner grunnlag for utforskning. Derfor er det en klar sammenheng mellom satsingen på språk og satsingen på realfag. Sju barnehager deltar i prosjektet gjennom "realfagkommuneprosjektet". Deltakerne opplever at prosjektet har bidratt til mer kunnskap og større bevissthet om språkets betydning og utforskende dialoger for å utvikle realfaget.

Våren 2016 ble Trondheim kommune med i Utdanningsdirektoratets prosjekt som språkkommune. Innsatsområdene omfatter alle barn, men har et særlig fokus på minoritetsspråklige barn, gutter og barn med stort læringspotensiale. Overganger skal ha prioritet - både overgangen mellom barnehage og skole og ulike overganger innenfor skoleløpet. 12 barnehager er med i prosjektet og prosjektperioden varer i ett og et halvt år. Barnehagene i prosjektet har forpliktet seg til å benytte språkløyper som verktøy i arbeidet og har gjort en analyse for å kunne evaluere arbeidet i etterkant av prosjektet. Enhetene som deltar rapporterer om større bevissthet rundt språkarbeidet både på individ- og organisasjonsnivå.

Generelt melder barnehagene at arbeidet med språk- og realfag er godt i gang, men at det er behov for en innføringsprosess dersom strategiene skal gjennomføres i alle barnehagene.

2016 var det siste året kommunale barnehager hadde forpliktet seg til å kartlegge alle minoritetsspråklige skolestartere med "Kartleggingsprøve for minoritetsspråklige skolestartere". 62 prosent av de minoritetsspråklige skolestarterne i kommunale barnehager ble kartlagt i 2016 (en nedgang på 20 prosent), totalt gjennomførte 47 prosent av minoritetsspråklige skolestartere kartleggingen (her er det også en nedgang på 20 prosent fra 2015).

Kartleggingsverktøyet som ble brukt i prosjektet er ikke normert og kan derfor ikke tydelig forutsi om det enkelte minoritetsspråklige barnet kommer til å ha behov for særskilt norskundervisning ved skolestart. Derimot gir det et godt utgangspunkt for overgangssamtaler mellom barnehage og skole for å vurdere dette behovet. I 2016 gikk antallet vedtak om særskilt norskundervisning for minoritetsspråklige skolestartere markant ned, fra tidligere 70 prosent til 55 prosent av barna. Dette kan tyde på en økt bevissthet blant barnehage- og skolepersonalet og mer målrettet arbeid med begreper og ordforråd i barnehagen.

Prosjektet ble avsluttet i 2016, og sluttrapport er under utarbeidelse. Det er mange barnehager som fortsetter å bruke kartleggingsprøven som et verktøy for å vurdere skolestarternes norskferdigheter, også etter prosjektperioden. Som en del av kommunens språkstrategi, kommer det til å være mer oppmerksomhet på samarbeid mellom de ulike nivåene i utdanningsløpet. Hensikten er å sikre en best mulig språkutvikling hos minoritetsspråklige barn i overgangen fra barnehage til skole.

På bakgrunn av barnehagenes egenvurdering, rapportering og dokumentasjon, har det vært høy måloppnåelse på dette periodemålet i 2016.

Mål : Barn og unge har gode læringsmiljøer

Indikatorer

- Barn har stabile og trygge tilknytningsrelasjoner i barnehagen
- Barn møter et læringsmiljø som stimulerer til medvirkning, utforskning, lek og læring

Resultat

Barnehagene jobber systematisk med de ansattes kompetanse og den ansattes betydning for barns tilknytning. Barns mestring og medvirkning står sentralt i arbeidet. Mange barnehager har system for at spesielt de yngste barna har faste tilknytningspersoner i barnehagen. Flere barnehager har utviklet faste system med primærkontakter. Prosjektet "Prossessorientert pedagogikk" har vært og er en viktig satsing. Prosjektet handler om at ansatte lærer mer om seg, egen samspillskompetanse og hvordan deres atferd påvirker trygge og stabile relasjoner i barnehagen. Interessen for å delta er økende, og satsingen videreføres i 2017.

Stabilitet og trygghet for barn forutsetter stabile og trygge ansatte. I barnehager med høyt sykefravær er dette utfordrende.

I Trondheim deltar godt over halvparten av barnehagene i barnehagebaserte kompetansetiltak gjennom prosjekt og nettverksarbeid. Der jobber de ansatte systematisk med refleksjon og vurdering av eget arbeid og pedagogisk dokumentasjon. Barnehagene rapporterer at dette er en arbeidsform som støtter opp om utviklingen av barnehagen som en lærende organisasjon der medarbeidere involveres og deltar aktivt i å utvikle egen barnehage.

I 2016 ble et eget prosjektarbeid om pedagogisk utvikling og systematisk vurdering avsluttet ved at de aktuelle barnehagene skrev egne fagartikler om sine erfaringer og ny kunnskap. Gjennom prosjektperioden har disse barnehagene hatt faglig veiledning fra Dronning Mauds Minne høgskole. Barnehagene har hatt stort utbytte av arbeidet, og erfaringen ble delt med de andre barnehagene i felles ledermøte for kommunale og private barnehager.

Pedagogisk dokumentasjon, materialvalg og kompetanse om betydningen av gode fysiske læringsmiljø er godt forankret blant ansatte i trondheimsbarnehagene. Reggio Emilia- nettverket og nettverket Barn og rom bidrar sterkt til dette. Interessen for å delta er stor.

Måloppnåelsen vurderes som god, selv om et høyt sykefravær er utfordrende for flere barnehager.

Mål : Flere barn og unge får hjelp og støtte i de ordinære tilbudene

Indikatorer

- Barnehagen har gode interne system for tidlig innsats
- Barn har tilpasset læringsmiljø som fremmer faglig, sosial og personlig utvikling

Resultat

Barnehagene jobber systematisk med organisering og struktur av barnegrupper slik at alle barn skal bli sett og forstått. Barnehagene beskriver faste møttestrukturer for å gå gjennom /vurdere barnegruppene slik at barn med særskilte behov skal oppdages og få hjelp tidligst mulig. Flere barnehager har interne ressursteam som bidrar med veiledning og støtte i dette arbeidet.

Innføring av revidert håndbok for spesialpedagogisk arbeid i barnehager og skoler har vært en viktig satsing i 2016. Barnehagene gir uttrykk for at håndboka er en god støtte i arbeidet med barn som trenger ekstra hjelp og støtte.

Barnehagenes beskrivelser viser god systematikk i arbeidet, både innenfor det ordinære og tilrettelagte tilbudet. Utviklingen viser imidlertid at andelen barn som får spesialpedagogisk hjelp fortsatt øker. Økningen er størst innenfor de laveste timetildelingene (1-9 timer per uke), og på områdene språk og adferd. Økt kompetanse og oppmerksomhet på tidlig innsats antas å være noen viktige årsaker til økningen. Samtidig er det store variasjoner mellom barnehagene når det gjelder kompetanse til å håndtere denne typen utfordringer innenfor det ordinære tilbudet. Noen av variasjonene kan skyldes at store barnehager i større grad enn små har mulighet til både mer variert og spisset kompetanse innenfor den ordinære grunnbemanningen. Økningen av vedtak til spesialpedagogisk hjelp er en økonomisk utfordring, og rådmannen vil derfor legge frem en egen sak om en mulig endring i tildelingsmodellen til politisk behandling i juni 2017.

”Flerfaglig blikk” er et tilbud om kompetanseheving til barnehagene. Opplæringsprogrammet tilbyr faglig kompetanse i tråd med forskning og evidensbaserte metoder som sikrer en praksis som bidrar til at barn får rett hjelp tidlig. Trondheim kommune har gitt tilbud i tråd med ”Flerfaglig blikk” til utvalgte barnehager siden 2009 og har god erfaring med arbeidet. 46 barnehager har gjennomgått full opplæring. (Det er om lag 280 barnehager i Trondheim om du regner enkeltvis.) Kommunen har i løpet av høsten 2016 gjennomgått praksis i opplæringsprogrammet og utformet et oppgradert tilbud i tråd med dagens praksis. Det er også et mål å sikre likhet i tilbudet på tvers av bydelene. TI-PP (tidlig innsats i PP- tjenesten) er en metode for å evaluere tiltak og spesialundervisning i barnehagen. Programmet utprøves som pilot 2016/17. Metoden bygger på forskning knyttet til Barn i Risiko (Øyvind Kvello). Programmet har samme faglige plattform som ”Flerfaglig blikk” og bygger videre ved å identifisere primær problematikk og evaluere tiltak som settes inn på individ- og systemnivå. Piloten vil være ferdig i løpet av våren 2017.

Barnehagene har høy kompetanse og arbeider systematisk og målrettet med å gi alle barn støtte i de ordinære tilbudene.

Måloppnåelsen vurderes som god selv om andelen enkeltvedtak øker.

Mål: Samarbeidet med foresatte styrkes, herunder samhandling for å sikre koordinert innsats i et familieperspektiv

Indikatorer

- Foresatte får tilbud om samtaler og/eller veiledning ved behov
- Foreldre får tilgang på relevant og flerfaglig kompetanse ved behov

Resultat

Foreldrene er barnas viktigste ressurs. Barnehagens samhandling med foreldre til barn med behov for spesiell støtte og foreldre som selv trenger støtte og veiledning kan være avgjørende for hvordan barndommen til disse barna blir. Flere barnehager rapporterer om godt samarbeid med foreldre i det spesialpedagogiske arbeidet, og opplever at foreldre i større grad enn tidligere etterspør veiledning i forhold til eget barn. Videre har kvaliteten på samarbeidet med andre faginstanser stor betydning for om familiene får den støtten de trenger. Rapporteringer viser at alle foreldre får tilbud om samtaler i tråd med lovens krav. I tillegg gjennomføres samtaler på bakgrunn av individuelle behov, både hos barn og foreldre.

Med tildelte midler fra BufDir har kommunen dette året gjennomført foreldreveiledning (ICDP) for nybosatte familier for 13 foreldregrupper. Foreldreveiledningen administreres fra Øya barnehage, avdeling Tellus. Det er ikke satt av ressurser til tilsvarende kurs for andre foreldregrupper, noe barnehagene opplever som utfordrende. Det er 220 sertifiserte foreldreveiledere i trondheimsbarnehagene, men barnehagene har i liten grad ressurser til å drifte foreldreveiledningsgrupper innenfor egen budsjettamme.

Barnehagene arbeider systematisk med å koordinere innsatsen rundt barnet og familien, og enhetene mener de samarbeider godt og har en god dialog med foreldrene. Barnehagene rapporterer at samarbeidet med BFT er godt, selv om dette varierer noe. Fagteamene i BFT oppleves som god støtte for barnehagene.

Trondheim kommune har knutepunktfunksjoner med spisset og flerfaglig kompetanse på noen særskilte vansker: Hørsel (Statped,) syn (Statped), sosialspektervansker (BFT Lerkendal) og alternativt supplerende kommunikasjon (Elgeseter barnehager). Knutepunktene bidrar med veiledning og kompetanse til andre barnehager. I tillegg har Øya barnehage, ved å være mottaksbarnehage for nybosatte flyktninger, en tilsvarende rolle overfor de andre barnehagene. En evaluering viser at knutepunktene gir råd og veiledning i tråd med intensjonen og innenfor ressursrammen som er avsatt. Elgeseter barnehage opplever stor etterspørsel, også fra andre kommuner.

Barnehager registrerer et stort behov for veiledning av foreldre. Å dekke det store behovet er utfordrende å få til. Etter rådmannens vurdering legges det til rette for et godt samarbeid med foreldre som trenger ekstra hjelp og støtte. Det samme gjelder samarbeid med andre faginstanser. Det at barnehagene ikke kan imøtekomme behovet for foreldreveiledning er en utfordring. Med bakgrunn i dette vurderer rådmannen derfor at måloppnåelsen ikke er god nok.

Avviks- og forbedringssystemet

Det ble registrert 581 hendelser i avvikssystemet TQM i 2016. 487 av meldingene er avvik, mens 60 er skader/nestenulykker på medarbeiderne. Meldingene omfatter i tillegg 34 forbedringsforslag. Fordelingen av avvik, forbedringsforslag og skader/ulykker varierer svært mye mellom enhetene og viser ulik praksis og bruk av systemet. Bruken av systemet vil derfor bli prioritert av rådmannen og enhetene også i 2017.

Nøkkeltall (KOSTRA)

	Trondheim	ASSS
Andel 1-2 åringer med barnehageplass, prosent	89,2	83,3
Andel 3-5 åringer med barnehageplass, prosent	99,2	97
Andel 1-5 åringer med barnehageplass, prosent	95,2	91,6
Antall barn korrigert for alder per årsverk til basisvirksomhet	6,2	6,2
Andel ansatte med barnehagelærerutdanning, prosent	40,4	36,8
Korrigerte brutto driftsutgifter til basisvirksomhet i kommunale barnehager per korrigerte oppholdstimer, kr	48	48

Skoler

Skoler

Skolene har i hovedsak nådd periodemålene for 2016, og skolebidragsindikatoren viste særskilte gode resultat på ungdomsskolene. I 2016 fikk Ila skole Dronning Sonjas skolepris for likeverd og inkludering. Skolen har siden 2007 satset helhetlig og systematisk på det psykososiale læringsmiljøet. Den tunge satsingen på digitale verktøy og kompetanse begynner å gi resultat. Den har blant annet gitt større muligheter for å utvikle varierte undervisningsformer. Den digitale meldeboka fikk kommunens innovasjonspris i 2016, og har bidratt til å styrke kommunikasjonen mellom skole og hjem. Merforbruk de siste to år er snudd til et lite mindreforbruk i 2016. Systematisk jobbing fra enhetene ligger til grunn for denne snuoperasjonen.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
14,7 millioner kroner	0,9 %

Årsresultatet for skoleområdet viser et mindreforbruk på 14,7 millioner kroner, en endring på 28 millioner kroner fra 2015. Dette utgjør 1,7 prosent av netto budsjett på omlag 1,6 milliarder kroner. Dette gir et veldig godt utgangspunkt for stabil og god økonomistyring inn i 2017. Mer realistisk budsjettering av de sentrale postene og systematisk jobbing på enhetene har bidratt til at merforbruket fra 2015 er snudd til balanse.

Personal

Sykefraværet for skolene er på 7,3 prosent, og lavest innenfor oppvekst og utdanning. Fraværet varierer fra 2,7 til 11,8 prosent mellom skolene, og enheter med høyt fravær følges opp særskilt. Det er totalt registrert 2730 årsverk i skolene, der adjunkter, lærere og lektorer utgjør 64 prosent. I 2016 har det vært uvanlig mange rektorskifter, både rektorer som går av med pensjon og som skifter skole. Så langt har antallet kvalifiserte søkere til de ledige rektorstillinger vært tilfredsstillende.

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Skole har et særlig ansvar for følgende delmål i *Kommuneplanens samfunnsdel*:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 2.1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid

Periodemål 2016 – 2019

De felles periodemålene for oppvekst og utdanning som ble vedtatt av bystyret i 2014 er videreført i 2016. Arbeidet med mål og indikatorer skal bidra til en helhetlig virksomhetsstyring. Tall og data benyttes sammen med refleksjon på enhetene for å kartlegge hvordan situasjonen er i dag, og for å gi indikasjoner på hva som må utvikles videre. Indikatorene gir grunnlag for å vurdere måloppnåelse i 2016, og enhetenes vurderinger av denne er lagt til grunn i årsrapporten.

Mål: Barn og unge utvikler tilfredsstillende grunnleggende ferdigheter

Indikatorer

- Elevene utvikler de fem grunnleggende ferdighetene gjennom hele læringsløpet, med progresjon ut fra sitt nivå
- Flere elever fullfører det 13-årige løpet
- Flere elever går ut av grunnskolen med over 3.0 i gjennomsnittskarakter (30 grunnskolepoeng)
- Færre elever ligger under kritisk grense på kartleggingsprøvene 1. - 3. trinn

Resultat

De undersøkelsene som viser hvordan elevene presterer i de grunnleggende ferdighetene er positive for Trondheim kommune. Eksamen i matematikk viser et historisk høyt resultat med snittkarakter som er 0,5 høyere på skriftlig og 0,2 høyere på muntlig eksamen sammenlignet med året før. Satsingen på realfag de siste årene viser gode resultater over tid.

Eksamensresultatene i norsk og engelsk viser en liten nedgang, men alt sett under ett viser grunnskolepoengene (summen av alle karakterer) fortsatt økt læringsutbytte

Det har de siste årene vært en positiv tendens for gjennomføring av videregående skole for elever fra Trondheim kommune. 70 prosent av 2007-kullet fra Trondheim gjennomførte videregående skole på fem år. Tilsvarende tall for 2009-kullet er 74 prosent. Denne gjennomføringsgraden er også over det nasjonale snittet, både for Trondheim og Sør-Trøndelag. Tall for 2011- kullet offentliggjøres juni 2017 fra Statistisk sentralbyrå (SSB).

Gjennomføring av videregående skole er en viktig indikator på om vi lykkes med det helhetlige læringsløpet. Alle studier peker på at elever som ramler ut av videregående skole er overrepresentert i negative statistikker. I 2016 har det vært et omfattende samarbeid mellom Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune for at karriereveiledning og overgangen til videregående skole skal bli best mulig.

Det er en klar sammenheng mellom grunnskolepoeng på 3,0 eller lavere og lav gjennomføring i videregående skole. Fra 2014 til 2015 var det færre elever som hadde gjennomsnittskarakteren 3,0 eller lavere. Andelen elever som går ut av grunnskolen med 3,0 eller mindre i gjennomsnittskarakter (30 grunnskolepoeng) er i 2016 likt med året før.

Kartleggingsprøvene på 1., 2., og 3. trinn viser en liten økning av antall elever som er under kritisk grense både i lesing og regning, enn året før. De grunnleggende ferdighetene som måles ved nasjonale prøver viser framgang på 5. trinn med færre elever på laveste nivå i regning. Det er flere elever på laveste nivå på 5. trinn i lesing på engelsk og norsk. Nasjonale prøver viser klar framgang for 8. og 9. trinn i alle grunnleggende ferdigheter, med færre elever på de laveste mestringsnivåene. Det er viktig å bygge videre på det arbeidet som gjøres i skolen og støtte skolen i sin satsing på de grunnleggende ferdighetene i fireårsperioden.

Måloppnåelsen på grunnleggende ferdigheter vurderes i hovedsak som god.

Mål: Barn og unge har gode læringsmiljøer

Indikatorer

- Elevene møter fysisk læringsmiljø som fremmer helse, læring og trivsel
- Elevene møter læringsmiljø som stimulerer til utforskende, praktiske og varierte arbeidsmåter
- Færre elever opplever mobbing og krenkelse, og ingen elever blir krenket av voksne
- Alle elever opplever sosial og faglig mestring
- Alle elever opplever gode relasjoner til og støtte fra lærerne og andre medarbeidere

Resultat

Det fysiske læringsmiljøet i trondheimsskolen er i hovedsak godt, men den store elevtallsveksten er utfordrende. Mange skoler har så mange elever at det utfordrer det fysiske læringsmiljøet. Standarden på skolebyggene i Trondheim er i hovedsak god. Alle skoler er godkjent etter forskrift om miljørettet helsevern.

Trondheim kommune har i de senere årene oppgradert utstyr på skolene for å fremme et læringsmiljø som stimulerer til utforskende, praktisk og varierte arbeidsmåter. Det foregår kompetanseutvikling av lærere gjennom prioriterte satsningsområder. Alle ungdomsskolene deltok i "ungdomstrinn i utvikling", de siste avsluttet i 2016. Dette er en satsing på blant annet praktisk og variert undervisning på ungdomstrinnet. Kvalitetsutvikling støttes også ved at skolene deltar i lærernettverk for valgfag. Foreløpige signaler tyder på at "ungdomstrinn i utvikling gir gode resultater ved flere skoler.

Elevundersøkelsen viser en økning i elever som melder om mobbing i 7. trinn og 10. trinn. Det er store forskjeller mellom skolene, og tiltak er drøftet med rektorene. Elevundersøkelsen viser at andelen elever på 7. og 10. trinn som opplever mestring er stabil. Elevene melder om like mye støtte fra lærerne som før. Elevenes trivsel er litt lavere på 7. trinn i 2016. Ellers viser indikatorene stabile læringsmiljø for 7. trinn. Ungdomstrinnet har en markant framgang på de fleste indikatorene. Dette kan tilskrives det langsiktige og grundige arbeidet som gjennomføres i prosjektet "ungdomstrinn i Utvikling (UiU).

Skolene i Trondheim jobber aktivt med å styrke det psykososiale læringsmiljøet. Skolene melder om at det er særlig utfordrende med elever som viser psykiske vansker og atferdsvansker, og at kommunen må arbeide spesielt med dette.

I perioden 2006-2016 har mange skoler deltatt i ulike forskningsbaserte forebyggende programmer om psykososialt læringsmiljø, enten gjennom Nasjonalt senter for Læringsmiljø og atferdsforskning ved UiS, Udir, RKBU, Voksne for Barn, MOT eller Trivselslederprogrammet. Vi vet at et program i seg selv ikke kan gi en garanti for en positiv effekt og at det kan være flere faktorer som påvirker resultatet. Likevel kan vi anta at slike prosesser vil utvikle en viss kollektiv kultur, men at utbyttet av selve programmet kan variere ut ifra ståsted, styring, organisering og situasjon. Hovedfokuset fram til nå har vært å innføre disse programmene og prosjektene. I det videre arbeidet blir det viktig å se sammenhenger og nytteverdi i forhold til hvordan vi kan ha bredde og arbeide med videre forankring både internt på skolene men også på tvers av skolene

Det gjøres mye bra for for å nå målet om godt læringsmiljø, men dette feltet må det jobbes med kontinuerlig og fortsatt vie mye oppmerksomhet.

Mål: Flere barn og unge får hjelp og støtte i de ordinære tilbudene

Indikatorer

- Elevene involveres i vurderingsarbeidet og melder om at opplæringen er i tråd med prinsippene i vurdering for læring
- Spesialundervisning gis bare til elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av det ordinære tilbudet
- Alle elever får tilpasset opplæring innenfor rammen av det ordinære opplæringstilbudet
- Spesialpedagogiske tiltak gis som hovedregel i fellesskap med andre elever
- Spesialundervisning settes inn raskt og i tråd med god forvaltningspraksis

Resultat

Indeksen "Vurdering for læring" i Elevundersøkelsen for skoleåret 2015/16, kartlegger elevenes opplevelse av de fire prinsippene i vurdering for læring:

- Forstår hva de skal lære og hva som er forventet av dem
- Får tilbakemeldinger som forteller dem om kvaliteten på arbeidet eller prestasjonen
- Får råd om hvordan de kan forbedre seg
- Er involvert i eget læringsarbeid ved blant annet å vurdere eget arbeid og utvikling

Samlet sett er det små endringer fra det foregående året. Elever på 7. trinn i trondheimsskolen melder gjennomgående om en noe mer positiv opplevelse av prinsippene enn elever i ungdomsskolen. På den andre siden er det en positiv trend i ungdomsskolen at flere elever enn foregående år melder om positive opplevelser av prinsippene i vurdering for læring. Tallene ligger i nedre del av landsgjennomsnittet for barneskolen og omtrent på snittet i ungdomsskolen. Sammenliknet med kommunegruppen, er tallene liknende. Gutter melder gjennomgående om en noe mer positiv opplevelse av prinsippene enn jentene. Deltakelse i “ungdomstrinn i utvikling”, kompetansehevingstiltak om vurdering i skolen, klasseledelse og læringsmiljø, har ført til at skolene vurderer måloppnåelsen som god.

Nedgangen i andelen elever som får vedtak om spesialundervisning fortsetter, og er større i Trondheim enn nasjonalt. Det har vært en nedgang fra 8,0 prosent av elevene som hadde vedtak om spesialundervisning i skoleåret 2013/14, til 7,2 prosent av elevene i skoleåret 2016/17. I samme periode gikk andelen elever med vedtak om spesialundervisning ned fra 8,3 til 7,8 prosent nasjonalt.

I 2015 og 2016 har forvaltningsarbeid i spesialundervisningen vært mye vektlagt. Det har gitt gode resultater, jamfør formannskapssak 45/16, *Oppfølging: Forvaltningsrevisjon - Kvalitet i spesialundervisning*, fra 1. mars 2016. Her viser rådmannen til at det har vært en positiv utvikling i forvaltningsarbeidet, og at resultatene av å satse på spesialpedagogikk fra høsten 2015 har vært gode. Rådmannen peker også på at det fortsatt må satses på kvalitet i det ordinære tilbudet for at den positive utviklingen skal fortsette.

Nedgangen i andel spesialundervisning er gledelig, og skyldes innsats på mange områder. Samarbeidet mellom skolene og barne- og familietjenesten har ifølge skolene blitt bedre i perioden. Særlig trekkes BFTs arbeid med systemrettede tiltak, veiledning og tverrfaglig deltakelse i fagteam frem som viktig. Dessuten er det grunn til å anta at skolenes arbeid med grunnleggende ferdigheter, læringsmiljø, relasjoner og klasseledelse har hatt god effekt på den ordinære undervisningen. Ungdomsskoler melder at deltakelse i “ungdomstrinn i utvikling” har økt kvaliteten på den ordinære undervisningen. Det er en klar sammenheng mellom kvaliteten på ordinær undervisning og andelen elever som trenger vedtak om spesialundervisning.

Måloppnåelsen vurderes som god.

Mål : Samarbeidet med foresatte styrkes, herunder samhandling for å sikre koordinert innsats i et familieperspektiv

Indikatorer

- Flere foresatte er fornøyd med kommunikasjonen mellom hjem og skole, med blant annet felles foreldremøter, foreldremøter på trinn og utviklingssamtaler
- Flere foresatte er engasjert i elevenes skolearbeid, foreldrefelleskapet og i skolens brukerutvalg
- Mer av kommunikasjonen mellom skole og hjem skjer via egnede digitale verktøy
- Tillitsfullt skole/hjemsamarbeid rundt elever som viser faglige eller atferdsmessige vansker

Resultat

Høsten 2015 gjennomførte skolene Utdanningsdirektoratets foreldreundersøkelse som skal gi data på de tre indikatorene under dette periodemål. Foreldreundersøkelsen gjennomføres neste gang i 2017 og vil da kunne si noe om utviklingen i Trondheim kommune totalt sett.

I 2016 har trondheimsskolen tatt i bruk digital meldebok *Meldeboka* som kommunikasjonskanal mellom skole og hjem. Meldeboka erstatter ranselpost, og er en løsning som kan brukes på alle digitale plattformer. I løpet av året har over 90 prosent av foresatte logget inn og tatt i bruk løsningen. Løsningen sørger for at informasjon blir gitt samtidig til alle foresatte som er knyttet til en elev. Det er ikke lenger opp til eleven at informasjon i papirform blir distribuert til foresatte. Det går i gjennomsnitt 40 000 meldinger mellom skole og hjem i løpet av en måned. Gjennom Meldeboka kan brukerne melde seg på aktiviteter. Meldeboka ble bl.a. brukt til påmelding til skolegudstjeneste før jul. Løsningen brukes også til påmelding på felles foreldremøter og til individuelle utviklingssamtaler.

Høsten 2016 ble det skiftet læringsplattform fra Itslearning til IST Læring. Læringsplattformen er bedre tilpasset digitalisering av arbeidsoppgaver. Løsningen forenkler planlegging og oppfølging av kompetansemål for pedagogen. For elevene er løsningen mer lik digitale flater de møter i arbeidslivet og plattformer de er vant til bl.a. i sosiale medier. Både pedagoger og elever har fått nye muligheter til samskriving og deling av dokumenter. Læringsplattformen har mulighet for foresatte til å logge seg inn og se egne barns planer, vurderinger og fravær. Denne informasjonen danner grunnlag for et tettere samarbeid mellom skole og hjem.

Et godt samarbeid mellom hjem og skole og god dialog er viktig for elevenes læring. Dette har derfor vært et av periodemålene og et satsingsområde for Trondheim kommune. I noen enkeltsaker ved noen skoler er likevel foresattes erfaring at dialogen og samarbeidet ikke fungerer godt nok. Også fremover blir det viktig å fokusere på å bedre skolenes tilrettelegging for samarbeid med foresatte og skolenes forvaltningskompetanse.

Nye og mer egnede digitale verktøy har gitt en bedre kommunikasjonskanal mellom skole og hjem, og dette anses som vellykket og bidrar til måloppnåelse. Gode og målbare data for å evaluere indikatorene som gjelder samarbeidet med foresatte er fortsatt en utfordring.

Måloppnåelsen vurderes som god.

Avviks og forbedringsystemet

Det ble registrert 1109 hendelser i avvikssystemet TQM i 2016. 346 av meldingene er avvik, mens 731 er skader/nestenulykker på medarbeiderne. Meldingene omfatter i tillegg 32 forbedringsforslag. Fordelingen av avvik, forbedringsforslag og skader/ulykker varierer svært mye mellom enhetene og viser ulik praksis og bruk av systemet. Bruken av dette systemet vil derfor være en prioritert oppgave for rådmannen og enhetene også i 2017.

Nøkkeltall (KOSTRA)

	Trondheim	ASSS
Netto driftsutgifter til grunnskoleundervisning og spesialundervisning per elev	79 174	80 919
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.4.årstrinn	14,5	14,4
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 5.7.årstrinn	15,1	14,9
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 8.10.årstrinn	14,9	15,8
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-10. trinn	14,8	15,0
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning, prosent	7,4	7,2
Andel timer spesialundervisning av antall lærertimer totalt, prosent	16,8	17,6
Andel elever i grunnskolen som får særskilt norskopplæring, prosent	5,4	7,5
Andel elever i grunnskolen som får morsmålsopplæring, prosent	4,4	4,1
Andel innbyggere 69 år i kommunal SFO, prosent	76,9	67,2
Korrigerte brutto driftsutgifter til kommunale musikk og kulturskoler per bruker	20 601	21 451
Andel elever i kommunens musikk og kulturskole av antall barn 615 år, prosent	15,1	10,1

Barne- og familietjenesten

Barne- og familietjenesten

Barne- og familietjenesten (BFT) hadde god måloppnåelse i 2016. Arbeidspresset har vært høyt på alle fagområdene. Det er gjennomført store løft innenfor PP-tjenesten og med bosetting av mindreårige flyktninger. Arbeidet med å øke innsatsen på hjelpetiltak i hjemmet har hatt en positiv utvikling, med lavere utgifter til barneverntiltak og mindre belastninger for barn og familier som følge. Arbeidet i familie- og nettverk og samarbeid om denne typen tiltak har økt merkbart i BFT. I 2016 ble det også lagt frem en plan for å øke/trappe opp ressursene i helsestasjon 0-20. Planen vil bli iverksatt utover i 2017.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
4,6 mill	0,7 %

BFT hadde et mindreforbruk på 4.6 millioner kroner i forhold til vedtatt budsjett. Ressurskrevende brukere ved helse- og avlastningstjenesten og utgifter til opphold i fosterhjem og institusjon var fortsatt en utfordring, men dette ble balansert ved mindreforbruk på andre enheter og økte inntekter.

Personal

BFT hadde totalt 822 årsverk i 2016 fordelt på de fire bydelene og to byomfattende enheter. BFT har ansvar for tjenester til barn og unge og deres familier, og har bred tverrfaglig sammensetning og kompetanse. Virksomheten omfatter helsestasjon, skolehelsetjeneste, habilitering, helse-omsorgstjenester, familietiltak, pedagogisk/psykologisk tjeneste, barnevern og tiltak for enslige mindreårige flyktninger. Gjennom året har BFT hatt god tilgang på kompetente søkere i alle typer stillinger.

Sykefraværet var 10 prosent i 2016. Det er 0,1 prosent høyere enn i 2015. Fraværet varierer fra 6,1 til 15,9 prosent mellom de seks enhetene. Det er jobbet målrettet med handlingsplaner for oppfølging av sykemeldte og med tilpasning av arbeidsoppgaver.

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Barne- og familietjenesten har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid
- 3.6: I 2020 er sosiale forskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha en felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Periodemål 2015 – 2018

De felles periodemålene for oppvekst og utdanning som ble vedtatt av bystyret i 2014 er videreført i 2016. Arbeidet med mål og indikatorer skal bidra til en helhetlig virksomhetsstyring. Tall og data benyttes sammen med refleksjon på enhetene for å kartlegge hvordan situasjonen er i dag, og gi indikasjoner på hva som må utvikles videre. Indikatorene gir grunnlag for å vurdere måloppnåelse i 2016, og enhetenes vurderinger av denne er lagt til grunn i årsrapporten.

Mål: Barn og unge utvikler tilfredsstillende grunnleggende ferdigheter

Indikatorer

- Alle barn og unge får helseundersøkelser til rett tid
- Forsterket helsestasjon gir tidlig og effektiv hjelp til barn og unge med psykiske vansker
- Samhandlingen mellom helse- og omsorgstjenestene for barn og unge og barnehage, skole, helse og velferd er velfungerende

Resultat

I 2016 ble det lagt frem en opptrappingsplan for helsestasjon 0-20 år, som blant annet inkluderer skolehelsetjenesten. Området ble tilført fem millioner kroner i bystyrets budsjettvedtak for 2017. Sammen med prosjektmidler skal dette sørge for økt bemanning og nødvendig utviklingsarbeid fremover.

Gjennom året gjorde helsestasjonen og jordmortjenesten en omfattende innsats for å forebygge problemer, og medvirke til barns mestring i hverdagen, barnehage og skole. Om lag 70 prosent av alle gravide fikk tilbud hos jordmor i 2016. Tjenesten rapporterer om knappe ressurser ut fra anbefalt norm i nasjonale retningslinjer. Det ble gjennomført helseundersøkelser i tråd med nasjonalt program på de fleste alderstrinn. Ved 1-årskontrollen var 91 prosent hos helsesøster og lege til rett tid. Ved skolestartundersøkelsen var 86 prosent av elevene i kontroll hos helsesøster, og 62 prosent i undersøkelse hos lege. I tillegg til faste helsekontroller ble det utført et betydelig antall ekstra konsultasjoner. I skolehelsetjenesten var psykisk helse et hovedtema i samtalene med elevene.

I tillegg til kontroller og konsultasjoner tilbyr helsestasjonene ulike gruppetilbud til barn, foreldre og ungdom. Helsestasjonen melder om høyt arbeidspress gjennom året, behov for økt kompetanse på psykisk helsearbeid og knappe ressurser på leger og jordmødre.

Barneverntjenesten i bydelene er organisert i faggrupper for mottak, barnevernadministrasjon og familietiltak. Utvikling av grunnleggende ferdigheter forutsetter en god og stabil omsorgssituasjon, der barnevernet i større grad gikk inn med tiltak i familie- og nettverk i 2016. Færre barn ble plassert på annet bosted, og flere barn ble tilbakeført til forsvarlig omsorg etter akutt plassering. Det var også færre akuttplasseringer fra barnevernvakta i 2016. Utfordringene for barnevernet var knyttet til økning i antallet meldinger i nye saker, sykefravær og generelt høyt arbeidspress.

Ansvar for det byomfattende barnevernet er lagt til Omsorgsenheten. Enheten har hovedansvaret for å følge opp barn og unge i fosterhjem og institusjon. Enheten har også ansvar for arbeidet med fosterhjemsadopsjon, utredning av fosterhjem i slekt og nettverk og barneverntiltak for enslige mindreårige flyktninger. I forhold til grunnleggende ferdigheter la enheten i 2016 særlig vekt på å etablere barnehagetilbud tilpasset fungering og på skoletilbudet til plasserte barn. Interne kartlegginger viste at 76 prosent av disse barna lå an til å fullføre det 13-årige skoleløpet. Det er et meget godt resultat for en gruppe barn og unge som historisk sett har hatt mangelfull skolegang.

Ungdomstjenestene i BFT i 2016 spente fra oppsøkende sosialt arbeid, sosialfaglig oppfølging, psykologisk råd og veiledning, ulike aktivitetstilbud og prosjektarbeid mot radikaliseringsrisiko. Om lag 24 ansatte arbeidet innenfor ungdomstjenestene i BFT, 16 av disse ved den byomfattende

Uteseksjonen. Innenfor aldersgruppen 12-18 år var 243 ungdommer i kontakt med BFT bydel, og Uteseksjonen hadde tiltak som involverte 208 enkeltungdommer.

Det ble etablert gode bo-, omsorgs- og dagtilbud til 117 nybosatte enslige mindreårige flyktninger i 2016. Dette er en viktig forutsetning for å lære grunnleggende ferdigheter i en ny kultur.

Måloppnåelsen vurderes som god, tross gjennomgående høyt arbeidspress, for få leger i helsestasjon og knappe ressurser til å yte tjenester til gravide.

Mål: Barn og unge har gode læringsmiljøer

Indikatorer

- Fagteam gir systemrettet veiledning til skole og barnehage
- Barn og unge med særlige behov får tilrettelagt opplæring/aktivitet og helsehjelp
- Helsestasjon gir tidlig og effektiv hjelp til barn med psykiske vansker
- Større andel barn gjennomfører ordinær grunnskole og fullfører videregående opplæring

Resultat

Strukturene mellom barnehage, skole og BFT med regelmessige fagteam og faste kontaktpersoner gjennom året er videreført. Nyskapningen med egne psykososiale team på bydel begynte også å finne sin form i 2016, og har en tverrfaglig innretning. På disse arenaene drøftes både utfordringer i læringsmiljøene og særlig innsats for enkelte barn og unge i barnehage og skole. I tillegg har skolehelsetjenesten bidratt i arbeidet med skolens læringsmiljø.

Prosjektet MEST (mestring i videregående skole) i skolehelsetjenesten ved Charlottenlund vgs og vgs i Heimdal bydel har vært en suksess, og skal etter planen innføres i alle bydelene.

For barn plassert i fosterhjem og institusjon er det jobbet spesielt med overgangene mellom barnehage - skole - ungdomsskole og videregående. SI oppfølgingen har Omsorgsenheten lagt spesielt vekt på samarbeidet mellom fosterforeldre og skole.

BFT har gjennom 2016 jobbet for å få lukket avvikene på forvaltningsmessige krav til PP-tjenesten. Dette har ført til at så å si alle tilmeldte barn med antatt behov for tilpasset opplæring har fått utredet sin sak, og at ventetiden er betydelig redusert. På grunn av denne prioriteringen har PP-tjenesten hatt mindre tid til systemrettet arbeid i skoler og barnehager. Gjennom faglige utredninger, råd og veiledning har de likevel bidratt til reduksjonen i spesialundervisning. Prosjektet "når bekymringsfullt skolefravær blir funksjonstap" ble implementert i 2016.

Dagskolen og skoleteamet ga støtte til alle skoletrinn i Trondheim, og hadde 114 henvendelser om bistand i 2016. Henvendelser fra ungdomstrinnet gikk ned, og økte for yngre barn. Kun åtte elever var inne på heltidstilbudet. Dagtilbudet ved Dagskolen har hatt som mål å skape nye historier rundt barna ved å inkludere medelever i opplegget. På denne måten styrkes også læringsmiljøet i elevenes nærscole.

Måloppnåelsen vurderes som god, og meget god innenfor PP-tjenesten.

Mål: Flere barn og unge får hjelp og støtte i de ordinære tilbudene

Indikatorer

- Andelen familier som får praktisk hjelp og timebasert avlastning øker
- Flere skoler og barnehager får målrettet bistand når det gjelder kompetanse- og organisasjonsutvikling
- Andelen barn som får hjelpetiltak i opprinnelig familie øker
- Andelen tiltak for å bedre foreldreferdigheter og nettverksarbeid øker
- Oppholdstiden i institusjon, beredskapshjem og akuttinstitusjon reduseres

Resultat

Helse- og habiliteringstjenesten har i 2016 arbeidet med å sikre forsvarlige tjenester i hjemmet, samtidig som omfanget av timebasert avlastning har økt. Disse familiene har i større grad fått støttekontakt, praktisk bistand og ulike typer avlastning til hjemmet. Målet er at barna i størst mulig grad skal få støtte i familien.

BFT har bidratt i ulike prosjekter for å støtte opp under det pedagogiske arbeidet i barnehage og skole. Dette er prosjekter som *Tidlig innsats i PPT* som brukes for å vurdere effekten av tiltak og spesialundervisning. Andre prosjekter/program er for eksempel *Gode lærer-elevrelasjoner* og *Læringsmiljø og pedagogisk analyse* (LP-modellen). I barnehagene er *Flerfaglig blick* blitt en del av driften i flere barnehager.

I oppfølgingen av fosterbarn i førskolealder har det vært arbeidet med å øke barnehagens forståelse for hva disse barna trenger. Det er utarbeidet en egen veileder til barnehagene på temaet. Totalt 70 fosterhjem har fått bistand til å bedre samspillet med sine fosterbarn, for å øke deres ferdigheter som fosterforeldre.

Tidlig innsats og familieperspektivet ble godt fulgt opp av BFT i 2016. Derfor var andelen barn med tiltak fra barnevernet i alder 0-17 år fortsatt lavt sammenlignet med andre byer. Dette ses i sammenheng med innsatsen for barn og familier fra BFT på bydelene og i de byomfattende hjelpetiltakene. Det brukes kunnskapsbaserte metoder i det forebyggende arbeidet, der det legges stor vekt på tilgjengelighet og varierte tiltak.

De byomfattende hjelpetiltakene Link og Gartnerhaugen har jobbet tettere opp mot bydelene i 2016. Av de totalt 174 barn/ungdommene som disse to tiltakene hadde kontakt med i løpet av året, ble kun fem plassert utenfor hjemmet.

Statistikken viser at kommunen har hatt en nedgang i akutt plasseringer både i bydelene og ved Barnevernvakta i 2016. Enhetene viser her til arbeidet akutteamene på bydel der barnevernadministrasjon og familietiltak samarbeider godt når det oppstår kriser i familier. Det har virket forebyggende mot plassering i flere tilfeller, og sørget for bedre kontinuitet i den videre oppfølgingen. Dette er med på å sikre en trygg nok omsorg for barna i egen familie.

For 35 barn ble fosterhjem i slekt og nettverk utredet i 2016. Dette bidrar til å styrke samarbeidet med foresatte og barnets tilknytning til egen familie.

Antallet enslige mindreårige flyktninger med tiltak fra BFT økte fra 97 i 2015 til 197 ved årsskiftet 2016/2017. Tiltakene skal sikre ungdommene en basis for videre integrering i ordinære tilbud. Det skjer gjennom opplæring, tilrettelagte boligtiltak og individuell oppfølging.

Måloppnåelsen vurderes som god, og meget god i bosettingen av mindreårige flyktninger.

Mål: Samarbeidet med foresatte styrkes, herunder samhandling for å sikre koordinert innsats i et familieperspektiv

Indikatorer for måloppnåelse

- Familier har sin personlige koordinator i BFT
- Flere barn og familier medvirker ved utforming av tiltak og tjenester
- Bruken av familieråd og samarbeid med foreldre/foresatte øker
- Minoritetsspråklige familier får bistand som er tilpasset kulturell bakgrunn

Resultat

BFT har samarbeidet med flere brukerorganisasjoner, og hatt egne brukerråd for helse- og avlastningstjenesten og for enslige mindreårige flyktninger.

I 2016 ble "den nye" koordinatorrollen innenfor helse- og avlastningstjenesten innført, og dette har styrket samarbeidet med foresatte. Det har også vært et tett samarbeid med foresatte i den daglige kontakten og om brukerplan for barnet i det enkelte tiltak. Helse- og avlastningstjenesten hadde registrert totalt 457 brukere ved årsskiftet, og har prioritert samarbeidet med NAV, fysio- og ergoterapitjenesten og Kulturenheten i arbeidet med familiene. Ny brukerundersøkelse gjennomføres i 2017.

I barnevernet har kompetanseutviklingen rundt samtaler med barn fortsatt i 2016. av ansatte. Det ble også innledet et samarbeid på nivå 3 med "Mitt Liv" - Forandringfabrikken - høsten 2016. Nivå 3 forplikter kommunen i første omgang til å styrke barns medvirkning i kommunalt barnevern, og til å innføre "Mitt Livs" anbefalinger for forsvarlig barnevernpraksis i styringsdokumentene for BFT. Samarbeidet med Mitt Liv vil etter hvert utvides til skoleområdet (skoleproffene) og psykisk helsearbeid (helseproffene).

Samtaletilbudet for biologiske foreldre som har fått barna plassert i barnevernet er videreført, men planlegges lagt om med mer oppmerksomhet på praktisk foreldrestøttende innhold. I 2016 ble det også inngått nye rammeavtaler med Kirkens bymisjon og Frelsesarmeens barne- og familievern Heggli for å gjennomføre gode og trygge samvær mellom plasserte barn og biologiske foreldre.

Samarbeidsavtalene med Kirkens bymisjon, Barnas stasjon - Blå Kors og kontaktsenteret 22B har hatt stor betydning for barn og familier i kommunen. Avtalene omfatter et bredt spekter av tilbud til barn, ungdom og familier med utfordringer med omsorg, rus, psykiatri, ungdomsproblematikk og samarbeid mellom foreldre. Tilbudene har lav terskel og ble brukt etter direkte henvendelse, eller etter oppfordring og/eller henvisning fra helsesøstre, barnevern og ressursteamet for gravide i BFT.

Flere minoritetspråklige barn har fått tilbud gjennom kulturprogrammet Barnas INN. Programmet skal bidra til at nybosatte flyktninge- og innvandrerbarn deltar mer i fritidsaktiviteter. Disse familiene er også aktive brukere av andre lavterskeltilbud, eksempelvis i Kirkens bymisjon. I nettverksprosjektet ved Link og Gartnerhaugen hadde 20 prosent av de som fikk bistand i 2016 minoritetsbakgrunn.

Måloppnåelsen vurderes som god.

Avvik og forbedringssystemet

Det ble registrert 1173 hendelser i avvikssystemet TQM i 2016. 346 av meldingene er avvik, mens 731 er skader/nestenulykker på medarbeiderne. Meldingene omfatter i tillegg 32 forbedringsforslag.

Fordelingen av avvik, hendelser og skader/ulykker varierer fortsatt mye mellom enhetene. Bruken av dette systemet vil derfor være en prioritert oppgave for rådmannen og enhetene også i 2017.

Nøkkeltall (KOSTRA)

	Trondheim	ASSS
Netto driftsutg til forebygging, helsestasjons- og skolehelsetj. pr. innb 0-5 år	9638	7806,7
Andel nyfødte med hjemmebesøk innen to uker etter hjemkomst	90	94,3
Netto driftsutgifter per innbygger 0-17 år, barnevernstjenesten, konsern	9952	8470
Andel barn med barnevernstiltak ift. innbyggere 0-17 år	3,5	4,2

Kvalifisering og velferd

Kvalifisering og velferd

Alle som mottar økonomisk sosialhjelp skal få tilbud om meningsfulle arbeidsrettede tiltak. I 2016 var det 20 prosent av mottakerne under 30 år som ventet på aktive tiltak. Norskopplæringen ved Voksenopplæringen har gitt bedre resultat, og vi nærmer oss resultatet for landsgjennomsnittet. Målet om at 55 prosent av deltakerne i introduksjonsprogrammet gikk videre ut i arbeid etter utdanning etter fullført introduksjonsprogram ble ikke nådd. Resultatet ble 52 prosent. Målet om god tilgang på bolig hos vanskeligstilte ble nådd, og ventetiden på kommunal bolig ble halvert fra seks til tre måneder. Det ble bosatt 740 flyktninger og familiegjennforente, hvorav 123 enslige mindreårige i løpet av 2016. Dette er historisk det høyeste antallet flyktninger som kommunen har bosatt noensinne. Vi er på god vei til å nå målet om at 40 prosent av flyktningene bosettes i det private boligmarkedet, med et resultat på 31 prosent. Sykefraværet hos ansatte innenfor området kvalifisering og velferd er redusert med 1,4 prosentpoeng til 8,7 prosent.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
17,3 millioner kroner	2,4 %

Enhetene innenfor Kvalifisering og velferd gikk med et samlet mindreforbruk på 17,3 millioner kroner. Årsaken til mindreforbruket var en betydelig forbedring av regnskapsresultatet i Enhet for voksenopplæring. I tillegg ble det mindre utbetaling av økonomisk sosialhjelp enn forutsatt. Enhetene har hatt god økonomistyring i alle ledd.

Personal

Tabell 1 viser sykefravær i Helse og velferd i perioden 2012 - 2016.

Virksomhetsområde	Årsverk						Differanse (2016-2015)	Relativ endring (%)
	2016	2012	2013	2014	2015	2016		
Kvalifisering og velferd*	469,8	9,6	9,6	9,8	10,1	8,7	-1,4	-13,8

* Tidligere Oppfølgingstjenester og Forvaltningstjenester innenfor Helse og velferd ble endret til henholdsvis Psykisk helse og rus og Kvalifisering og velferd fom 1. januar 2016. Én enhet har flyttet tilhørighet fra Oppfølgingstjenester til Kvalifisering og velferd. Verdiene for 2016 er dermed ikke direkte sammenlignbare med historiske tall.

Sykefraværet for ansatte i Kvalifisering og velferd er redusert fra 10,1 (2015) til 8,7 prosent (2016).

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Tjenesteområdene har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

- 3.3: I 2020 er Trondheim en flerkulturell by der det er godt å bo som innvandrere
- 3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats
- 3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller

- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Periodemål 2016 – 2019

Mål: Sosialhjelpsmottakere har meningsfulle arbeidsrettede tiltak

Indikatorer

- 80 prosent av alle som mottar økonomisk sosialhjelp, er i aktivitet innen to uker.
- Ti prosent færre brukere har mottatt sosialhjelp i mer enn seks måneder per år.

Resultat

Vi har ingen gode målesystemer som dokumenterer hvorvidt alle sosialhjelpsmottakere er i aktive tiltak, men bare for de som er under 30 år og som har sosialhjelp som hovedinntektskilde.

Per 31. desember 2016 var det 20 prosent av mottakere under 30 år som ventet på aktive tiltak. Siden vi ikke har god registrering av ventetid på å få tildelt aktive tiltak, kan vi ikke vurdere om målet er nådd.

Målet om at ti prosent færre brukere har mottatt sosialhjelp mer enn seks måneder er ikke nådd. Gjennomsnittlig antall langtidsmottakere er redusert fra 1505 personer i 2015 til 1479 i 2016, dette er en nedgang på 1,8 prosent. Gjennomsnittlig antall ungdommer under 25 år som mottok sosialhjelp er redusert fra 1161 i 2015 til 1117 personer i 2016, som er en nedgang på 3,8 prosent.

Antallet som har mottatt økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde hadde en nedgang på 2,4 prosent fra 2015 til 2016.

Mål: God tilgang på bolig for vanskeligstilte

Indikatorer

- Gjennomsnittlig ventetid på ordinær kommunal bolig er redusert fra 6,6 måneder til 6 måneder
- 40 prosent av flyktningene bosettes i det private boligmarkedet per år

Resultat

Gjennomsnittlig ventetid defineres fra vedtak av bolig er fattet til inngåelse av husleiekontrakt. For de som flyttet inn i kommunal utleiebolig i 2016 var gjennomsnittlig ventetid tre måneder, en halvering av ventetiden fra 2015 (seks måneder) og målet om redusert ventetid ble nådd. Det var flere som flyttet ut fra kommunale boliger i 2016 enn i tidligere år.

Målet for bosetting i kommunal bolig gjelder voksne flyktninger med og uten familier, og ikke enslige mindreårige og familiegjenforente. Av totalt 740 flyktninger (inkludert familiegjenforeninger, enslige mindreårige, enslige voksne og familier) er 508 personer bosatt i egen bolig. Dette tilsvarer 339 husstander. Av disse er 234 husstander bosatt i kommunalt eide boliger og 105 husstander i privat eide boliger. Vi er på god vei til å nå målet om at 40 prosent av flyktningene bosettes i det private boligmarkedet, da resultatet ble 31 prosent.

Rådmannen utredet og fremmet sak om flere boliger i regi av Boligstiftelsen for trygdeboliger (sak 158/16).

Mål: Deltakere i norskopplæring skal oppnå gode resultater

Indikatorer

Deltakerne fra Trondheim kommune skårer bedre enn landsgjennomsnittet på nasjonale prøver i norsk

Resultat

Målet ble ikke nådd, fordi resultatet på nasjonale prøver i norsk lå noe under landsgjennomsnittet våren 2016.

Resultatene på norsksprøven fordeler seg på fem nivå (B2, B1, A2, A1 og under A1) i fire ferdigheter (muntlig, lytteforståelse, leseforståelse og skriftlig framstilling). B2 er høyeste nivå. Prøven arrangeres to ganger i året, vår og høst.

Trondheim kommune lå noe over gjennomsnittet på de fleste del-resultatene høsten 2016 (det vil si at flere deltakere oppnådde et høyere nivå), mens vi lå noe lavere enn gjennomsnittet våren 2016. I begge tilfeller var resultatene nært gjennomsnittet.

Mål: Undervisningen skal organiseres slik at målene i strategien Bolig dag 1, arbeid dag 2 er realiserbare, og at 55 prosent av deltakerne i introduksjonsprogrammet går videre ut i arbeid eller utdanning.

Indikatorer

- Undervisningen skal tilrettelegges slik at alle deltakerne i introduksjonsprogrammet har fulltids program

Resultat:

Per i dag får de fleste deltakere norskopplæring tre dager i uka, slik at Kvalifiseringssenteret kan planlegge sin aktivitet på de siste to dagene. For å utnytte skolens arealer, er det ikke mulig at alle introduksjonsdeltakerne får opplæring på de samme tre dagene.

Målet om at 55 prosent av deltakerne i introduksjonsprogrammet går videre ut i arbeid eller utdanning ble ikke nådd, siden resultatet ble 52 prosent.

Mål: Bosette 650 flyktninger, hvorav 160 enslige mindreårige i 2016. Inntil 700 flyktninger, hvorav 50 enslige mindreårige bosettes i 2016

Indikatorer

- Det store bosettingsbehovet i 2016 kom på bakgrunn av store asylankomster høsten 2015. Vi fikk et rekordstort antall enslige mindreårige i 2015 som skulle bosettes i 2016.

Resultat

Trondheim kommune bosatte totalt 740 flyktninger og familiegjenforente med følgende fordeling:

Fra asylmottak	419 personer
Overføringsflyktninger	89 personer
Enslige mindreårige	123 personer
Familiegjenforeninger	109 personer
Totalt	740 personer

De tre største nasjonalitetsgruppene var fra Syria, Eritrea og Irak.

123 enslige mindreårige kom fra følgende land:

Afghanistan	52 prosent
Eritrea	35 prosent
Syria	7,5 prosent
Andre land	5,5 prosent

Av de 123 mindreårige var 77 prosent mellom 16-18 år og 23 prosent under 16 år.

Bakgrunnen for et lavere bosettingstall for enslige mindreårige enn opprinnelig avtalt var på grunn av manglende bosettingsklare saker fra IMDi høsten 2016. Den opprinnelige avtalen på 160 ble etter anmodning fra IMDi redusert til 135 enslige mindreårige i november 2016. IMDi klarte likevel ikke å presentere flere saker for bosetting utover de 123 som ble bosatt i kommunen i løpet av 2016.

Bosetting av 740 flyktninger og familiegjenforente, hvorav 123 enslige mindreårige i løpet av 2016, er historisk det høyeste antallet flyktninger som kommunen har bosatt noensinne. I nasjonal sammenheng har ingen andre kommuner i Norge bosatt så mange enslige mindreårige i løpet av ett år som Trondheim kommune i 2016.

Integrering av nyankomne flyktninger i samfunns- og i arbeidslivet er den største oppgaven for kommunen etter bosetting. Den viktigste oppgaven for kommunen er å legge til rette for individuelt tilpassede og effektive kvalifiseringsløp for rask overgang fra program til jobb for voksne, og gjennomføring av grunnskole og videregående opplæring for de unge.

Nøkkeltakk (KOSTRA)

	Trondheim	ASSS
Prosentandel mottakere av sosialhjelp av innbyggere i alderen 20-66 år	3,8	4
Prosentandel av alle mottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde	54,3	48,7
Prosentandel mottakere under 25 år	23,9	21,9
Prosentandel sosialhjelpsmottakere med stønad i seks mnd eller mer	32	39,6
Gjennomsnittlig stønadslengde (måneder)	4,5	5,3
Gjennomsnittlig månedlig utbetaling per stønadsmottaker (kroner)	10 434	9 045
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten per innbygger (kroner)	2 391	2 483
Kommunalt disponerte boliger per 1000 innbyggere	24	17

Psykisk helse og rus

Psykisk helse og rus

Vi er på god vei til å nå målet om tidlig innsats til flere personer med lettere til moderate psykisk plager/lidelser. Hele 425 personer benyttet Mestringstilbudet. 40 personer fikk kartlagt egne rus og psykiske lidelser (ROP) for å få skreddersydd kommunale tjenester og få vurdering av videre behandling. For å kunne hjelpe personer med lettere og moderate problemer/lidelser, har ansatte fått kompetanse innenfor kognitiv terapi i stedet for at flere har fått opplæring i metoden motiverende intervju. Sykefraværet for området er redusert med 1,1 prosentpoeng.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
8,5 millioner kroner	4,3 %

Enhetene innenfor Psykisk helse og rus gikk med et samlet mindreforbruk på 8,5 millioner kroner. Enhetene har hatt god økonomistyring i alle ledd og god ressursstyring.

Personal

Virksomhetsområde	Årsverk						Differanse (2016-2015)	Relativ endring (%)
	2016	2012	2013	2014	2015	2016		
Psykisk helse og rus*	229,8	7,4	8,1	9,6	9,8	8,7	-1,1	-11,2

* Tidligere Oppfølgingstjenester og Forvaltningstjenester innenfor Helse og velferd ble endret til henholdsvis Psykisk helse og rus og Kvalifisering og velferd fom 1.januar 2016. Én enhet har flyttet tilhørighet fra Oppfølgingstjenester til Kvalifisering og velferd. Verdiene for 2016 er dermed ikke direkte sammenlignbare med historiske tall.

Sykefraværet i psykisk helse og rus er redusert fra 9,8 prosent i 2015 til 8,7 prosent i 2016.

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Helse- og velferdstjenesten har et tydelig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

- 3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats
- 3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Periodemål 2016 – 2019

Mål: Personer som er i ferd med å utvikle rusproblemer og/eller psykiske lidelser gjennomfører kurs som fremmer mestring

Indikatorer

- 100 personer med rusproblemer og/eller psykiske lidelser har deltatt i mestringkurs hvert år

Resultat

Enhet for psykisk helse og rus opprettet i februar 2016 et nytt Mestringstilbud med en rekke ulike tilbud om gruppe- og individuelle kurs for personer med lette og moderate psykiske lidelser og eller rusmiddelproblematikk. Målet ble nådd, da det var i alt 425 personer (267 personer i 2015) som deltok på ett eller flere av tilbudene. 46 prosent deltok i gruppetilbud, mens 54 prosent fikk individuelle tilbud.

Mål: Personer med alvorlig rus og psykiske lidelser (ROP) sikres kartlegging og behandling

Indikatorer

- 40 personer per år er kartlagt i forhold til behov for tjenester
- 50 prosent av de ansatte ved enhetene for psykisk helse og rus har kompetanse i metoden Motiverende intervju

Resultat

40 personer ble kartlagt i forhold til behov for tjenester og målet ble nådd. Av disse er 37 personer kartlagt med Europ Asi som er et omfattende kartleggingsprogram for å vurdere kommunale tjenester for personer med ROP- lidelser.

Vi er på vei til å nå målet om at 50 prosent av ansatte har kompetanse i metoden Motiverende intervju. 35 prosent av de ansatte ved Enhet for psykisk helse og rus har denne kompetansen. Enhet for psykisk helse og rus prioriterte å utdanne ansatte innenfor metoden kognitiv behandlingsterapi i 2016 for å kunne gi personer tidlig hjelp innenfor Mestringstilbudet.

En utredning om innhold og målgruppe for etablering av et mottaks- og oppfølgingscenter (MO-senter) for rusmiddelavhengige som ønsker hjelp til rusfrihet ble vedtatt lokalisert i sentrum av Trondheim (Sak 204/16).

Rådmannen gjennomførte begrenset anbudskonkurranse blant frivillige lag og organisasjoner om tilbud på inntil 15 korttidsplasser for rusmiddelavhengige som ønsker videre hjelp til rusfrihet.

Bo- og aktivitetstilbud

Bo- og aktivitetstilbud

Bo- og aktivitetstilbudene har hatt god økonomi- og ressursstyring i alle ledd og fikk et mindreforbruk etter mange år med merforbruk. Omtrent halvparten av de ansatte har fått opplæring i sentrale tema for blant annet å ivareta brukernes selvbestemmelse og sikre at de gis meningsfulle aktiviteter. På spørsmål om bruker bestemmer selv i hverdagen eller er fornøyd med fritidsaktivitetene, svarer brukere/pårørende 3,9 på begge spørsmålene på en skala fra 1-6, hvor 6 er helt enig. Det er en stor utfordring å redusere ventetiden på bolig i bofellesskap til maksimalt seks måneder. Det er registrert 35 personer på venteliste på bolig i bofellesskap. Sju personer har ventet mer enn fire år. Sykefraværet har økt med 1,1 prosentpoeng fra 10,7 til 11,8 prosent.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
3,7	0,7 %

Enhetene i Bo- og aktivitetstilbudet gikk med et samlet mindreforbruk på 3,7 millioner kroner i 2016. Mindreforbruket skyldes først og fremst at enhetene har gjort en god jobb i å tilpasse bemanningen til budsjettet. I tillegg fikk området en styrking i budsjettet på 30 millioner ved inngangen til året. Noen boliger i bofellesskap har stått ledige for at personer som trenger bolig i bofellesskap skal gis mulighet for å velge hvor de ønsker å bo. Det har gitt reduserte driftskostnader i 2016.

Personal

Virksomhetsområde	Årsverk						Differanse (2016-2015)	Relativ endring (%)
	2016 ⁴	2012	2013	2014	2015	2016		
Bo- og aktivitetstilbud	768,2	10,3	10,9	10,9	10,7	11,8	+1,1	+10,3

Sykefraværet for ansatte i Bo- og aktivitetstilbud har økt fra 10,7 (2015) til 11,8 prosent (2016).

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Helse- og velferdstjenesten har ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

- 3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

4 Årsverk 2016 er regnet ut som gjennomsnitt av de verdiene for hvert av årets kvartal.

Periodemål 2016 – 2019

Mål: Brukere opplever selvbestemmelse

Indikatorer

- Alle ansatte har startet opplæring i basiskompetanse (BOA -skolen)
- Brukerundersøkelsen i 2016 viser at 90 prosent av brukerne opplever stor grad av tilfredshet på spørsmål om selvbestemmelse

Resultat

BOA-skolen har nå gitt opplæring i basiskompetanse til om lag 50 prosent av alle ansatte. I 2016 fikk i 274 ansatte denne kompetansen (194 ansatte i 2015). 480 ansatte mangler opplæring i basiskompetanse.

På spørsmål om bruker bestemmer selv i hverdagen, viser Brukerundersøkelsen fra 2016 at brukere/pårørende svarer 3,9 på en skala fra 1-6, hvor 6 er helt enig. Deltakelsesprosenten var 36,9 prosent. Svaret fra ansatte på samme spørsmål var 5,1.

Mål: Ingen psykisk utviklingshemmede brukere med omfattende tjenestebehov som har fått vedtak om heldøgns omsorgstjenester i bolig skal vente mer enn seks måneder i 2017

Indikatorer

- Ventetiden for den enkelte søker skal ikke være mer enn ni måneder etter at det er fattet vedtak om bolig i 2016

Resultat

I 2016 satte vi i gang prosjektet "Omstilling innen tjenester til utviklingshemmede". I prosjektet inngår blant annet å holde fire til seks boliger i bofellesskap ledige over en periode for at brukere på venteliste skal gis mulighet for å velge hvor de ønsker å flytte. 12 boliger i bofellesskap ble tildelt til personer med utviklingshemming i 2016 på grunn av utflytting fra barnebolig/institusjon (fire personer), nybosatt flyktning (én person), bytte av leilighet til annet eller innad i bofellesskap (fire personer), vanskelig hjemmesituasjon og fare for liv og helse (tre personer).

Antall personer som har ventet på bolig i bofellesskap før 1. februar 2013 er redusert fra 22 til sju personer i 2016 (2015 var det sju personer). Alle sju skulle ha fått bolig, og målet ble ikke nådd. Gjennomsnittlig ventetid for disse er seks år og en måned. Ved utgangen av 2016 er det registrert 44 personer som venter på bolig i bofellesskap der ti er vurdert å ikke ha behov for bolig per i dag, mens ti personer ønsker å bytte bolig til annet bofellesskap. Den gjennomsnittlige ventetiden på bolig for alle 54 er nå tre år og ni måneder. Det vil være krevende å nå målet om maksimalt seks måneders ventetid på bolig i bofellesskap i 2017.

Mål: Brukere har meningsfulle aktiviteter

Indikatorer

- Alle brukere har en aktivitetsplan som viser det totale tjenestetilbudet
- Brukerundersøkelsen i 2016 viser at 90 prosent av brukerne opplever stor grad av tilfredshet på spørsmål om de har meningsfulle aktiviteter

Resultat

Enhetslederne rapporterer at alle brukere har en aktivitetsplan for det totale tjenestetilbudet, dokumentert i journalsystemet, Gerica, og målet er nådd.

Fra brukerundersøkelsen i 2016 svarer 36,9 prosent av brukerne på spørsmålet: "Jeg er fornøyd med fritidsaktivitetene mine" 3,9 på en skala fra 1-6, hvor 6 er helt enig.

Det er få brukere som svarer på denne undersøkelsen. Gjennomgående er det pårørende som svarer på vegne av brukerne. I prosjektet " Dette mener jeg! Om brukerundersøkelser for personer med utviklingshemming" som er et samarbeid mellom Trondheim kommune og NTNU - Vernepleierutdanningen, arbeides det med å gjennomføre framtidige brukerundersøkelser slik at brukerne selv kan svare. Prosjektet skal tilrettelegge for spørsmål og hvilken form spørreskjema utvikles (tekst, symboler, farger og lignende), i tillegg til varianter av svaralternativer.

Rådmannen gjennomførte en kartlegging av tilbudet til godt voksne utviklingshemmede våren 2016. Gjennomgangen av beboere i botiltak viser at det var 19 personer i alderen 60 – 70 år som kan defineres til å være "godt voksne", hvorav 13 personer fortsatt er i aktivitetstilbud. Kartleggingen viser at det er 11 utviklingshemmede som har sykehjemstilbud. Vi har ikke mottatt ønsker om flytting på grunn av alderssammensetningen i botiltak. Rådmannen anbefaler at sykehjem som mottar utviklingshemmede, må legge til rette for vernepleierkompetanse. Aktivitetstilbudene må legge bedre til rette for skjermede hvilerom. (Sak 221/16).

Helse- og omsorgstjenester

Helse- og omsorgstjenester

Vi er på god vei til å nå målet om full sykehjemsdekning ved at hjemmeboende tildeles sykehjems plass eller bolig i et helse- og velferdssenter innen seks uker. Antall utskrivningsklare ventedøgn er redusert, men det er fortsatt 17 prosent av andelen utskrivningsklare pasienter som må vente mer enn fem døgn på kommunalt tilbud. Vi er på vei til å nå målet om rett behandling på rett sted til rett tid, siden flere brukere har fått tilbud om tidlig innsats innenfor hverdagsmestring og flere benytter Frisklivssentralens tilbud. Det er fortsatt en stor utfordring å redusere antall hjelpere per bruker. Det var 57 prosent av brukerne som hadde mindre enn ti forskjellige hjelpere i snitt. Alle enheter har kompetanse- og rekrutteringsplan og andelen nyansettelser i 100 prosent stilling var 77 prosent. Det er en utfordring å rekruttere ansatte i 100 prosent stilling på natt.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
62,1	3,3%

Årsresultatet for helse- og omsorgstjenester er et mindreforbruk på 62 millioner kroner. Mindreforbruket innenfor hjemmetjenesten kommer fra udisponerte budsjettmidler på fellesformål. Det har tatt lenger tid å fordele opptrappingsmidler til hjemmetjenesten enn forventet. Årsaken er en kombinasjon av at det tar tid å få rekruttert riktig kompetanse, og å sikre rutiner for å få effekt av tiltakene. Det er et mindreforbruk for utskrivningsklare pasienter på 13 millioner kroner. Kostnadene til 12 måneders-vedtaket er blitt om lag fire millioner kroner lavere enn budsjettet. Generelt har det vært god økonomistyring på enhetene, og det var kun fire helse- og velferdssenter og to hjemmetjenester med merforbruk av betydning. Det var en betydelig bedre økonomistyring på helsehusene sammenlignet med forrige år.

Personal

Virksomhetsområde	Årsverk						Differanse (2016-2015)	Relativ endring (%)
	2016	2012	2013	2014	2015	2016		
Helse- og omsorgstjenester	2412,2	12,4	12,4	12,3	12,4	11,9	-0,5	-4,0

Årsverk 2016 er regnet ut som gjennomsnitt av de verdiene for hvert av årets kvartal.

Sykefraværet for ansatte i helse og omsorg er redusert fra 12,4 (2015) til 11,9 prosent (2016).

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Helse- og omsorgstjenestene har et tydelig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

- 3.2: I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Periodemål 2016 – 2019

Mål: Full sykehjemsdekning

Indikatorer

- Alle hjemmeboende med vedtak om langtids sykehjemsplass eller bolig med heldøgns omsorg får dette innen seks uker
- Ingen utskrivningsklare pasienter i sykehus venter på kommunalt tilbud mer enn fem dager
- Gjennomsnittlig liggetid ved korttidsopphold reduseres med ett døgn i 2016
- Ingen skal ligge på Øya helsehus mer enn seks uker i påvente av ordinær sykehjemsplass eller bolig med heldøgns omsorg

Resultat

Vi har nådd målet om at alle hjemmeboende med vedtak om langtidsopphold i sykehjem eller tilsvarende bolig med heldøgns omsorg har fått dette innen seks uker, med unntak av én person. Denne ble meldt som avvik og rapportert som fristbrudd og det ble igangsatt tiltak og endring av praksis for å hindre at lignende situasjoner oppstår.

Vi har ikke nådd målet om at alle utskrivningsklare pasienter i sykehus ikke skal ventet mer enn fem dager på å få et kommunalt tilbud. Totalt var det 881 pasienter (782 i 2015) som ventet på kommunalt tilbud. Dette utgjorde 2712 ventedøgn (3255 ventedøgn i 2015), hvorav 149 pasienter (163 pasienter i 2015) ventet mer enn fem dager, det vil si 17 prosent (21 prosent i 2015) av alle pasientene.

Vi nådde ikke målet om reduksjon i liggetid for korttidsopphold. Det ble en liten økning fra 2015 (16,3 døgn) til 2016 (16,4 døgn).

Vi har ikke pålitelige tall som viser om vi har nådd målet om at innlagte pasienter på Øya helsehus ikke skal vente mer enn seks uker på sykehjemsplass eller bolig med heldøgns omsorg. Statistikken viser bare tall for hver måned over antall personer som er innlagt i Øya helsehus og som venter på en sykehjemsplass eller omsorgsbolig med heldøgns omsorg. Siden vi ikke klarer å skille mellom innlagte pasienter og innlagte pasienter fra forrige måned, risikerer vi å telle én person flere ganger. Rapporteringen på dette området skal endres, slik at vi kan registrere faktisk ventetid for hver enkelt pasient. For 2016 ble det registrert i alt 1306 pasienter som ventet på sykehjemsplass eller bolig med heldøgns omsorg (2015 var det 1346 pasienter).

Målet er å styrke grunnbemanningen ut over den demografiske utviklingen i planperioden med 100 årsverk på helse- og velferdssentrene. Rådmannen er i gang med opptrapping av bemanningen og har blant annet tilsatt serviceverter i 100 prosent stilling ved helse- og velferdssenter som har flere enn 48 plasser.

Det ble tilsatt en prosjektleder for å utrede organisering av tiltaket "Livsgledetur" for eldre hjemmeboende, og hvordan eldre med store omsorgsbehov kan få hjelp til å opprettholde sosial kontakt.

Mål: Brukere og pasienter får rett behandling på rett sted til rett tid

Indikatorer

- Alle skal få vurdert muligheten til å bo hjemme med tjenester opp til 25 timer i uken, før en sykehjemsplass blir valgt
- 30 brukere per bydel per år skal bli vurdert for hverdagsrehabilitering etter gjennomført implementering
- 240 brukere får tilbud om tidlig innsats per år innen satsingsområdet hverdagsmestring

- I hjemmetjenestens brukerundersøkelse for 2017 har temaene forutsigbarhet, informasjon og kultur- og aktivitetstilbud økt skår
- 90 prosent av brukerne av kommunens hjemmetjenester skal ha 10 eller færre hjelpere

Resultat

I 2016 fikk fire brukere mer enn 25 timer hjelp i uken fra hjemmetjenesten måneden før de fikk tildelt sykehjemsplass.

Vi nådde målet om at 30 brukere i en bydel skulle bli vurdert for hverdagsrehabilitering, (I Østbyen bydel ble 30 brukere vurdert og 22 brukere ble inkludert), mens de øvrige bydelene nådde ikke målet. I Lerkendal bydel ble 13 brukere vurdert for hverdagsrehabilitering, og ti brukere ble inkludert. Mens i Midtbyen bydel ble 11 brukere vurdert for hverdagsrehabilitering og sju brukere inkludert. I Heimdal bydel ble åtte brukere vurdert for hverdagsrehabilitering, og fem brukere ble inkludert.

Trondheim kommune fikk mot slutten av 2016 prosjektmidler fra både Fylkesmannen og Helsedirektoratet for å utvide satsingen på hverdagsmestring gjennom å utvikle modeller for personer med demens.

Målet om å gi tilbud om tidlig innsats innen hverdagsmestring til 240 brukere ble nådd, da 355 brukere fikk tilbudet (2015 fikk 316 brukere tilbudet).

Målet om at 90 prosent av brukerne i kommunens hjemmetjenester skal ha ti eller færre hjelpere ble ikke nådd, da det var 57 prosent (54 prosent i 2015) av brukerne som hadde ti eller færre hjelpere. Gjennomsnittlig antall hjelpere for alle brukere som inngikk i målingen høsten 2016 var 9,82 hjelpere (ti hjelpere i 2015). Målingen ble foretatt blant 20 tilfeldige brukere over en periode på to uker ved hver enhet.

Mål: Folkehelsesatsingen er godt integrert i helse- og omsorgstjenestene

Indikatorer

- Frisklivssentralen gir tilbud til ti prosent flere brukere
- Opptappingsplan for lærings- og mestringstilbudet utarbeides i første kvartal 2016
- Antall deltakere i kommunens aktivitetstilbud øker med fem prosent

Resultat

Rådmannen øremerket en million kroner til spesifikke folkehelseiltak i 2016, sak 15/14163. Frivillighetssentralene Sjetne, Løkkan og Byåsen mottok hver 300 000 kroner for å tilby fysiske og sosiale aktiviteter til eldre. I tillegg mottok helsestasjon for ungdom 100 000 kroner.

I 2016 har 624 personer fått tilbud i Friskliv og mestring. Voksne utgjør den største gruppen, men antallet barn/unge/familier er doblet på ett år. Det ble også startet opp en treningsgruppe "Aktiv senior", for personer over 65 år. Kreftkoordinator informerer om tilbudet og henviser pasienter til Frisklivssentralen. De fleste henvises på grunn av fysisk inaktivitet og utfordringer knyttet til kosthold. Det er gjennomført "Bra Mat" kurs seks ganger, endrings- og mestringskurs for overvektige voksne er gjennomført to ganger, kurs i tobakksavvenning er gjennomført to ganger, fire kurs i "Å leve med langvarige smerteutfordringer", treningsgrupper og Endrings- og mestringskurs for familier der overvekt er en utfordring.

Det er opprettet samarbeid med "Aktive Saupstad" og utvikling av tilbud til minoritetskvinner.

Koordinator for Friskliv og mestring har hatt 20 prosent stilling i nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse, og vært prosjektleder for utvikling av håndbok for diagnoseuavhengige lærings- og mestringstilbud "Mestringstreff" for å støtte kommuner i

etablering, organisering og gjennomføring av et diagnoseuavhengig lærings- og mestringstilbud. Det er utarbeidet en plan for opptrapping av lærings- og mestringstilbud i samarbeid med andre kommunale enheter som er i tråd med koordinatorfunksjonen for dette arbeidet.

Vi har nådd målet om økt brukerdeltakelse på fem prosent ved kommunens aktivitetstilbud. Antall aktivitetstilbud ble økt fra 15 til 16 og det var gjennomsnittlig 22 brukere per uke ved hver av de 16 aktivitetstilbudene. I 2015 var det i gjennomsnitt 20 brukere per uke ved hver av de 15 aktivitetstilbudene. Miljøvertene inngikk samarbeid med Kvalifiseringssenteret for innvandrere og tilbød tre personer språkpraksis en dag per uke ved tre ulike arenaer.

Miljøvertene har fått styrket kompetansen for å øke kvaliteten på tilbudene, blant annet gjennom å tilrettelegge og lede variert fysisk aktivitet, sørge for et bedre og sunnere lunsjmåltid med grovt brød, variert pålegg, frukt og grønt. Varierte aktiviteter som stimulerer kognisjon, sosial deltakelse og egenaktivitet.

Antall brukere som har mottatt tilbud ved Aktivitetssenter for seniorer har økt med tre prosent flere deltakere fra 2015 til 2016.

Mål: Forutsetningene for å yte og utvikle gode helsetjeneste er til stede i alle enheter

Indikatorer

- Alle enheter har kompetanse- og rekrutteringsplan og plan som sikrer virksomhetskritiske områder
- Alle fast ansatte i mer enn 25 prosent stilling har helse- og sosialfaglig utdanning
- Alle nye medarbeidere unntatt de som er i student- og rekrutteringsstillinger, tilsettes i 100 prosent stilling

Resultat

Vi har nådd målet om at alle enheter med unntak av én enhet har kompetanse- og rekrutteringsplan. Dokumentene er tilgjengelig for alle ansatte gjennom sentralt kvalitetssystem og det er fastsatt dato for revidering. Plan for sikring av virksomhetskritiske områder ligger som vedlegg ved enhetsavtalene og er en del av styringsdialogen.

Vi er på god vei til å nå målet om at ansatte i mer enn 25 prosent stilling har helse- og sosialfaglig utdanning. 95 prosent av de ansatte oppfyller kravet. Det er enheter som har nådd målet, og enheter som ligger under 90 prosent. Det tilbys fremdeles helsefagarbeiderutdanning for ansatte som ikke har helsefaglig utdanning fra før, og det er fremdeles ansatte som ønsker å utdanne seg. Enhetene har ikke anledning til å ansette ufaglærte i faste stillinger over 25 prosent.

77 prosent av alle som ble tilsatt i nye utlyste stillinger, ble tilsatt i 100 prosent stilling, mens reduserte stillinger var i hovedsak knyttet til arbeid på natt. Enhetene strever med å få søkere som er interessert i en 100 prosent stilling på natt, og arbeidsmiljøgruppene på enhetene påpeker helseutfordringer med en 100 prosent nattstilling.

Nøkkeltall (KOSTRA)

	Trondheim	ASSS
Andel årsverk med fagutdanning, prosent	81	73
Plasser i sykehjem i andel av befolkning over 80 år	21,2	19,5
Legetimer per uke per beboer i sykehjem	0,41	0,62
Andel plasser i enerom i institusjoner, prosent	94	97
Gjennomsnittlig listelengde hos fastleger	N/A	N/A

Kultur

Kultur

I 2016 ble flere nye kulturarenaer åpnet: Litteraturhuset, Kunsthall Trondheim, minnestedet for 22. juli og Kulturtribunen på Ranheim. Et nytt filmfond der Trondheim kommune er deleier ble etablert. Granåsen konsertarena ble tatt i bruk og kan romme inntil 37.000 publikummere, og Sverresborg konsertarena etablerte seg som arena for inntil 10.000 publikummere. På ISAK er dans blitt en viktig aktivitet, både som avtalt deltakelse og som drop-in mulighet. I den årlige kulturindeksen for 2016 ble Trondheim rangert som landets nest beste kommune, og som den beste av storbyene.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
+0,3 mill kr	0,1 %

Årsregnskapet 2016 for kultur og kirke viser at det er brukt 0,3 millioner kroner mindre enn budsjettet. Dette utgjør 0,1 prosent av et budsjett på 308,8 millioner kroner.

Personal

Området kultur og næring hadde samlet en nedgang i sykefraværet fra 7,3 prosent i 2015 til 6,1 prosent i 2016.

Periodemål 2016-2019

Mål: Trondheim - en attraktiv by for profesjonelle kunst- og kulturutøvere

Trondheim skal være en by der det legges til rette for å kunne bo og arbeide som profesjonell kunstner. Med gode kulturinstitusjoner legges grunnlaget for en by der det er gode vilkår både som utøver og konsument av kultur. Dette arbeidet er videreført i 2016, gjennom åpning av flere og bedre arenaer og møteplasser for kunst- og kulturformidling.

Indikatorer

- Flere og bedre arenaer og møteplasser for kunst og kulturproduksjon.
- Bedre kvalitet og god tilrettelegging for arrangement i byen.

Resultat

Kunsthall Trondheim og Litteraturhuset ble åpnet i oktober 2016. Kulturtribunen på Ranheim er åpnet og etablert, med nytt bydelsbibliotek. Ny scene ble etablert i hovedbiblioteket høsten 2017.

Minnestedet etter 22.juli ble åpnet 18. oktober, og området er tilrettelagt for arrangement. Etableringen av "Hendelser på Nyhavna" markerte en oppstart på utvikling av arenaer og møteplasser på Nyhavna. Satsingen på Adressaparken er videreført som kunst- og teknologiprojekt, og det ble etablert et AiR stipend i samarbeid med NTNU og Adresseavisen.

Et nytt filmfond, Filminvest3 AS, er etablert. Fondet eies av Trondheim kommune, Nord- og Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark fylkeskommuner og Lillehammer kommune.

Granåsen konsertarena er tatt i bruk for store utekonserter. Granåsen har kapasitet opp til 37000 tilskuere, mens Sverresborg Arena som ble tatt i bruk i 2015, etablerte seg ytterligere som arena for inntil 10.000 publikummere i løpet av 2016.

Kulturenheten samarbeider godt med biblioteket om bruken av scener i bydelsbibliotekene.

Gjennom god tilrettelegging er Torvscenen blitt et tilbud med lav terskel for bruk, og mange brukere.

Arrangører på alle nivå har fått bistand og veiledning, og har deltatt i kompetansehevende tiltak i regi av Festival- og arrangementskontoret (FARK).

Indikator

- Utvikle Trondheim som en attraktiv by for kunstnere i etableringsfasen.

Resultat

Kunstnere i etableringsfasen har tilgang på flere atelier på Lademoen kunstnerverksteder. ISAK organiserte et samarbeid mellom ungdom og profesjonelle utøvere, blant annet under Multiplie Dansefestival og barnekulturfestivalen JubaJuba. To nyutdannede kunstnere jobbet på ISAK med sine første prosjekter etter endt utdanning. Kunstnere i etableringsfasen prioriteres ved tildeling av opphold i kommunens leilighet i Berlin.

Mål: Trondheim – en mangfoldig og inkluderende kulturby

Trondheim skal være en by med lav terskel for deltakelse i kultur- og fritidstilbud, med et mangfold av muligheter for opplevelse og mestring. Møteplasser på tvers av etnisk og nasjonal opprinnelse, sammen med inkluderende kultur- og fritidsaktiviteter, skal bidra til å forebygge rasisme og etnisk diskriminering. Det skal være gode vilkår for frivilligheten og fritidskultur livet. Gjennom samarbeid mellom kultur og helse skal kommunens kulturtilbud til seniorer være en del av et mangfoldig og helhetlig omsorgstilbud.

Indikatorer

- Flere og bedre kultur- og fritidstilbud som bidrar til opplevelse, deltakelse, inkludering og mestring.
- Flere og bedre kultur- og fritidstilbud som bidrar til bedre folkehelse.

Resultat

I den årlige kulturindeksen, som Telemarksforskning utarbeider på grunnlag av sammenlignbare nasjonale tall innen ti utvalgte kulturkategorier, plasserte Trondheim seg i 2016 som landets nest beste kommune, bare slått av Røros. Dermed ble Trondheim rangert som den beste av storbyene innen kulturfeltet.

Språkafé er etablert i bibliotekene på Heimdal, Byåsen og Ranheim. Andre tiltak for inkludering, mot rasisme og etnisk diskriminering, inkluderer blant annet: INNsats, Byåsenmenatwork, og oppstartshjelp til Mosaicfestivalen med mange nybosatte deltakere. Det tilrettelegges for at flyktninger og nybosatte får muligheter til å stille som frivillige på arrangement, og Forum for inkludering og frivillighet ble videreført i 2016.

Seniorene fikk flere seniortilbud i bydelene i 2016. Arrangement med internasjonal profil ble godt mottatt, men det er generelt liten deltakelse fra eldre med flerkulturell bakgrunn.

I 2016 ble det arrangert HIPHOP-dans for seniorer. Forestillingen En sang fra med deltakere fra dansegruppene Danseteatret 55+ og Danselaboratoriet, ble vist på Multiplie Dansefestival.

Kulturenheten har samarbeidsavtaler med arrangementene UKM, Mosaic og JubaJuba.

De aller fleste kultur- og fritidstilbud bidrar til bedre folkehelse, fysisk, eller sosialt og psykisk. Dans er blitt en viktig fritidsaktivitet på ISAK. Nytt i 2016, og med klart folkehelsemål, er aktivitetstilbudene ved den nye Kulturtribunen på Ranheim.

Indikator

- God tilpasning og tilrettelegging av kultur- og fritidstilbud for personer med nedsatt funksjonsevne, minoritetsgrupper og andre med særlige behov.

Resultat

Aktiviteter for funksjonshemmede organiseres i grupper. Tiltakene evalueres to ganger årlig for å se om de treffer brukernes behov, og videreutvikles eller erstattes av annen aktivitet. Tilbudene spenner over et bredt spekter av aktiviteter fra dans til matlaging. Informasjon om tilrettede tiltak finnes på seks ulike språk. Flere tiltak for minoritetsgrupper er rapportert i avsnittet over..

Indikator

- Tilrettelegge for økt deltakelse av frivillige i kultur- og fritidstilbudet.

Resultat

Temaplan for kommunens frivillighetspolitikk 2012-2016 er evaluert og evalueringen viste at det er god samhandling mellom kommunen og frivilligheten. Ny plan er under arbeid.

Tilskuddsbasen, Bookingbasen og Aktørbasen har gjort det enklere for frivilligheten å finne informasjon om tilskudd, lokaler og aktører på feltet.

Mål: Trondheim – en kulturby for barn og unge

Barn og unge skal ha lett tilgang til kulturopplevelser, både som utøvere og publikum. I tråd med kommunens strategi om tidlig innsats, skal tilbud til barn og ungdom bidra til deltakelse, mestring og positive opplevelser.

Indikatorer

- Flere og bedre kultur- og fritidstilbud for barn og ungdom i eget nærmiljø.
- Barn og unge skal ha lett tilgang til kulturopplevelser, både som utøvere og publikum.

Resultat

Museene i Sør-Trøndelag innførte gratis inngang for barn. I 2016 er det etablert "Pop-up-tilbud" for barn og unge på bibliotekene. Det er satset på faglig utvikling innen band og studio, også for ansatte i kommunens fritidstilbud for ungdom. Samtidig er det gjennomført en oppgradering av anlegg og utstyr til bruk i kommunens kultur- og fritidstilbud for ungdom (musikk, studio, bandcontainere).

I fritidsklubbene i bydelene og på ISAK gjennomføres egenstyrte ungdomsaktiviteter. Ungdommer har gjennomført arrangement, og har stått som arrangører, produsenter og utøvere.

Oppmerksomheten i 2016 har vært rettet mot folkehelse og fysisk aktivitet (matlagingskurs, uteaktiviteter, dans), mye av dette i samarbeid med frivilligheten. 84 tiltak for barn og unge i regi av frivillige organisasjoner ble støttet med til sammen 1,35 millioner kroner i 2016.

Indikator

- Tilby bedre terskelfrie tilbud der barn og unge møter et mangfoldig kunst- og kulturtilbud, slik at de blir trygge på egen identitet, interesser og preferanser.

Resultat

I 2016 har nye og varierte ungdomstilbud innen teater og dans fått økt aktivitet.

Mål: Trondheim – kunnskapsbyen

Kommunens samhandling med institusjoner innen forskning, utdanning, kunst og kultur løfter Trondheim som kunnskaps- og kulturby. Kommunen skal stimulere til mer forskningsbasert kunnskap innenfor kulturområdet.

Indikatorer

- Legge til rette for økt samhandling mellom institusjoner innen forskning, utdanning, kunst og kultur.
- Legge til rette for samarbeid som bidrar til forskningsbasert kunnskap innenfor kulturområdet.

Resultat:

Det er etablert samarbeid mellom Trondheim kommune og NTNU, Trøndelag senter for samtidskunst og Sør- og Nord-Trøndelag fylkeskommuner, og KORO (den statlige ordningen for kunst i offentlige rom) om å utarbeide en regional strategi for kunst i offentlig rom.

Lademoen kunstnerverksteder har etablert samarbeid med NTNU om Residency-ordningen (gjesteleiligheter for utenlandske kunstnere).

Kunsthall Trondheim har etablert samarbeidsavtale med NTNU.

Kosmorama Trondheim internasjonale filmfestival har etablert samarbeidsavtale med NTNU og Midtnorsk filmsenter.

Det er etablert et samarbeid med NTNU og SINTEF om prosjektet *Kultur for helse*.

Det interkommunale samarbeidet om *Den kulturelle spaserstokken* er evaluert, og samarbeidet videreføres i nåværende form

Starmusfestivalen, en forsknings- og musikkfestival som er arrangert tre ganger på Tenerife med stor internasjonal oppmerksomhet, ble tidlig høsten 2016 vedtatt lagt til Trondheim. Starmus Festival 2017 vil foregå i juni, i tett samarbeid mellom Starmus, NTNU, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune.

Indikator

- Styrke Trondheim som kunnskapsby gjennom å tilby kurs, foredrag og debatter.

Resultat

VitenLunsj er etablert som foredragsserie på biblioteket på lørdager. Litteraturhuset som åpnet i oktober tilbyr bokbad, debatter og foredrag.

Lokale læringscentre (IT-opplæring for alle) er etablert på hovedbiblioteket og på Saupstad bydelsbibliotek.

Stipender, legat og priser

Ramallahstipendet på 50 000 kroner gikk til Hill-Aina Steffenach. Kommunens kulturpris gikk til Lise Skjåk Bræk og Skandia Cup. Åtte søkere innen musikk, scenekunst, litteratur og visuelle uttrykk fikk Kulturstipend på 25.000 kroner hver : Anne Dorte Lunås, Michael Francis Duch, Øyunn Hustveit, Håvard Wettland Gossè, Jenny Hilmo Teig, Tobias Liljedahl, Toril Redalen og Kirsti Huke. Kulturlegat for Trondheim 2016 på 50.000 kroner ble tildelt Heimdal kunstforening.

Trondheim kommunes ordning for kunst i offentlige rom, ”utsmykkingsordningen”

Det ble bevilget 13,9 millioner kroner til kommunens ordning for kunst i offentlige rom i 2016. I alt var 34 kunstprosjekter under gjennomføring. Til sammen ble 15 prosjekter gjennomført, fordelt mellom fire i uterommet, tre i barnehager, to i skoler, fire helse- og velferdsbygg og ett kulturbygg.

Kulturfondet

Kulturfondet gikk til delfinansiering av ulike prosjekt og arrangementer innen kultur, kulturnæring og idrett, og i alt ble 13 søknader innvilget tilskudd. Tre av disse var engangstilskudd, de øvrige flerårige tilskudd. Avsetningen fra kulturfondet har variert mellom fire millioner kroner i 2008 til 2,5 millioner kroner i 2016. Avkastningen ventes å bli redusert også i årene som kommer. Fondet er et godt, men ustabil verktøy for å utvikle Trondheim som kultur- og idrettsby.

Tilskudd fra kulturfondet i 2016

Søker	Prosjekt	Tilskudd
Styringsgruppa for litteraturhus i Trondheim	Utviklingsprosjekt 2013-2016	300 000
Jødisk museum	Utvikling av samlingsforvaltning	300 000
Rådet for folkemusikk og folkedans	Interaktiv danseformidling	167 000
Knut Lauritzen Big Band (KLBB)	Rekrutteringsprosjekt, unge talenter (Storband som regional motor)	200 000
Trøndelag senter for samtidskunst	Regionalt kompetansesenter for kunst i offentlige rom	300 000
Kjernehuset	Unge dramatikere - Videre med den unge, nye stemme	150 000
Midtbyen management	Kulturnatt i Trondheim	150 000
Den norske kirke	Kirke201X - et regionalt og nasjonalt utviklingsprosjekt	109 000
Rake	Treårig utviklingsprosjekt	125 000
Heimdal kunstforening	Tatt av Heimdal	150 000
Tempo	Musikkbyen Trondheim	100 000
Trondhjems turnforening	Nord-Europeisk mesterskap i turn	164 000
DHF AS	Trondheimsfilmen	285 000
Sum		2 500 000

Kirken og gravplasser

Økt satsing på diakoner har gitt stadig flere aktiviteter på tvers av menigheter – aktiviteter som tilbys innbyggerne i livssituasjoner hvor tilbud om kirkens omsorgstjenester er relevante.

I 2016 har Kirkelig fellesråd tatt initiativ til å evaluere dagens soknestruktur i Trondheim, og kommet med forslag om færre og større sokn. Større staber og lokal ledelse kan gi større kraft lokalt i utviklingsarbeidet. Det er til slutt menighetsrådene som må søke om endring av soknegrenser eller sammenslåing av sokn. Strukturendringer åpner også for mer differensiert bruk av kirkebyggene.

Kirkelig fellesråd videreutvikler kontinuerlig arbeidet med drift og vedlikehold av kirkebyggene, og her har 2016 vært et aktivt år. Byggingen av Charlottenlund gravlund startet i 2016, den skal avhjelpe en krevende gravplass-situasjon i de østlige deler av byen. Samtidig er en større utbygging av Tiller kirkegård fullført i 2016. Dette, sammen med frigjøring av gamle graver gjennom et kalkingsprosjekt, fører til at tilgangen til gravplasser i Trondheim gradvis bedrer seg.

Etter mange år med en kremasjonsandel på rundt 60 prosent, er den nå kommet opp i 67 prosent. Utbyggingen av ulike minnelunder har bidratt til denne økningen.

Nøkkeltall (KOSTRA)

Foreløpige KOSTRA-tall 2016 for kultur og kirke, Trondheim kommune, sammenlignet med et veid gjennomsnitt av de øvrige ASSS-kommunene, unntatt Oslo.

	Trondheim	ASSS
Netto driftsutgifter for kultursektoren per innbygger	2099	2430
Netto driftsutgifter til folkebibliotek per innbygger	193	258
Netto driftsutgifter til aktivitetstilbud barn og unge per innbygger 6-18 år	1896	1366
Netto driftsutgifter til muséer per innbygger	68	99
Netto driftsutgifter til kunstformidling per innbygger	335	312
Netto driftsutgifter til Den Norske Kirke per innbygger	399	409
Netto driftsutgifter til kirkegårder, gravlunder og krematorier per innbygger	128	114
Netto driftsutgifter til andre tros- og livssynssamfunn per innbygger	59	86
Medlem av Den norske kirke i prosent av antall innbyggere	71	67

Samlet ressursbruk for kultur er lavere enn gjennomsnittet i ASSS-kommunene, og tredje lavest av ASSS-kommunene.

Samlet ressursbruk for kirke og kirkegårder er like over gjennomsnittet i ASSS-kommunene.

Kostratallene for 2016 viser at Trondheim kommunes netto utgifter til aktivitetstilbud for barn og unge samt kunstformidling ligger over gjennomsnitt for ASSS-kommunene, mens ressursbruken på andre delområder gjennomgående er lavere.

Idrett og friluftsliv

Idrett og friluftsliv

2016 var et begivenhetsrikt år for idrettsbyen Trondheim. Det største idrettsarrangementet i 2016 var UEFA Super Cup. Arrangementet var den største TV-produksjonen som har vært produsert utenfor Oslo, med 200 millioner TV-tittere. Kampen ble vist i 230 land. I 2016 søkte Trondheim om VM på ski i Nordiske grener 2021, men Oberstdorf fikk arrangementet. Tour de ski i 2020 i Midt-Skandinavia ble lansert på FIS-kongressen i Cancun og ble tildelt regionen.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
+ 19,7 mill kr	15,5 %

Årsregnskapet 2016 for Enhet for idrett og friluftsliv viser et mindreforbruk på 19,7 millioner kroner. Dette utgjør 15,5 prosent av et netto driftsbudsjett på 126,1 millioner kroner.

Mindreforbruket skyldes bevilget tilskudd på 19,5 millioner kroner i 2016 til sambruksanlegg Lade. Tilskuddet ble ikke utbetalt i 2016 siden byggingen ikke ble påbegynt, og vil bli utbetalt i 2017.

Enhet for idrett og friluftsliv yter økonomisk tilskudd til idretten, både i form av anleggsdrift, aktivitet og idrettsstipend. I 2016 fikk 183 lag og foreninger tilskudd på 18 millioner kroner, og det ble brukt om lag 59 millioner kroner til drift av kommunens anlegg for idrett og friluftsliv.

Personal

Enhet for idrett og friluftsliv fikk ny enhetsleder fra 1. mars 2016. Ut over enhetsleder har enheten sju årsverk med sju ansatte og 2,6 prosent sykefravær.

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Idrett og friluftsliv tilhører tjenesteområdet kultur og næring. I kommuneplanens samfunnsdel har kultur og næring hovedansvar for følgende delmål:

- 1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- 1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- 3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- 4.6: I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er enheten bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel

Periodemål idrett og friluftsliv 2016-19

Mål: Trondheim - byen hvor dekningsgraden av idrettsanlegg øker

I perioden er målet at flere idretter med aktivitet i Trondheim får tilgang til anlegg, enten i

kommunen eller i nabokommunene. Dekningsgraden for idrettsanlegg (forholdet mellom befolkningstetthet og antall idrettsanlegg) skal være høyere i 2019 enn i 2015.

Indikator

- Det er etablert 16 nye kunstgressbaner og 12 nye hallflater i Trondheim. Anleggssituasjonen for små idretter er bedret

Resultat

Stor kunstgressbane på Lade ble åpnet. Dette er Norges største arena for amerikansk fotball, rugby, baseball og lacrosse, og rommer også to 9er-baner for fotball.

Det ble etablert en 7-er kunstgressbane ved Okstad skole.

På Rosenborg idrettsplass ble følgende kunstgressbaner etablert: 11-erbane (tidligere kunstgressbane), 9-er og 7-erbane (tidligere kunstgressbane 11-er, som er bygd om til 9-er og 7-er).

Ingen nye hallflater ble etablert i 2016.

Mål: Trondheim – tidlig innsats gir bedre folkehelse og livskvalitet

Å legge til rette for fysisk aktivitet for alle vil gi positive effekter for folkehelse og trivsel. Kommunen har en viktig oppgave i å sikre arealer og etablere infrastruktur som gjør friluftsliv og fysisk aktivitet lett og naturlig.

Indikator

- Det er etablert godt merkede nærturer i kort avstand fra befolkningens bosted

Resultat

Nærturprosjektet fra 2015 i samarbeid med Trondheim Turistforening ble videreført i 2016. Målet er å synliggjøre muligheter for friluftsliv i byens nærrområder. Midtbyrunden ble åpnet i starten av 2017.

Indikator

- Andel innbyggere med tilgang til et grøntområde eller en tursti fra sin bopel er økt

Resultat

Flere innbyggere har tilgang til et grøntområde eller en tursti i sitt nærrområde. Det er i 2016 arbeidet videre med *Plan for friluftsliv og grønnstruktur* som vil bli lagt fram til politisk behandling i 2017.

Indikator

- Badeplassene fra Korsvika til Ringvebukta er opprustet

Resultat

Kommunen og Fagerheimskogen velforening har satt i stand Devlebukta.

Indikator

- Økt fysisk aktivitet blant barn og unge som faller utenom den organiserte idretten

Resultat

Følgende nærmiljøanlegg ble realisert i 2016:

- Havstad sykkelpark
- Moholt studentby trimpark og buldrestein

Mål: Trondheim – økt frivillig deltagelse gir bedre infrastruktur for idrett og friluftsliv

Lag og foreninger deltar i et aktivt samarbeid med kommunen for å etablere flere idrettsanlegg og annen infrastruktur for idrett og friluftsliv. Frivilligheten deltar også aktivt med drift og skjøtsel av arealer og anlegg for idrett og friluftsliv.

Samarbeidsavtalen mellom Idrettsrådet i Trondheim og Trondheim kommune ble rullert, sak 272/16.

Indikator

- Antall nye anlegg etablert av idrettslagene

Resultat

På Hammersborg idrettsplass har Vestbyen II bygd klubbhus og garderobeanlegg.

Indikator

- Antall lag og foreninger med avtale om skjøtsel og drift av anlegg og områder

Resultat

Flere lag og foreninger har gjennomført tiltak i sitt nærmiljø.

Mål: Trondheim – førstevalget for store idrettsarrangement

Trondheim har lange tradisjoner innen idrett, og har gjennomført mange store idrettsarrangement. Idretten og kommunen vil intensivere innsatsen for å få flere store arrangement lagt til Trondheim. Ved å bygge ut anlegg og infrastruktur styrker byen mulighetene for fortsatt å være attraktiv som vertsby for slike arrangement. Kommunale anlegg skal tilrettelegges slik at det blir enkelt for idretten å gjennomføre både små og store arrangement, og lagene skal stimuleres til økt satsing på arrangement, fra klubbmesterskap til VM.

Indikator

- Trondheim kommune har lagt til rette for at store idrettsarrangement legges til byen

Resultat

Det største idrettsarrangementet i 2016 var UEFA Super Cup. I tilknytning til arrangementet ble det gjennomført Trophy Tour på regionale fotballturneringer, Skandia Cup, Norway Cup og på noen av Rosenborg Ballklubs hjemmekamper. Det ble organisert Fan Meeting Points for byens befolkning og supporterne til Real Madrid og Sevilla. Arrangementet var den største TV-produksjonen som har vært produsert utenfor Oslo. Det var 200 millioner TV-tittere og kampen ble vist i 230 land.

World Cup hopp og kombinert ble gjennomført i mars med god publikumsoppslutning og gode tilbakemeldinger på det sportslige programmet og aktivitetsdagen for Trondheimsskolene. Det ble også gjennomført NM-skiskyting junior i Granåsen.

Det ble etablert ny trafostasjon i Granåsen skianlegg for tilrettelegging/ bedret infrastruktur for store arrangement både sommer og vinter i anlegget våren 2016.

Toppidrettsveka hadde for første gang øvelser over to dager med sprint og jaktstart. Publikumsoppslutningen var som vanlig svært god med over 30 000 tilskuere på jaktstart.

NM allround 2017 ble arrangert på Leangen i desember 2016.

Trondhjems Turnforening arrangerte i oktober, med støtte fra Trondheim kommune, Nord-Europeisk mesterskap i turn.

Det årlige arrangementet Skandia Cup ble gjennomført. Trondheim kommune er en sentral støttespiller for Sportsklubben Freidig som er arrangør. Skandia Cup setter Trondheim på kartet med om lag 10 000 deltagere, og 700 frivillige som tilretteleggere. Skandia Cup er Norges nest største idrettsarrangement etter Norway cup, målt i antall deltagere. Skandia Cup ble også tildelt Trondheim kommunes kulturpris i 2016.

NTNUI fikk i 2016 tildelt Studentlekene 2017. Arrangementet er et av de største idrettsarrangementene i Norge med flere tusen deltagere fra hele landet. Arrangementet planlegges i tett samarbeid med Trondheim kommune.

Indikator

- Det er avklart hvilke idretter som har anlegg for store arrangement

Resultat

Kommunen har god oversikt over hvilke anlegg som er egnet for store arrangementer. Idrettens krav til anleggsfasiliteter er imidlertid i stadig endring.

Indikator

- Nye Trondheim spektrum ferdigstilles

Resultat

Trondheim spektrum ble ikke ferdigstilt i 2016. Prosjektering av nye Trondheim Spektrum skjer i perioden 2015-2018. Trondheim Spektrum AS har ansvaret for utbyggingen og fremtidig drift. Både Idrettsrådet og kommunen bidrar med idrettsfaglige råd og innspill.

Indikator

- Trondheim og Norges skiforbund er tildelt VM på ski i nordiske grener

Resultat

Trondheim søkte VM i Nordiske grener 2021, men Oberstdorf ble tildelt VM i 2021. Trondheim søker VM i Nordiske grener i 2023. Tour de ski i 2020 i Midt-Skandinavia ble lansert på FIS-kongressen i Cancun og ble tildelt regionen.

Indikator

- Store idrettsarrangement tilstreber å ha et sidearrangement med fysisk aktivitet for barn og ungdom

Resultat

Trondheim kommune arrangerte aktivitetsdag for skolene under World Cup hopp og kombinert i Granåsen. Under UEFA Super Cup ble det i samarbeid med Nardo FK arrangert et mini-Super Cup for jenter og gutter i 11-12 årsalderen.

Nøkkeltall (KOSTRA)

Foreløpige KOSTRA-tall 2016 for idrett, Trondheim kommune, sammenlignet med et veid gjennomsnitt av de øvrige ASSS-kommunene, unntatt Oslo.

	Trondheim	ASSS
Netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg per innbygger	463	670
Netto driftsutgifter til idrett per innbygger	300	214

Næring og samfunn

Næring og samfunn

Arbeidet med en attraktiv og innovativ bycampus har hatt høy prioritet i 2016. NTNUs nybygg på Kalvskinnnet ble ferdigstilt, og utbyggingen av lokaler for lærerutdanningen påbegynt. NTNU besluttet at campus skal utvikles med en hovedretning mot Elgeseter gate. Trondheim kommune har utarbeidet en stedsanalyse for området. Klæbu og Trondheim kommuner gjorde enstemmige og likelydende vedtak om å slå seg sammen. Arbeidet med å virkeliggjøre sammenslåingen kom i gang. Bedriftsgruppen innenfor marine næringer, AquaTech Cluster, ble kvalifisert i det statlige ARENA- programmet for en treårsperiode.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
+ 0,2 mill kr	2,2 %

Årsregnskapet 2016 for næring og samfunn viser at det er brukt 0,2 millioner kroner mindre enn budsjettet. Dette utgjør 2,2 prosent av et budsjett på 7,9 millioner kroner.

Personal

Området kultur og næring hadde samlet en nedgang i sykefraværet fra 7,3 prosent i 2015 til 6,1 prosent i 2016.

Mål og resultater

Mål for tjenesteområdet

Næring og samfunn er organisatorisk tilknyttet virksomhetsområdet Kultur og næring. I kommuneplanens samfunnsdel har området hovedansvar for følgende mål:

- 1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- 1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- 3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- 4.6: I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er tjenesteområdet bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

Periodemål for næring og samfunn 2016-2019

Mål: Attraktiv og innovativ bycampus, og styrket posisjon som studieby

Indikatorer

- Nødvendige beslutninger og investeringer i bycampus for utdanning, forskning, innovasjon og studentvelferd
- Utvikling av bycampus med gode transportløsninger, spennende møteplasser og byrom, og økt

- aktivitet og næringsutvikling
- Velfungerende samarbeid om Nordens beste studieby
- Styrket omdømme som studieby gjennom sterkere kobling mellom student og arbeids- og næringsliv, og engasjerende studentfrivillighet

Resultat

Arbeidet med en attraktiv og innovativ bycampus har hatt høy prioritet i 2016. NTNUs nybygg på Kalvskinnet ble ferdigstilt, og utbyggingen av lokaler for lærerutdanningen påbegynt. Det er bestemt at Sit skal realisere et idrettsbygg for studentene i sammenheng med NTNUs prosjekt for helse- og sosialfagene i Elgeseter gate 10. Studentsamskipnaden sluttførte boligprosjektet Moholt 50-50.

Samling av NTNUs campus kom et stort skritt videre i 2016. NTNU har besluttet at campus skal utvikles med en hovedretning mot Elgeseter gate, og satte i gang arbeidet med en fysisk plan. Trondheim kommune gjennomførte en egen prosess knyttet til mål for bycampus og har utarbeidet en stedsanalyse for området. Det ble arrangert en workshop om mobilitet og transport i og til/fra bycampus våren 2016.

Samarbeidet om å gjøre Trondheim til Nordens beste studieby har endret navn til StudyTrondheim.

Det har i 2016 vært en bevisstgjøring og gode prosesser rundt hvordan jobbe i nettverk, med påfølgende justeringer i samarbeidsmodellen og større engasjement hos aktørene.

Studiebykonferansen 2016 hadde bycampus som hovedtema med nordiske og internasjonale innlegg fra Lund, Aarhus og Delft. Innspill fra workshop ble overlevert til utdanningsinstitusjonenes campusprosjekter, Sit, kommunen, næringslivet, studentorganisasjonene og alle deltakerne.

StudyTrondheim har i 2016 kommet i gang med gode og målrettede aktiviteter på de fleste innsatsområdene. Frivillighetsgruppa startet i 2016 arbeidet med å kartlegge og dokumentere studentfrivillighetens arealbehov. Boliggruppa har holdt frokostmøte hos Næringsforeningen for private utleiende for å informere om studenter og bolig, som et ledd i arbeidet for å sikre trygge, gode og rimelige utleieboliger i det private markedet. Arbeids- og næringslivsgruppa har i 2016 kartlagt hva som eksisterer av tiltak for å koble studenter med byens og regionens arbeids- og næringsliv. På bakgrunn av dette er det jobbet med forslag til forbedring og samkjøring av blant annet karrieredager, studentoppgaver, praksis- og traineeordninger. Innen kommunikasjon og omdømme har samarbeidet fått utført en kartlegging av hva som gjøres av tiltak og arbeid i 13 nordiske studiebyer. Benchmarken er en viktig lærings- og inspirasjonskilde til å utvikle Trondheim som studieby.

Mål: Styrke Trondheim sin rolle som motor for regionen

Indikatorer

- Regionalt samarbeid fremmer byens og regionens posisjon
- En framtidrettet kommunestruktur i byregionen bidrar til bærekraftige løsninger innen arealbruk, transport og næringsutvikling, og styrker byens og regionens konkurransekraft

Resultat

Trøndelagsfylkene vedtok i 2016 å slå seg sammen fra 2018. Trondheim kommune er invitert til å være bidragsyter (administrativt) i arbeidet med ny fylkesplan.

Trøndelagsrådet som besto av Trøndelagsfylkene, Steinkjer og Trondheim kommuner, ble nedlagt som følge av sammenslåingen. Trøndelag, Steinkjer og Trondheim viderefører arbeidet i et samarbeidsforum.

Trondheimsregionen endres også, fordi kommunene Leksvik og Rissa og Trondheim og Klæbu har

vedtatt å slå seg sammen. I tillegg vil Orkdal slå seg sammen med omkringliggende kommuner som i dag ikke er medlem av Trondheimsregionen. Som følge av dette og sammenslåingen til ett Trøndelag, er Trondheimsregionens rolle som interkommunalt samarbeidsorgan oppe til debatt. I 2016 startet en prosess med å invitere omegnskommunene inn i neste generasjons Bymiljøavtaler. Dette vil også ha betydning for utvikling av det regionale samarbeidet.

Trondheim kommune har fra 2017 lederjobben i KS storby samarbeid. Rådmannen er leder for et rådmannssamarbeid og ordføreren er leder for det politiske samarbeidet. Virksomheten i storby samarbeidet favner vidt. Gjennom arbeidet fremmes storbyenes og gjennom dette Trondheims interesser. KS er sekretariat for samarbeidet.

Klæbu og Trondheim kommuner vedtok 16. juni 2016 å slå seg sammen. Vedtaket var enstemmig i begge kommunestyre. Gjennom 2016 fortsatte arbeidet med å forberede sammenslåingen. Fram mot desember 2016 gjennomførte de ulike virksomhetsområdene kartlegging av likheter og ulikheter mellom kommunene, for å finne de største utfordringene i arbeidet. Et eget arbeid med kartlegging av kommunenes it-systemer ble satt i gang.

Reformen hadde mål om færre kommuner, og et bedre grunnlag for mer helhetlig areal- og transportplanlegging i storbyområdet. Resultatet viser at det fortsatt vil være nødvendig å bygge på godt regionalt samarbeid mellom Trondheim og omegnskommunene.

Mål: Trondheim styrker sin posisjon som teknologihovedstad

Indikatorer

- Øke antall ansatte i eksisterende og nye teknologiselskap og vekst i investeringer og egenkapital i teknologiselskap
- Trondheim oppfattes som Norges teknologihovedstad nasjonalt og internasjonalt
- Økt satsing på entreprenørskap og kommersialisering av teknologi fra FoU-miljøene
- Økt årlig ramme for NTNUs industrifinansierte forskning og undervisning
- Stimulere til vekst i teknologibasert virksomhet gjennom kommunalt eierskap

Resultat

Næringslivet i Trondheim har sin styrke i å etablere ny virksomhet basert på innovasjon og nyskaping både i eksisterende bedrifter og i ny virksomhet basert på forsknings- og undervisningsmiljøene. De sterkeste bransjene når det gjelder kommersialisering av teknologi, er informasjons- og kommunikasjonsteknologi og bedriftsgruppen som har olje- og gassbransjen som sitt markedsområde.

I 2016 har det vært en kraftig omstilling innenfor olje- og gasssektoren. Det har ført til en nedgang i antall ansatte i teknologibedriftene i Trondheimsregionen, mens antallet bedrifter fortsatt gikk opp. Nyetableringen av teknologiselskaper har vært like stor som i 2015, totalt 50 nye selskaper.

Trondheim kommune støtter næringsutviklingen gjennom utviklingsavtaler med oppstartsbedrifter, gjennom bistand til å bygge utviklingsallianser mellom bedrifter, gjennom økonomisk bidrag til NTNU sin entreprenørskole og Technoport, og etablererveiledning til innbyggere som vil starte egen bedrift.

Nye bedriftsklynger

Bedriftsgruppen innenfor marine næringer, AquaTech Cluster, ble kvalifisert i det statlige Norwegian Centre of Expertise-programmet for inntil en 10-årsperiode. Gruppen har innovasjonssamarbeid og generell klyngeutvikling som mål. Den består av over 100 partnere. Videre har en bedriftsgruppe innenfor energi og miljøteknologi og en investorgruppe innen kommersialisering av teknologi startet sine forberedelser til klyngeetablering. Alle gruppene har fått finansiell støtte av Trondheim kommune / Trondheimsregionen.

Offentlige utviklingskontrakter

To prosjekter fra 2015 er avsluttet i 2016. Ved Trøndelag 110-sentral er det gjennomført en vellykket utvikling og test av varsling fra tilskadekomne med smarttelefonapplikasjon sammen med et åpent beslutningsstøttesystem for 110 og 113. I Mathallen i Trondheim ble konseptutviklingen for integrasjon av leveranser til catering, restaurant og privat konsum avsluttet. Mathallen er lagt ned etter at utviklingsprosjektet ble avsluttet. Ved utgangen av året var det ikke midler til rådighet for flere utviklingsprosjekter.

Technoport 2016 var med på å skape stor oppmerksomhet rundt teknologi og gründermiljøet i Trondheim. Trondheim kommune bidro til å videreføre internasjonal oppmerksomhet gjennom deltakelse i flere internasjonale arrangement, som Nordic Edge, Northern Offshore Seas, AquaNor og Northside Festival.

Stimulere etablering av egen virksomhet

Trondheim kommune har i 2016 videreført arbeidet med å stimulere det voksende gründermiljøet i byen. Flere tusen innbyggere og studenter har deltatt i orientering om etablering gjennom økosystemet for gründerskap. Om lag 600 personer har fått individuell rådgivning rundt etablering gjennom Trondheim kommune sin etablererveiledning. Ungt Entreprenørskap har fått en mer synlig plass i skolen. Kommunen er medlem i Trondheim Makers som gjennomførte skole- og familiearrangementet Trondheim Playground på Solsiden i 2016.

Snow for the future

Med utgangspunkt i utviklingen av Granåsen fram mot 2023 ønsker vi å ta et nasjonalt ansvar for en internasjonal problemstilling knyttet til mangelen av snø i skianlegg. I et samarbeid med NTNU, SINTEF og Norges Skiforbund er målet å utvikle en mer miljøvennlig og kostnadseffektiv måte å produsere snø på. Samarbeidet inkluderer også ulike europeiske forsknings- og kompetansemiljøer på snø.

Mål: Styrke Trondheim sin internasjonale posisjon

Indikatorer

- Økt internasjonalt samarbeid og engasjement
- Økt innsikt i EU/EØS og i relevante finansieringsordninger

Resultat

By til by-samarbeidet Sundsvall, Østersund og Trondheim søkte og fikk innvilget et 3-årig Interreg-prosjekt med oppstart høsten 2015. Prosjektet skal i et grenseoverskridende samarbeid styrke regionens attraktivitet og konkurransekraft gjennom å støtte små og mellomstore bedrifters utvikling i de markeder de konkurrerer i og gjennom å koble sammen relevante regionale, nasjonale og internasjonale aktører. Det jobbes etter 14 ulike resultatmål som fordeles etter tre innsatsområder, i) fremme entreprenørskap med utgangspunkt i vandringsturisme langs St.Olavsleden, ii) utvikle bærekraftige forretningsmodeller som tar utgangspunkt i transport og miljø og bidra til å sikre varige effekter fra store internasjonale idrettsarrangement.

I tillegg til interregarbeidet har det i perioden vært gjort forberedende arbeid med prekvalifisering for medlemskap i nettverket Climate KIC, som så langt har gjennomført prosjekter og tiltak for 1. 8 milliarder euro. Medlemskapet gjelder for Trondheims del fra 2017.

Trondheim kommune ble i 2016 opptatt som medlem i nettverket OASC (Åpne og smidige smarte byer). Nettverket tilbyr kunnskapsoverføring mellom byer over hele verden.

Plan- og bygningstjenester

Plan- og bygningstjenester

Bymiljøavtalen ble undertegnet i februar. Nullvekstmålet der all trafikkvekst i persontransporten skal tas med gåing, sykkel og kollektiv, er dermed et felles mål både for transportutviklingen i byen og for arealutviklingen. Avtalen danner grunnlaget for Miljøpakkeprosjekter, og for innføring av Superbuss, og gjelder for partene i Miljøpakkesamarbeidet i perioden 2016-2023. I etterkant av avtaleinngåelsen ble rutestruktur for perioden 2019-2029 vedtatt i bystyret og i fylkestinget.

Plan- og bygningstjenestene har bidratt til sluttbehandling av detaljreguleringsplaner for om lag 2000 boliger. Dette er betydelig høyere enn det stipulerte behovet kommunen har for å dekke sin årlige vekst med om lag 3000 innbyggere, med et beregnet boligbehov på om lag 1500 boliger. Områdereguleringen for Overvik ble lagt fram for 1. gangs behandling, og det har vært jobbet med å klargjøre rammene for områdereguleringen for Øvre Rotvoll. Gjennomgang av målene i Miljøpakken viser at boligveksten i stor grad har kommet som fortetting, og at arbeidsplassintensive virksomheter er blitt lokalisert innenfor kollektivbuen.

Kommundelplan for Nyhavna ble endelig vedtatt i bystyret. Planen er et viktig strategisk verktøy for å sikre en urban utvikling av et stort og sentrumsnært havneområde. "Hendelser på Nyhavna" - arrangert i samarbeid mellom Trondheim havn og Trondheim kommune (blå tråd), synliggjorde lokale drivkrefter og viste fram områdets kvaliteter for byens befolkning.

Midtbysamarbeidet er videreført med et nytt midtbyregnskap. I tillegg ble byromsstrategien og Kjøpmannsgata er fulgt opp med DIVE-analyse, planprogram og prosjekt for lyssetting. Videre prosess på Torvet er også avklart.

For områdeløft Saupstad/Kolstad har plan-og bygningstjenestene bidratt med å legge tilrette for oppstarten av byggingen av Heimdal vgs, og det er jobbet med en strategisk plan for uteområder. Det er også jobbet med å klargjøre rammene for videre oppfølging av mulighetsstudiet på Tiller sentrum, og en trafikkanalyse for Heimdal for å se på videre utvikling av Heimdal sentrum.

NTNUs campusarbeid er konkretisert. Gjennom å definere mål og premisser, og utlyse en konkurranse som kan bidra til å definere noen overordnede byplanprinsipper, legges grunnlaget for videre planarbeid.

Det er lagt til rette for mer selvbetjening for innbyggerne med blant annet innsyn i saksprosesser og saksdokumenter via kart. Det er også anskaffet en løsning for mer digital byggesaksbehandling som vil sikre mer effektiv og lik saksbehandling. Både digital og analog bymodell er kommet på plass og tatt i bruk.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjettet
6,2 millioner kroner	13,2

*Eksklusive selvkosttjenester

Kart og oppmålingskontoret fikk et resultat som var 2,2 millioner kroner bedre enn budsjettet i 2016. Overskuddet skyldes mindre utgifter i forhold til budsjett enn tenkt. Vi kartla mindre enn forutsatt og fikk høyere inntekter fra staten.

Fra den bykasserettede aktiviteten fikk Byplankontoret et resultat som var fire millioner kroner bedre enn budsjettet. Overskuddet skyldes høyere aktivitet mot Miljøpakken enn forutsatt, høyere refusjon av sykepenger enn forventet, lavere aktivitet på selvkostområdet 1. del planbehandling enn forutsatt og store statlige tilskudd utbetalt helt mot slutten av regnskapsåret 2016.

Byggesaksbehandling fikk et resultat som var 2,7 millioner kroner bedre enn budsjettet i 2016. Hovedårsaken er høyere inntekter enn budsjettet. Byggesaksbehandling skal i henhold til Plan og bygningsloven drives til selvkost, så resultatet er avsatt på selvkostfond for byggesaksbehandling.

Selvkostområdet 1. del planbehandling fikk et merforbruk på tre millioner kroner i 2016. Resultatet er belastet selvkostområdet til området og må sees opp mot tidligere års positive avsetninger til selvkostområdet.

Selvkostområdet delesaker etter matrikkelen fikk et overskudd på 3,6 millioner kroner. Beløpet er avsatt til områdets selvkostfond.

Personal

Enhet	Ansatte	Årsverk	Fravær i %
Byplankontoret	70	75	7,4
Byggesakskontoret	46	45	9,2
Kart og oppmålingskontoret	31	30	2,2
Samlet (for tjenesteområdet)	147	150	7,1

Byplankontoret innførte i februar en ny organisering der enheten ble fordelt på fem avdelinger. Det har i tillegg vært jobbet med å få økt bemanningen inn i miljøpakkesamarbeidet og spesielt inn i superbussprosjektet. Det er gjort flere nyansettelser og omplasseringer som har ført til at enheten har vært gjennom en betydelig omstilling. Byplankontoret har holdt igjen på nyansettelser, fordi det har vært usikkerhet rundt omfanget av superbussarbeidet. Enhetens sykefravær har økt, i hovedsak knyttet til langtidssykemeldinger. Det arbeides med å forebygge og redusere sykefraværet.

Byggesakskontoret har hatt et relativt høyt sykefravær som i hovedsak skyldes flere langtidssykemeldte, særlig i begynnelsen av året. Fraværet skyldes forhold som ikke er knyttet til arbeidsplassen. Korttidssykefraværet er ikke unormalt høyt. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid har ikke økt fra 2015 til 2016. Innføring av avdelingsledernivå på byggesakskontoret har ført til at det er en mer tilgjengelig og synlig ledelse.

Kart og oppmålingskontorets tjenester har de senere årene endret seg en del som følge av økt bruk av digitale metoder og verktøy. Dette har ført til at man ved rekruttering har hatt behov for å øke den IT-tekniske kompetansen. Enheten har nå god og tilfredsstillende kompetanse, lite turnover og svært lavt sykefravær.

Mål og resultater

Tjenesteområdet bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

- 2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse
- 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- 2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger
- 3.1 I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid (bidragsyter)
- 3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum

Periodemål 2016-2019

Mål: Oppfylle nasjonale mål om bærekraftig byutvikling

Trondheim kommune vil følge opp Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging av 26.9 2014. Der legges det føringer for fremtidig bærekraftig byutvikling som har betydning for hvordan Trondheim skal utvikle seg.

Indikatorer

Reisevaneundersøkelser, bymiljøindikatorer, statistikk.

- I 2016 skal arbeidet med kommunestruktur og samordnet bolig- areal- og transportplanlegging følges opp gjennom kommunal planstrategi og oppstart av rullering av kommuneplanens arealdel.
- I 2016 skal bymiljøavtale og nasjonale mål om reduserte klimautslipp følges opp gjennom arbeidet med Miljøpakken.
- I 2016 skal nasjonale føringer om NTNUs videre utvikling følges opp gjennom arbeid med campusutvikling og Kunnskapsaksen.

Resultat

Arbeidet med kommunestruktur og samordnet bolig- areal- og transportplanlegging følges opp gjennom kommunal planstrategi som ble vedtatt i Bystyret, sak 175/16. Det ble ikke vedtatt oppstart av rullering av kommuneplanens arealdel, men at det skal utarbeides en byanalyse og en byutviklingsstrategi for overordnet byutvikling. I tillegg skal hovedgrepene i Kommuneplanens arealdel 2012-2024 med utvikling av lokalsentrum følges opp.

Bymiljøavtale og nasjonale mål om reduserte klimautslipp er fulgt opp gjennom å bistå i arbeidet med Miljøpakken. Bymiljøavtalen ble inngått mellom Staten, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune, og har som mål at all vekst i persontransport skal skje med gåing, sykkel og kollektivtrafikk. Bymiljøavtalen er fulgt opp med vedtak i formannskapet som settebystyre om *Kollektivplanlegging - Framtidig rutestruktur 2019-2029*, sak 163/16.

Nasjonale føringer om NTNUs videre utvikling er fulgt opp gjennom arbeid med campusutvikling og Kunnskapsaksen. Det er fremmet en egen sak i formannskapet, sak 164/16, om kommunens arbeid med bycampus. Det har vært jobbet med en stedsanalyse på nett, gitt høringsinnspill om overordnet lokalisering og bistand til NTNUs konkurranse om hovedgrep for nytt campus.

Indikatorene viser at vi er på rett vei. Vi oppnår riktig lokalisering av arbeidsplassintensiv virksomhet og boligutbygging, og har god utvikling på kollektivtransportandelen. Med el-bil- godene har biltrafikken økt noe.

Mål: Styrke Trondheim som en attraktiv by med god folkehelse og trivsel i hverdagen.

Trondheim kommune vil legge til rette for gode, trygge og inspirerende omgivelser der byens befolkning bor og ferdes. Det er god byutvikling, og et viktig grunnlag for å sikre god folkehelse og trivsel i hverdagen.

Indikatorer

IKvalitative spørreundersøkelser og fortsatt befolkningsvekst.

- I 2016 skal det legges opp til at områdereguleringene for Overvik og Øvre Rotvoll er utarbeidet i henhold til Miljøpakkens mål om at all vekst i trafikken skal skje med miljøvennlig transport, og på en måte som sikrer en attraktiv, bærekraftig og helsefremmende byutvikling i Trondheim øst.
- I 2016 skal det forligge planer for skoleutvikling, ideer for lokalsenterutvikling og tiltak for økt sykkelbruk som kan bidra til å styrke områdeløftet på Saupstad/Kolstad.

Resultat

Områderegulering for Overvik ble lagt fram til 1. gangs behandling i bygningsrådet, sak 92/16, og områderegulering for Øvre Rotvoll fulgt opp og lagt fram for prinsippavklaringer. Det er varslet at det vil bli stilt krav om vilkår for egengodkjenning fra Statens Vegvesen og Fylkesmannen til planen for Overvik som også påvirker prosessen på Øvre Rotvoll, derfor er planarbeidet forsinket.

Plan for skoleutvikling, ideer for lokalsenterutvikling og tiltak for økt sykkelbruk bidrar til å styrke områdeløftet på Saupstad/Kolstad. Det er blant annet utarbeidet en strategisk plan for uterom som danner et viktig grunnlag for å klargjøre et overordnet grep for området og for å peke på viktige tiltak som det kan jobbes videre med.

Indikatorene viser at Trondheim er en by i vekst. Folkemengden i Trondheim har økt hvert år siden 1984. Siste år var veksten på 3111 personer (1,6 prosent).

Mål: Styrke Midtbyen som regionens identitetsbærer og viktigste handels- og kultursentrum.

Trondheim kommune vil at Midtbyen, sentrum i Trondheim, skal fortsette å være det naturlige midtpunktet i Midt-Norge slik det har vært i mer enn 1000 år. Da må det være et sted for handel, næringsvirksomhet og kulturtilbud som folk vil oppsøke, men også et levende sentrum der byens befolkning kan arbeide, bo og få opplevelser i hverdagen.

Indikator

Bylivsundersøkelse

- I 2016 skal byliv og handelsmiljø styrkes gjennom oppfølging av byromsstrategi for Midtbyen.

Resultat

Byliv og handelsmiljø er styrket gjennom oppfølging av byromsstrategi for Midtbyen som ble vedtatt med et handlingsprogram.

Indikatorene for Midtbyen er vist i Midtbyregnskapet, som ble gjennomført for andre gang. Det viser at stadig flere bruker og reiser til og fra Midtbyen på en bærekraftig måte, og at folk er tilfredse og trives i Midtbyen. Selv om handelsomsetningen er stabil i Midtbyen, øker handelen mer andre steder i Trondheim.

Mål: Være effektive og tilgjengelige for alle gjennom økt bruk av digitale verktøy for å sikre god kommunikasjon med innbyggerne.

Trondheim kommune følger opp det nasjonale satsningsområdet for å effektivisere de kommunale tjenestene slik at det blir en enklere hverdag for innbyggerne i tråd med forventningene i samfunnet. Bruk av IKT er et viktig virkemiddel i denne sammenhengen.

Indikatorer

Brukerundersøkelser, KOSTRA-analyser og matrikkelrapportering

- I løpet av 2016 skal det bli satt i gang en anskaffelsesprosess for innkjøp av en arbeidsplattform for byggesaksbehandling og en ny søknadsportal for å søke om byggetillatelse.
- I 2016 skal innbyggere og ansatte bli gitt bedre innsikt i hvordan den digitale og den fysiske 3D-modellen kan brukes.

Resultat

Alle bygge-, dele- og plansaker er blitt tilgjengelig for innsyn via kommunens kartportal, ved bruk av integrasjonstjenester mot kommunens sak- og arkivsystem. Dette gjør at innbyggerne selv kan søke informasjon om de enkelte sakene og følge status på sin sak uten å måtte ta kontakt med kommunen. Det samme grensesnittet er tatt i bruk for andre tjenester for å øke selvbetjeningen for

innbyggerne. Vi har også anskaffet et nytt digitalt saksbehandlingsverktøy for byggesaker som gir bedre støtte for saksbehandlere, saksbehandlerstøtte og ledelse ved kontoret. Systemet vil være med å bidra til mer effektiv og lik saksbehandling og tas i bruk i løpet av første halvdel av 2017.

Trondheim kommune har også deltatt i et nasjonalt prosjekt som har utviklet en løsning for automatisk datautveksling mellom kommunale og statlige karteiere og -brukere. Denne utvekslingen er et viktig bidrag for modernisering av den nasjonale geografiske infrastrukturen.

Nøkkeltall

Beskrivelse	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Antall reguleringsplaner behandlet	49	52	52	43	40*	29*
Herav private reguleringsplaner etter ny PBL-lov	27	28	30	28	31	18
Saksbehandlingstid private reguleringsplaner etter PBL-08	42	43	46	51	51	55
Vedtak om fradeling	169	194	179	192	189	176
Antall trafikk saker **	280 (110)	386 (160)	303 (240)	332 (240)	321 (290)	412
Saksbehandlingstid byggesaker (gjennomsnittlig antall dager alle saker under ett)	55	45	33	31	30	29
Antall meldingssaker byggesak (heter fra 2014 søknad uten ansvarsrett)	579	621	666	751	546	447
Antall ett- trinns byggesaker (heter fra 2014 ett-trinnsøknader med 12 ukers frist)	65	167	61	49	67	311
Antall enkle saker (heter fra 2014 ett-trinnsøknader med tre ukers frist)	1447	660	648	700	742	580
Antall to trinns byggesaker (heter fra 2014 rammesøknader)	521	390	379	328	377	435
Sum byggesaker	2612	1838	1754	1828	1762	1858
Saksbehandlingstid oppmålingsforretning (uker)	10	11	10	10	9	9
Saksrestanse delesaker, etter godkjent fradelingsvedtak	60	91	77	68	70	77
Antall nyopprettede matrikkelenheter (grunneiendommer)	332	295	540	467	356	250
Antall oppmålingsforretninger	177	168	193	222	231	228
Antall seksjoneringsaker	105	112	137	162	170	170

* Av disse sakene er det flere store planer med mellom 300 og 950 boliger.

** Trafikk saker er gjennomgått på ny, og det har vist seg at samferdselssaker har blitt registrert på litt ulike koder i ESA. Tallene i klammer er de som tidligere er rapportert, mens tallene uten klammer er de nye tallene som gir et mer korrekt bilde.

Kostratall

Plantjenester

	Trondheim	ASSS
Brutto driftsutgifter til plansaksbehandling	377	390
Netto driftsutgifter til plansaksbehandling	219	258
Brutto driftsinntekter til plansaksbehandling	186	168

Kart - og oppmålingstjenester

	Trondheim	ASSS
Brutto driftsutgifter til kart og oppmåling	150	154
Netto driftsutgifter til kart og oppmåling	54	69
Brutto driftsinntekter til kart og oppmåling	102	93

Byggesakstjenester

	Trondheim	ASSS
Brutto driftsutgifter til byggesaksbehandling	249	243
Netto driftsutgifter til byggesaksbehandling	1	-11
Brutto driftsinntekter til byggesaksbehandling	253	265

Miljø- landbruks- og laboratorietjenester

Miljø- landbruks- og laboratorietjenester

Tidens miljøopprydding på sjøbunnen i Trondheim ble ferdigstilt. Alle forskriftskrav til luftkvalitet ble overholdt, men kommunen hadde en overskridelse for mye til å tilfredsstille alle nasjonale mål. Kommunedelplan energi og klima 2017-2020 ble levert med forslag om å redusere de direkte klimagassutslippene i Trondheim med 25 prosent i 2020 og 80 prosent i 2030. Parallelt utarbeidet Trondheim kommune og NTNU en søknad til EUs Horisont 2020 program om et Smart city prosjekt, i samarbeid med næringslivet. De viktigste tiltakene for naturmiljøet har vært restaurering av gyteplasser for sjøørret og dammer for salamander og vannfugl. Analysesenteret dekker Trondheim kommunes behov for analysetjenester og er underleverandør for det kommunale aksjeselskapet LabTjenester AS som selger analysetjenester til det private marked.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjett
-2,6 millioner kroner	-6,8

Miljøenheten fikk et mindreforbruk på 1,7 millioner kroner. Hovedårsaken til mindreforbruket var at det ble utført mer arbeid på eksterne prosjekter enn budsjettmessig forutsatt.

Analysesenteret fikk et resultat som var 4,3 millioner kroner dårligere enn budsjettet. Resultatet er litt dårligere enn fjorårets, noe som skyldes lavere salgsinntekter enn fjoråret. Både salget internt i kommunen og til LabTjenester AS har gått noe ned. LabTjenester AS er kommunens salgsselskap for analysetjenester til det eksterne markedet. Bakgrunnen for opprettelsen av selskapet var krav fra EFTAs overvåkingsorgan, ESA, om å skille ut den konkurranseutsatte delen av Analysesenterets virksomhet i eget selskap. Resultatet ved Analysesenteret må sees opp mot LabTjenester AS som i 2016 vil få et overskudd på i overkant av én millioner kroner.

Personal

Enhet	Ansatte	Årsverk	Fravær i %
Miljøenheten	44	40	3,39
Analysesenteret	21	19,5	4,6
Samlet (for tjenesteområdet)	65	59,5	3,9

Miljøenheten har spesialkompetanse innen mange fagfelt. Sykefraværet har gått litt ned fra 5,2 prosent i 2015, hovedsakelig på grunn av færre langtidssykemeldte.

Analysesenteret har medarbeidere med spesialkompetanse innen laboratoriearbeid. Arbeidskapasiteten er bra tilpasset interne oppdrag i Trondheim kommune og leveranser for eksterne oppdrag gjennom LabTjenester AS. Sykefraværet i 2016 var igjen på et normalt lavt nivå. Det er ikke registrert fravær som skyldes forhold på arbeidsplassen.

Mål og resultater

Tjenesteområdet bidrar til å nå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

- 2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn
- 2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse
- 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- 3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum
- 4.5 I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnsikkerhet

Periodemål 2016-2019

Mål: Utslippene av klimagasser i 2020 skal være minst 25 prosent lavere enn i 1991

Statistisk sentralbyrå (SSB) skal gjenoppta klimagassregnskap for kommuner i desember 2015. Dette vil gi oss måltall for direkte utslipp og gjennomsnittstall innenfor kommunens grenser. Det vil fremdeles være behov for å evaluere effekten av lokale tiltak, men en offisiell klimastatistikk fra SSB vil lette arbeidet vårt framover.

Indikatorer

Klimagassregnskap for Trondheim

- I 2016 skal Trondheim ha vedtatt en ny kommunedelplan for klima og energi, som en revisjon av eksisterende energi- og klimahandlingsplan. Kommunedelplanen skal også omfatte klimasårbarhetsstrategi, og nye kapitler om energiproduksjon og det grønne skiftet.
- For å feie for egen dør og bidra til reduserte klimagassutslipp skal enhetene gjøre sine klimafotavtrykk kjent, redusere klimagassutslipp fra tunge og lette kjøretøy, redusere energiforbruk i den kommunale bygningsmassen, øke miljøbevisstheten blant barn og unge, få flere til å gå eller sykle til og fra jobb, og redusere klimagassutslipp fra tjenestereiser med fly.

Resultat

Rådmannen leverte forslag til kommunedelplan klima og energi 2017-30 til rådsbehandling høsten 2016. Denne inneholder mål om å redusere direkte klimagassutslipp med 25 prosent til 2020 og 80 prosent til 2030, begge med 1991 som referanse. Planen inneholder et handlingsprogram for perioden 2017-2020 som viser hva som må til for å nå målet for 2020, og hvilke prosesser som må settes i gang nå for å nå målet i 2030.

Trondheim kommunes miljøstyringsystem ISO 14001 ble revidert både eksternt og internt. Hovedkonklusjonen fra revisjonene er at miljømålene er godt forankret, og brutt ned til planer og aktiviteter i virksomhetsområdene og i enhetsavtalene 2015-2020. Det ble avdekket et avvik under ekstern revisjon som ble lukket høsten 2016. Rådmannen vil følge opp forbedringspunktene i 2017.

Mål: Bedre folkehelse gjennom bedre luftkvalitet

For å forebygge plager for astmatikere og allergikere og unngå hjerte- og karlidelser bør Trondheim på lengre sikt tilfredsstillende nasjonale mål for lokal luftkvalitet som er strengere enn nåværende forskriftskrav. Det har kommet signaler fra nasjonale myndigheter om at forskriftskravene også skal skjerpes. At flere går og sykler gjør luftkvaliteten enda viktigere.

Indikatorer

Bedre resultater enn gjennomsnittet av tre foregående år. Måleresultater gjengitt på www.luftkvalitet.info og i egne rapporter

- I 2016 er skal Trondheim ha intensivt renhold og støvdemping av sentrale vegger.
- Innføring av piggdekkgebyr fra 1. november 2016

Resultat

Forskriftskravene for lokal luftkvalitet ble overholdt med god margin på alle målestasjonene og for alle målte parametere i Trondheim. Kravene for svevestøv (PM10) ble skjerpet fra 1. januar 2016, både for årsmiddel og antall døgn med overskridelse av grenseverdien. Det ble registrert åtte døgn over grenseverdien for PM10. Dette er ett døgn for mye til å oppfylle nasjonalt mål som ikke er forskriftsfestet, men som er vårt viktigste helsebaserte kriterie. For NO2 ble nasjonalt mål oppfylt. Årsmiddelkonsentrasjonen for NO2 lå på omtrent samme nivå som i 2015, for PM10 var den noe lavere. Den positive trenden for PM10 de siste årene skyldes primært mer og bedre renhold og støvdemping. I tillegg ble piggdekkgebyr innført 1. november 2016, som et virkemiddel for å få flere til å kjøre med piggfrie vinterdekk og dermed føre til mindre vegslitasje og støvproduksjon.

Mål: Bærekraftig og langsiktig forvaltning av naturmiljøet og matproduserende areal

Å ta vare på eksisterende naturmiljø og matproduserende areal er betydelig billigere enn å restaurere og sette i stand slike arealer. Naturmiljøet i sjøen prioriteres gjennom å rydde i havnebassenget og å ta hensyn til sjøfuglers behov i arealplanleggingen. Omfang av skjøtselstiltak avhenger av tilskudd fra Fylkesmannen, og er derfor ikke konkretisert.

Indikatorer

Indikatorer er tilstandsklasse III eller lavere i sjøbunnen. Antall mål omdisponert matjord. Tilstandsovervåking etter vedtatt bystyresak 46/13 "Temaplan for naturmiljøet."

- I 2016 skal prosjektet Renere havn ferdigstilles.
- I 2016 skal Trondheim spre kunnskap om jordsmonnets betydning og sørge for en kunnskapsheving i bysamfunnet gjennom urban dyrking.
- I 2016 skal Trondheim sammen med fylkesmannen bidra til restaurering og skjøtsel for å sikre livskraftige bestander av prioriterte arter og økosystem iht. til *Temaplanen for naturmiljøet*.

Resultat

Renere havn ble avsluttet etter planen. Tidenes miljøopprydding på sjøbunnen i Trondheim ble da ferdig. Sjøbunnen i havna har fram til nå vært svært forurenset av tungmetaller og miljøgifter fra tidligere industri, havnevirksomhet og avrenning fra kloakk. 75 000 kubikkmeter forurensete masser er gravd opp, og det er lagt ut ny, ren sjøbunn i Ilsvika, Brattørbassenget, Kanalen og Nyhavna.

Det er gjennomført flere tiltak knyttet til bevilgningen urban dyrking. Arbeidet med restaurering og skjøtsel av prioriterte arter og økosystem fortsetter i tråd med *Temaplan for naturmiljøet*.

Mål: Ivareta byens kulturminner og spre kunnskap om dem

Kulturminneplanen prioriterer å ta vare på bryggene langs Kjøpmannsgata og veiter og gårdsrom i Midtbyen samt å vitalisere disse områdene. Midtbyen har høy prioritet og arbeidet med reguleringsplan for Kjøpmannsgata er påbegynt, noe som nødvendiggjør god kartlegging for å klargjøre hvilke verdier som skal tas vare på. Kommunen har i 2014 vedtatt å gi tilskudd til pælefundamentering av verdifulle brygger langs Kjøpmannsgaten med gjennomføring senest 2016.

Indikatorer

Kartlegge tapet av kulturminner.

- I 2016 skal arbeidet med å vitalisere bryggene langs Kjøpmannsgata være videreført. Utbedring av pælefundamenter skal være gjennomført og sikring mot brann skal være igangsatt. Det skal være gjennomført flere midlertidige tiltak som trekker publikums oppmerksomhet mot bryggerekka.
- I 2016 skal en rapport om kulturmiljøtilstanden i veitene i Midtbyen foreligge.

Resultat

Det er utført en rekke tiltak for og på bryggene i Kjøpmannsgata med sikring og restaurering, formidling gjennom kurs og seminarer og byromsaktiviteter. Huitfeltbrygga er sikret og restaurering påbegynt. Første fase med restaurering av Det Muslimske Samfunns brygge er ferdigstilt, og det er satt i gang restaurering av ytterligere to brygger, alle med høy verneklasse. Det er sikret finansiering av byromskonkurransen for Kjøpmannsgatas byrom.

I prosjektet Veiter og gårdsrom er det gjennomført en registrering og det foreligger en rapport, som danner grunnlag for prosjektet videre, og grunnlag for søknad om midler til gjennomføring av tiltak.

Tekniske tjenester

Tekniske tjenester

Flere bydeler har fått bedre utendørs rekreasjonstilbud ved at både Gåsaparken, Lusparken og møteplassen ved Casparis gate ble ferdigstilt. Forvaltningsplanen for grøntområder ble slått sammen med plan for friluftsliv, og en samlet plan for friluftsliv og grønnstruktur blir lagt fram for politisk behandling i 2017. Av en total lengde på om lag 2000 km, ble 14 km av vann- og avløpsnett fornyet/renovert. Arbeidet med Hovedplan vann er i rute. En undersøkelse fra 2015 viser at Trondheim er den dårligste av storkommunene når det gjelder standard på vannforsyningen. Grunnen er at reservevannsforsyningen ikke var ferdig. Dette vil endre seg når resultatene for 2016 foreligger. Når det gjelder avløpstjenesten er Trondheim på sjuende plass av de ti største kommunene. Det er gjennomført flere prosjekter for å redusere forurensingsutslipp til bekker og elver, og for å legge til rette for klimaendringer og byvekst.

Brukerundersøkelser viser at innbyggerne er fornøyd med driften av kommunale vegger. Renhold og vedlikehold av offentlige areal i Midtbyen viser høy skår.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjettet
-10,9	-2,1

*Eksklusive selvkosttjenester

Områdets merforbruk skyldes at inntektene knyttet til piggdekkgebyret i regnskapet ble periodisert annerledes enn hva rådmannen hadde lagt opp til i sitt budsjett for 2016. Endringen i periodiseringsprinsippet førte til at området fikk en mindreinntekt på 14,4 millioner kroner i 2016. Endringen vil ikke påvirke regnskapsresultatet for 2017. Korrigert for periodiseringsavviket gikk den bykassefinansierte delen av tjenesteområdet med et mindreforbruk på 3,5 millioner kroner. Dette mindreforbruket kan i stor grad forklares av en merinntekt hos geoteknikk og et mindreforbruk innenfor grønt.

Selvkostområde	Avvik netto driftsbudsjett regnskap	Resultat i prosent av driftsbudsjett
Vann	13,2 millioner kroner	13,2 prosent
Avløp	9,8 millioner kroner	6,2 prosent
Renovasjon	4,5 millioner kroner	2,6 prosent
Feiing	-0,1 millioner kroner	-0,6 prosent

Vann fikk et resultat som var 13,2 millioner kroner bedre enn budsjettet. Gebyrinntektene ble 6,3 millioner kroner høyere enn budsjettet, mens driftsutgiftene ble 6,9 millioner lavere enn budsjettet.

Avløp fikk et positivt avvik på 9,8 millioner kroner. Avviket skyldes at gebyrinntekter ble 3,5 millioner høyere enn budsjettet og utgiftene ble 6,3 millioner lavere enn budsjettet.

Renovasjon fikk et driftsresultat som var 4,5 millioner kroner bedre enn budsjettet. Driftsinntektene ble noe høyere enn budsjettet, og driftsutgiftene ble noe lavere enn budsjettet.

Feiing fikk et resultat som var 0,1 million kroner dårligere enn budsjettet.

Personal

Enhet	Ansatte	Årsverk	Fravær i %
Kommunalteknikk	58	55,4	6,2
Trondheim Bydrift	354	332,0	8,9
Samlet (for tjenesteområdet)	412	387,4	8,8

Innenfor teknisk tjenester var det tildels store budsjettoverskudd på investeringer i 2016. Det har vært en økning av oppgaver de siste årene, samtidig som det har vært utfordrende å rekruttere for å øke kapasiteten. Det er fortsatt få søkere på ingeniørstillinger innenfor veg, vann og avløp og geoteknikk. Det har vært utdannet få personer i disse fagdisiplinene over en årrekke, samtidig som det er stor etterspørsel etter slik kompetanse både hos private og andre offentlige aktører.

Trondheim bydrift er den største enheten innenfor tjenesteområdet. Sykefraværet viser en økning fra 2015, uten at vi kan se hvorfor. Det jobbes med konkrete tiltak for å få kartlagt forhold som kan få ned fraværet. I 2016 er det registrert 21 skader/nestenulykker i kommunens avvikssystem. Vi jobber kontinuerlig med å øke antall registreringer, siden det er grunn til å tro at nestenulykker underrapporteres.

Kommunalteknikk hadde et langtidssykefravær som var høyere enn normalt for enheten. Noe av dette sykefraværet er arbeidsmiljørelatert.

Mål og resultater

Tjenesteområdet bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

- 2.3: I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse.
- 2.4: I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 % av avfallet gjenvinnes.
- 3.8: I 2020 har Trondheim et levende bysentrum.
- 4.5: I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet.

Periodemål 2016-2019

Mål: Flere bydeler har bedre utendørs rekreasjonstilbud

I 2016 foreligger *Forvaltningsplan for grøntområder*. Den vil gi mål for perioden, strategier og tiltak for å imøtekomme befolkningens behov for rekreasjonsarealer. Parkene og marka skal i 2016 oppnå en totalskår på minimum 70 prosentpoeng i Trondheim bydrift sin brukerundersøkelse.

Indikatorer

Brukerundersøkelser

- Iverksatt politisk vedtatte tiltak i Forvaltningsplanen.
- Gåsaparken skal være ferdigstilt i 2016.
- Møteplass i parken ved Casparis gate skal være etablert i 2016.

Resultat

Forvaltningsplan for grøntområder ble slått sammen med plan for friluftsliv, og planen skal ferdigstilles i løpet av 2017. Sammenslåingen av planene vil gi en bedre helhetlig styring og forvaltning av grøntområder, grøntstrukturer og tilrettelegging for friluftsliv. Gåsaparken, Lusparken og parken i Casparis gate ble ferdigstilt.

Mål: Alle tilknyttet kommunalt nett skal ha godt, nok og sikkert vann

Trondheim skal ha en god og sikker vannforsyning og være blant de aller beste storkommunene på standard på tjenesten.

Indikatorer

Kvalitetsparametre vann

- Ny hovedplan for vannforsyning skal foreligge, med strategier og tiltak for å utvikle tjenesten ytterligere.
- Sikkerheten i vannforsyningen skal bedres ved bygging av ny Vikåsen vanntunnel. I tillegg pågår kontinuerlig arbeid med rehabilitering av gammelt og dårlig ledningsnett.

Resultat

Hvert år gjennomfører Norsk Vann en benchmarking av vann- og avløpstjenestene. Resultatene for 2016 er ikke utarbeidet ennå. I 2015 lå Trondheim på sisteplass av de ti største kommunene når det gjelder standard på vannforsyningen. Dette skyldes for en stor del at kommunen ikke hadde tilfredsstillende reserveforsyning i 2015. Resultatet forventes å være betydelig forbedret for 2016 i og med at reservevannforsyning fra Benna er satt i drift.

Mål: Reduserte forurensningsutslipp til bekker og elver

Tiltak skal gradvis føre til at byens elver og bekker blir renere og bedre egnet for lek og rekreasjon. Det årlige vannovervåkingsprogrammet skal vise forbedret vannkvalitet i vannkildene der utslipp av avløpsvann forringer vannkvaliteten. Tiltakene vil friggi kapasitet på ledningsnett og renseanlegg, og gi plass til framtidig byvekst og konsekvensene av klimaendringene.

Indikatorer

Kvalitetsparametre på utslipp og vannkilde

- Større separeringstiltak (Fossumdalen, Fredlybekken, Heimdal, Flatåsen) skal gjennomføres iht. plan.
- Opprydding i avløpsforholdene i spredt bebyggelse skal følge planlagt fremdrift.
- Aktivitet og innsats på feilsøking på avløpsnettet skal økes.

Resultat

Overvåkingsprogrammet viser at det er målbare forbedringer av vannkvaliteten i bekker hvor det har vært gjennomført omfattende tiltak (Ilabekken, Heimdalsbekken, Uglabekken og Kystadbekken). Det skjedde en forbedring av vannkvaliteten i Nidelva rundt årtusenskiftet, men det er ingen entydig forbedring siden da. To store overløpsutslipp til Nidelva er registrert; Fossumdalen og Fredlybekken. Det er planlagt tiltak for å redusere disse.

Mål: Brukertilfredsheten med kommunale veger og gang- og sykkelveger øker, og det skal tilrettelegges for at flere sykler og går.

I 2016 skal brukerundersøkelsen til Trondheim bydrift gi en totalskår for sommer på 64 prosentpoeng og for vinterundersøkelsen 62 prosentpoeng.

Indikatorer

Brukerundersøkelser

- I 2016 skal det utarbeides rutiner og metoder for brøyting og drifting av gang- og sykkelveger.
- I 2016 skal det utarbeides strategi og iverksettes tiltak for vedlikehold av gang- og sykkelveger som underbygger målene i Miljøpakken.
- I 2016 skal det utarbeides metoder for drift av prioriterte skoleveier som gjelder både sommer og vinter.

Resultat

Resultatene ble en score for sommeraktivitetene på 66 prosentpoeng og for vinteren ble resultatet 60 prosentpoeng.

Mål: 60 prosent materialgjenvinning for husholdningsavfall innen 2025

Økt materialgjenvinning skal oppnås gjennom et regionalt samarbeid med satsing på sentral ettersortering av avfall i tillegg til kildesortering. I 2014 ble det inngått en forpliktende avtale om å utarbeide et forprosjekt for sentralsortering med 8 avfallsselskap/kommuner i Trøndelagsregionen. I løpet av 2016 vil det bli lagt fram en plan for bygging av nytt sentralsorteringsanlegg.

Indikatorer

Materialgjenvinningstall

- I 2016 skal forprosjekt som skal gi grunnlag for en eventuell beslutning om bygging av sentralsorteringsanlegg ferdigstilles.

Resultat

Andel materialgjenvinning av husholdningsavfall har en nedadgående trend, like under 30 prosent. Dette skyldes at innsamlet mengde papir går ned, og at mengde hageavfall til kompost har avtatt kraftig. Etablering av ny gjenvinningsstasjon i 2016 og nytt hageavfallsmottak i 2017 kan bidra til noe vekst igjen. Et sentralt ettersorteringsanlegg for restavfall (SESAM), hvor det også sorteres ut matavfall, skal være etablert i løpet av 2020. Ved i tillegg å sortere mer for materialgjenvinning på gjenvinningsstasjoner kan det innen 2025 være mulig å oppnå 60 prosent materialgjenvinning. Vedtak om bygging vil ikke komme før våren 2018.

I 2018 skal det legges frem en ny avfallsplan for Trondheim kommune. Gjennom dette planarbeidet vil det bli fokusert på sirkulær økonomi, herunder økt materialgjenvinning i tillegg til redusert klimautslipp i hele avfallens verdikjede.

Nøkkeltall

Beskrivelse	2012	2013	2014	2015	2016
Erstatningssaker veg	47	90	50	40	100
Vedlikehold veg/innbyggere (kr/pers)	155	149	370	245	201
Drift veg/innbyggere (kr/pers)	377	427	586	562	603
Nye offentlige vannledninger, løpemeter.	12.000	21.800	9.600	12.500	9.000
Nye offentlige avløpsledninger, løpemeter.	10.400	8.300	26.700	21.400*	25.000
Lekkasjetap vann i prosent	29	30	29	25	30
Vann- og avløpsgebyr, forbruk 200 m3, inkludert stoppekran og mva	5.956	6.149	6.017	6.095	5.503
Antall offentlige vannlekkasjer	152	179	157	131	138
Antall fortettinger offentlige avløpsnett	50	69	57	54	36
Erstatningssaker vann/avløp. (fra 2014 innmeldte saker)	14	5	31	16	14
Mengde avfall i kg per innbygger	403	394	378		
Gebyr avfall per husstand (3x140l) (inkludert mva.)	1870	1685	1685	1735	2525

*Inkluderer AF, SP og OV – ledninger.

Eiendomstjenester

Eiendomstjenester

Bedre bygg i et livsløpsperspektiv og oppfølging av reklamasjoner, har vært et prioritert arbeidsområde og pågår fortsatt. Alle skoleprosjekt igangsatt i 2016 har passivhusstandard, og det er minimum lavenergistandard på alle andre nybyggprosjekter. Det er gjort en stor innsats innen verdibevarende vedlikehold, og utskiftinger blant annet for antikvarisk bygningsmasse. Det er også gode resultater for gjenvinning fra byggeplasser for kommunens egne bygg. Målet om to prosent redusert energiforbruk ble ikke nådd.

Det er gjort et omfattende arbeid med grunnlagsdokumenter for eierskap. Plan for areal til offentlige formål er under etablering. Boligpolitisk plan skal gi felles forståelse av kommunens rolle i byomformingsprosjekter, og hvilke modeller vi kan bruke i gjennomføring. Politisk sak om utbyggingsavtaler og gjennomføring legges frem i mars 2017. Det har ikke vært gjennomført større kjøp i 2016.

Økonomi

Avvik budsjett/regnskap	Resultat i prosent av nettobudsjettet
-0,1 millioner	0,0

Eiendomstjenester fikk et resultat i 2016 som var i tråd med budsjett.

Personal

Enhet	Ansatte	Årsverk	Fravær i %
Eierskapsenheten	44	41,7	4,4
Trondheim eiendom	555	535,3	10,2
Utbyggingsenheten	20	19,6	4,0
Samlet (for tjenesteområdet)	619	596,6	9,6

Trondheim eiendom har arbeidet systematisk med sykefraværet blant renholderne. Sykefraværet blant disse gikk betydelig ned andre halvår, en trend som synes å vedvare, og som gjør at Trondheim eiendom har satt som mål for 2017 at det samlede sykefraværet ikke skal overstige 8,8 prosent.

Sykefraværet hos eierskapsenheten viser en økning fra 2015 på 0,46 prosentpoeng. Hovedårsakene til økningen ligger i det langvarige sykefraværet, men det er ikke knyttet til arbeidsrelaterte årsaker.

Mål og resultater

Tjenesteområdet bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

- 2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn.
- 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal.
- 2.5 I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes.
- 2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger.
- 4.2 I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver.
- 4.4 I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester.

Periodemål 2016 - 2019

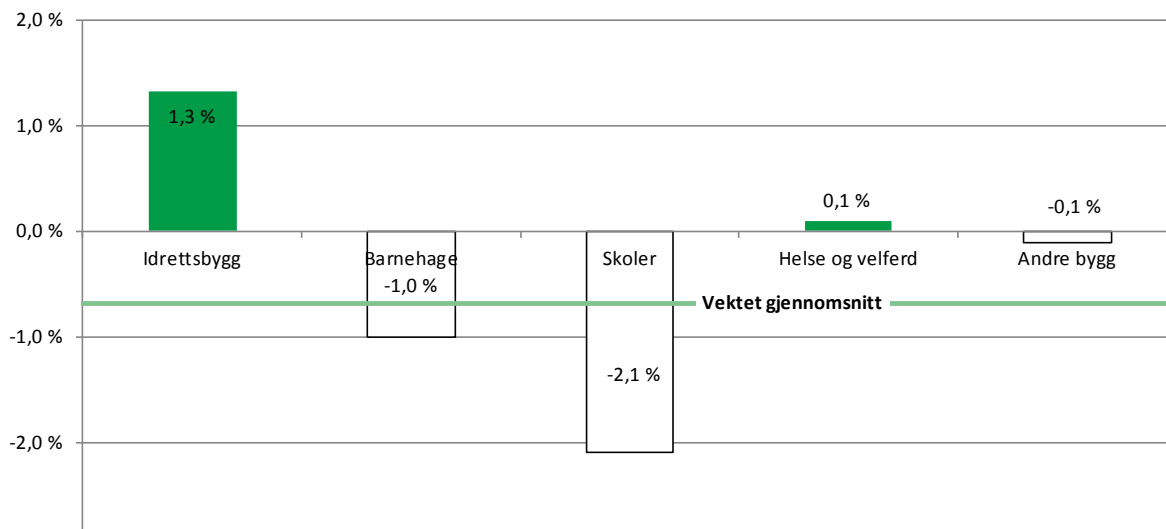
Mål: Gode og miljøvennlige løsninger med klimatilpasning i alle ledd

I perioden 2016-2019 skal stasjonært energiforbruk reduseres med sju prosent i kommunens eide bygninger. Klimagassutslipp og avfallsmengde skal også reduseres.

Indikator

Energiforbruket i Trondheim kommunes bygninger skal reduseres med to prosent i 2016 sammenliknet med 2015

Besparelser fra 2015-2016

Resultat

Trondheim kommunes bygningsmasse oppnådde en energieffektivisering på 0,8 prosent. Figuren over viser besparelser i for bygningene i fem kategorier. Beregningene tar høyde for temperaturkorrigert spesifikt energiforbruk (kWh/m²), altså energiforbruk per areal. I tillegg til redusert energiforbruk, er det samtidig et mål at bygningene brukes i større deler av uka og at arealbruken effektiviseres, selv om det gir økt energibruk.

Indikatorer

- Oppvarmingsanlegg på Stabbursmoen skole bygges om til vannbåren varme og knyttes til fjernvarmenettet i løpet av planperioden. Tiltaket må ses i sammenheng med skolestrukturen i området og ombyggingsbehov på skolen.
- Reduksjon av antall oljekjeler i kommunal bygningsmasse tilpasses midler tilgjengelig ved planlagt hovedvedlikehold.

Resultat

Oppvarmingsanlegg på Stabbursmoen skole ble utsatt i påvente av rådmannens vurdering av skolestrukturen i området. Ombyggingen står fortsatt på planen i planperioden 2017 – 2020, men er ikke tidfestet til år. Bystyrets beslutning om skolestruktur avvantes.

Fem oljetanker og fem oljekjeler ble fjernet.

Bilparken til Trondheim eiendom består av 133 biler, hvorav 21 elbiler. Det ble skiftet ut 11 dieselbiler til elbiler. Fossile kjøretøy skiftes ut i henhold til plan og der alternativ finnes. Det er

en utfordring at enheten ikke har permanent driftsbasis, flere ladestasjoner kunne i tilfelle ha blitt installert. Dieselforbruket økte med 1,3 prosent sammenliknet med 2015, noe som både har sammenheng med flere bygg, istandsetting av flere boliger og manglende permanent driftsbasis.

Indikator

- Alle nye skolebyggprosjekt som igangsettes i 2016 har som mål å oppnå passivhusstandard.
- Andre nybyggprosjekt bygges etter minimum lavenergistandard. Ved rehabilitering vurderes det om enkeltkomponenter som må byttes ut, kan byttes ut til passivhuskomponenter.

Resultat

Alle skoleprosjekt igangsatt i 2016 har passivhusstandard, og det er minimum lavenergistandard på alle andre nybyggprosjekt.

Indikatorer

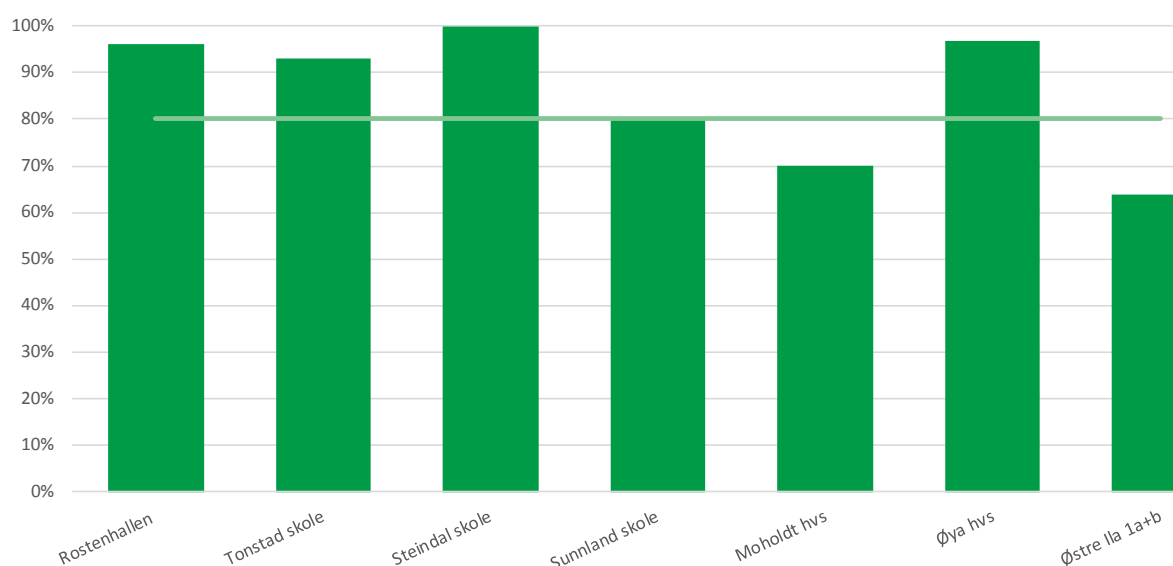
- Bruk av konstruksjoner i massivt tre og valg av andre miljøprodukter skal økes for å redusere klimagassfotavtrykket gjennom byggeprosjekter.
- Videreføring av Trebyen Trondheim med vekt på innovativ bruk av fornybare materialer og energiløsninger i utvalgte nye og eksisterende bygg.
- Sorteringsgraden av bygningsavfall for nybygg og rehabiliteringsprosjekt og større vedlikeholdsprosjekt er på minst 80 prosent.
- Muligheter for grønne tak eller regnbed på nye byggeprosjekter vurderes.

Resultat

Lade skole og Jarleveien 10 er under bygging i massivt tre. Det er stilt krav om klimagassregnskap i prosjekteringen på Lade skole, Risvollan helse- og velferdssenter, Jakobsli skole og Huseby skole.

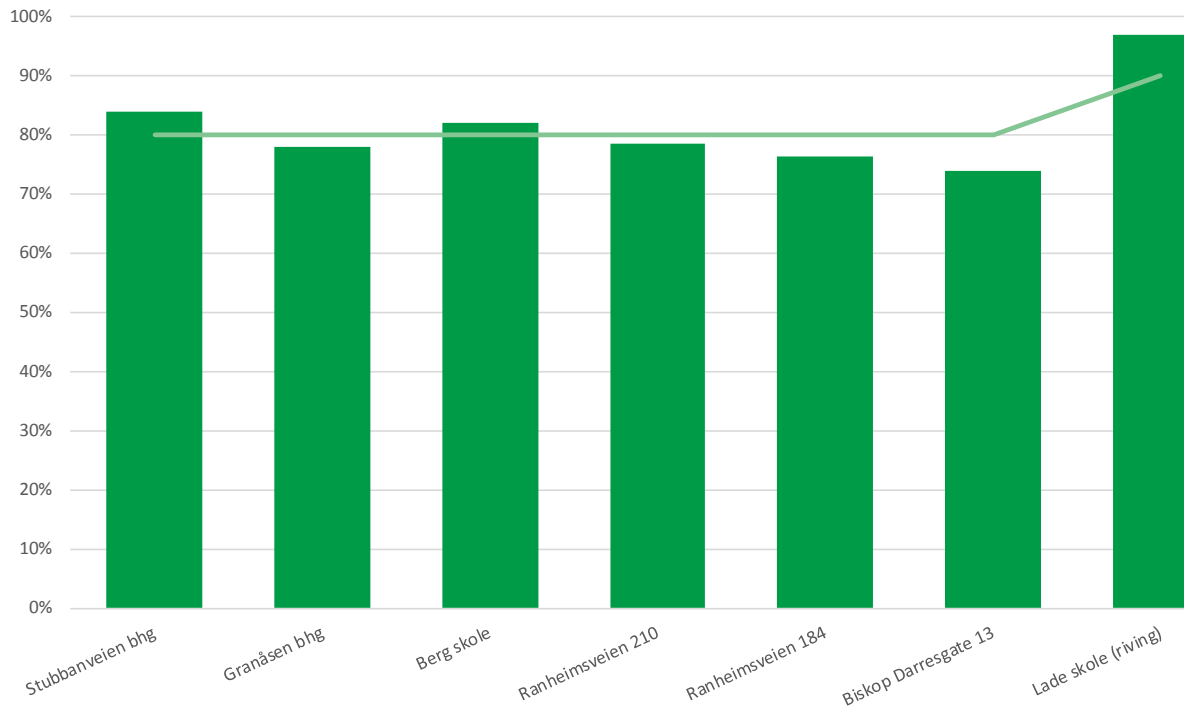
Målet om 80 prosent sortingsgrad fra byggeplasser på kommunens egne bygg ble nådd. Resultatet ble 81 prosent sortering for nye bygg og rehabiliteringsprosjekt, og 97 prosent for sortering av riveprosjekt.

Sorteringsgrad på byggeprosjekter 2016

Vedlikeholdsprosjekt oppnådde en sortering på 93 prosent.

Sorteringsgrad på vedlikeholdsprosjekter 2016

Ved Lade skole er det planlagt både grønne tak og regnbed. Nedgravde anlegg som fanger opp og leder ut vann etableres på nesten alle nybygg.

Indikator

- Sikre kvaliteten på nye og eksisterende bygninger gjennom planlagt verdibevarende vedlikehold og tidlig innsats

Resultat

Arbeidet med verdibevarende planlagt vedlikehold har hatt høy prioritet, herunder kompetanse og ivaretagelse av kommunens antikvariske bygningsmasse i tråd med kulturminneplanen 2013 -2025.

Indikatorer

- Alle bygg skal tilfredsstillende gjeldende lov- og forskriftskrav. Minst 80 prosent av vedlikeholdet skal være planlagt verdibevarende vedlikehold og utskifting
- Antall reklamasjoner er redusert til minimum. Alle reklamasjoner er fulgt opp og lukket i løpet av det første garantiåret

Resultat

Avvik i forhold til lov- og forskriftskrav lukkes fortløpende. 82,4 prosent av budsjettet for det totale vedlikeholdet ble brukt til planlagt verdibevarende vedlikehold og utskiftinger. Alle reklamasjoner er fulgt opp, men det har ikke vært mulig å lukke alle i løpet av første garantiår.

Tabell vedlikehold 2016

Tall i millioner kroner.

Vedlikeholdsutgifter	Formålsbygg unntatt bolig i millioner kroner	Bolig i millioner kroner	Totalt i millioner kroner	Samlet i prosent
Planlagt verdibevarende vedlikehold	82,5	43,3	125,8	55,0 %
Ut- og innflytting bolig		62,7	62,7	27,4 %
Sum planlagt vedlikehold	82,5	106,0	188,5	82,4 %
Akutte uforutsette tiltak	27,5	12,9	40,4	17,6 %
Samlet vedlikehold	110,0	118,9	228,9	100 %

Antall oppussinger i forbindelse med ut- og innflytting i kommunens utleieboliger har økt betydelig fra 563 i 2015 til 705 utflyttinger i 2016, med påfølgende kostnader. Boligene er selvfinansierende og har lukket økonomi.

Formålsbyggene hadde en økning i vedlikeholdet på 11 kroner per kvadratmeter fra 2015 til 2016. Det kan være store variasjoner fra år til år mellom de ulike byggkategoriene, avhengig av hvilke bygg som står i årets vedlikeholdsplan.

Vedlikehold i kr/m ²	2015	2016	Endring 2015-16
Administrasjonsbygg	71	107	36
Førskolelokaler	234	226	-8
Skolelokaler	141	162	21
Institusjoner	125	146	21
Idrettsbygg	145	133	-12
Kulturhus	148	62	-86
	148	159	11

Mål: Sikre tilstrekkelig areal for Trondheim kommunes behov

Befolkningsøkningen i Trondheim utløser behov for utbygging av barnehager, skoler, velferdssentra og idrettsanlegg med mer. Kommunen har ikke tilstrekkelige arealreserver til å møte behovet for areal til offentlige formål. For å lykkes med bygging av offentlige bygg og anlegg, må vi være en aktiv grunnerverver med et langsiktig perspektiv.

Resultat

Det er arbeidet videre med etablering av Plan for areal til offentlige formål. Dette vil være en rettesnor for videre arbeid med videre erverv av areal. Planen sendes på høring og legges frem til politisk behandling før sommeren 2017.

Det har ikke vært gjennomført større kjøp i 2016. Dette skyldes primært forsinkelser i reguleringsarbeidet. Det er gjennomført ett strategisk kjøp.

Mål: Bidra aktivt til utvikling av prioriterte utbyggings- og byomformingsområder

Bidra til utvikling, fortetting og utbygging av nye bolig- og næringsområder.

Resultat

Det arbeides kontinuerlig med å få til fremdrift i store utbyggingsprosjekter ulike steder i byen. Gjennom politiske saker vil kommunens mulige virkemidler i utbygging og byomformingsprosjekter bli belyst.

Nøkkeltall

Arealoversikt per 31. desember 2016. Areal i brutto m².

Areal per byggkategori	Eide bygg	Leide bygg	Totalt
Administrasjonsbygg	14 022	80 000	94 022
Skolelokaler	357 922	3 367	361 289
Førskolelokaler	82 301	12 136	94 437
Institusjoner	156 746	25 464	182 210
Boliger	201 809	105 766	307 575
Idrettsbygg	42 752	236	42 988
Kulturbygg	29 149	5 512	34 661
Parkeringshus		18 500	18 500
Andre bygg	128 292		
Totalt	1 012 993	250 981	1 263 974

Kostratall

	Trondheim	ASSS
Utgifter til drift per kvm	596	746
Utgifter til vedlikehold per kvm	159	127
Energikostnader per kvm	102	148

Program

Miljøpakken

Miljøpakken for transport er et samarbeid mellom Statens vegvesen, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Trondheim kommune. I februar 2016 signerte Trondheim kommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune Norges første bymiljøavtale med Staten. Avtalen representerer en styrking og videreutvikling av Miljøpakken, som følge av at en så langt hadde oppfylt nullvekstmålet i Klimaforliket. Den totale rammen i Miljøpakken er dermed på over 15 milliarder kroner, inkludert et statlig bidrag til Superbuss på 1,4 milliarder. De øvrige midlene går til å bygge ut hovedvegnettet, utvikle kollektivtilbudet for øvrig, etablere et hovednett for syklistene, bedre trafiksikkerheten, øke gangtrafikken og bedre miljøforholdene.

Miljøpakken omfatter om lag 280 godkjente prosjekt, hvorav 140 er avsluttet. Om lag 30 medarbeidere i de tre etatene er prosjektledere i Miljøpakkens prosjekter, men betydelig flere er direkte involvert i prosjektarbeidene. Miljøpakken er organisert med et eget sekretariat som er underlagt Kontaktutvalget (styringsgruppa), mens den kommunale delen av programmet følges opp av en egen gruppe organisert under kommunaldirektør for Byutvikling.

Resultater

Samlet trafikkutvikling over bomsnittene før/etter etablering av bomstasjonene våren 2014 viser en reduksjon på 9,2 prosent for alle kjøretøy. I 2016 har det skjedd en svak økning av biltrafikken (inkludert elbiler), men totalt i den fireårige avtaleperioden for belønningsordningen har vi oppnådd forutsetningen om nullvekst i personbiltrafikken. Elbilandelen økte fra fem prosent til 6,5 prosent fra 2015 til 2016.

Veksten i kollektivtrafikken i Trondheim (buss og trikk) var om lag fem prosent i 2016. Samlet vekst siden 2011 ligger på i overkant av 31 prosent. Miljøpakken gjør også årlige manuelle tellinger av gang- og sykkeltrafikken på bruene inn mot Midtbyen. Tallene viser ingen endring i gangtrafikken det siste året, og kun en svak økning i sykkeltrafikken fra 2015 til 2016 (to prosent). Ser vi på perioden 2010-2016 er det registrert en vekst i henholdsvis gang- og sykkeltrafikken på 28 prosent og 53 prosent. Det er også gjort manuelle tellinger ved 15 grunnskoler i Trondheim siden 2013. Så langt viser tellingene at antall barn som blir kjørt til skolen er redusert fra 21 prosent til 15 prosent i perioden 2013 til 2016. Antallet barn som sykler har i samme periode økt fra åtte prosent til 27 prosent.

Aktiviteter og tiltak utført av Trondheim kommune i 2016

Totalt sett var rammen for tiltak i Miljøpakken om lag 1,5 mrd i 2016. Regnskapet fra Statens vegvesen viser et forbruk på 857 millioner kroner, inkludert kommunens bidrag på 18 millioner kroner eksklusiv mva. Av totalen har Trondheim kommune produsert for om lag 100 millioner kroner. Prosjektene og aktiviteten omtales under.

Lokale veger og gatebrukstiltak

I 2016 har aktiviteten dreid seg om å detaljplanlegge og gjøre grunnerverv for en ny trasé for Johan Tillers vei mellom Heimdalsvegen og Industrivegen. Prosjektet foregår i nært samarbeid med Jernbaneverket. Dette vil gi en bedre vegtilknytting for Heimdalsområdet mot E6. Tiltaket medfører også at Smedbrua kan stenges for biltrafikk og bli en ren gang- og sykkelbru. Byggestart ventes i 2017, og prosjektets totalramme er på om lag 200 millioner kroner.

Kollektivtiltak

Arbeidet med Superbuss fase 1 startet opp i 2016. Fase 1 er gjennomføring av de tiltakene som må til for at AtB sin nye rutestruktur skal fungere. Disse tiltakene vil bli bygget ut i perioden fram til 2019. Hovedsakelig dreier dette seg om holdeplasser, knute- og omstigningspunkt

og strekningstiltak. Det er også gjennomført prosjektering og grunnerv av kollektivfelt, superbusholdeplass og sykkelanlegg langs Høgskoleringen og deler av Jonsvannsveien, som har byggestart i 2017. Begge anleggene er viktige tiltak for superbusslinje S3. Videre planlegging av løsning for superbussstrasé i Innherredsveien pågår også. Det er politisk enighet om å gjennomføre en forsøksordning for å teste ut effekter av ulike løsningsvalg, og det arbeides med å få gjennomført dette i 2017.

Oppgradering av trikkens infrastruktur skjer løpende. I 2016 er det utført en rekke mindre oppgraderinger langs traseen og flere av holdeplassene er oppgradert til universell utforming. Det er også utført oppgradering og universell utforming av flere bussholdeplasser i 2016; ved Forsøket bru og på Flatåsen. Arbeidet fortsetter i 2017.

Informasjonsarbeid og reiserådgivning

Miljøpakken informerer bedrifter om hvordan de kan endre reisevaner i retning av mer miljøvennlig transport. Av konkrete aktiviteter er det blant annet arrangert gratis sykkelverksted, tilrettelagt for sykkelbruk ved arrangementer og gitt tilskudd til aktiviteter og tiltak som fremmer gåing og sykling. Det foregår også et samarbeid med utvalgte skoler med mål om å øke antallet elever som går og sykler til skolen. De tilbys både rådgivning, trafikkopplæring og fysiske tiltak.

Tiltak for syklende

Det er lagt ned betydelige ressurser for å øke antall personer som sykler om vinteren gjennom økt vinterdrift på 50 km av hovedsykkelnettet. Utbedringer av punkttiltak er startet og vil fortsette i årene framover. Del av sykkelanlegg på Bakklandet ble åpnet våren 2016. Det er lagt sykkelheller, utvidet fortau og etablert sykkelparkering langs traseen. I tillegg er det etablert et prøveprosjekt med hev/senk-pullerter som skal testes og evalueres. Hovedarbeidene i utbyggingen av Dybdahls veg er utført. Her er det etablert støyskjerming, bredere fortau og sykkelfelt over en strekning på 650 meter. Samtidig er det gjort omfattende utskiftinger av vegkroppen slik at den tåler belastningen fra en stor mengde busstrafikk (superbusslinje S3). Det arbeides også med en visningsplan for sykkelruter i Trondheim, og det er igangsatt arbeid med å utbedre eksisterende skilting, i første omgang langs Brattørruta. Langs Ranheimsruta planlegges tiltak i Bakkegata nedre, Kirkegata og Gamle Kongeveg i 2017. Hovedplan for sykkelparkering er også under planlegging. Denne danner grunnlaget for hvilke sykkelparkeringsanlegg som kan bygges fra 2017 og utover.

Tiltak for gåing

Det ble utarbeidet en lokal gåstrategi i 2016. Denne ble vedtatt i fylkestinget 15. juni 2016 og i bystyret 16. juni 16. I løpet av året ble det ferdigstilt seks snarveger, og i tillegg er det etablert belysning på ytterligere to-tre snarveger. Det er også gjennomført mindre punkttiltak langs viktige gangruter, og det er kjøpt inn tilpasset utstyr for vinterdrift. Flere tiltak er under prosjektering med ferdigstilling i 2017. Disse snarvegene går til definerte målpunkt som skole, senter/lokalsenter, arbeidsplasskonsentrasjoner, idrettsanlegg og holdeplasser. Ett av disse prosjektene er belysning av gangtraseen ved Nidelva, mellom Bakklandet og Elgeseter bru.

Tiltak for trafikksikkerhet

Det er etablert fortau langs flere skoleveger i 2016; Husebyvegen/Søndre Husebytn, nedre del av Havsteinbakken, Granlivegen og fullføring av fortau i Tyholtvegen mot Eidsvolls gate. Det pågår bygging av fortau langs Bregnevegen, fra Fiolsvingen til Jonsvannsveien. For fortau langs Asbjørnsens gate, Kong Inges gate, Ringvålveien og Høgreina pågår prosjektering og grunnerv for bygging fra 2017 og utover. I tillegg er det utført mindre tiltak for økt trafikksikkerhet rundt om i byen.

Områdeprogram for Saupstad-Kolstad 2013-2020

Områdeløft Saupstad-Kolstad er et program for områdeinnsats i en levekårsutsatt bydel. Arbeidet i Områdeløft Saupstad-Kolstad skal danne grunnlaget for en modell som skal kunne brukes i andre bydeler senere. Programmet er organisatorisk plassert direkte under rådmannen. Programmet koordinerer en portefølje av prosjekter, løser oppgaver i tverrfaglige grupper og utfører oppgaver i linjeorganisasjonen. Programmet er ikke et eget tjenesteområde, men skal bidra til at tjenesteområdene samarbeider for å nå overordnede mål for områdeprogrammet. Økonomiske ressurser til prosjektene som programmet består av, er budsjettet under de forskjellige tjenesteområdene.

Områdeløft Saupstad-Kolstad bygger på en gjensidig forpliktende avtale mellom staten ved Husbanken og Trondheim kommune. Trondheim bystyre vedtok den 23.mai 2013 "Områdeprogram for Saupstad-Kolstad 2013-2020", sak: 71/13.

Mål og resultater

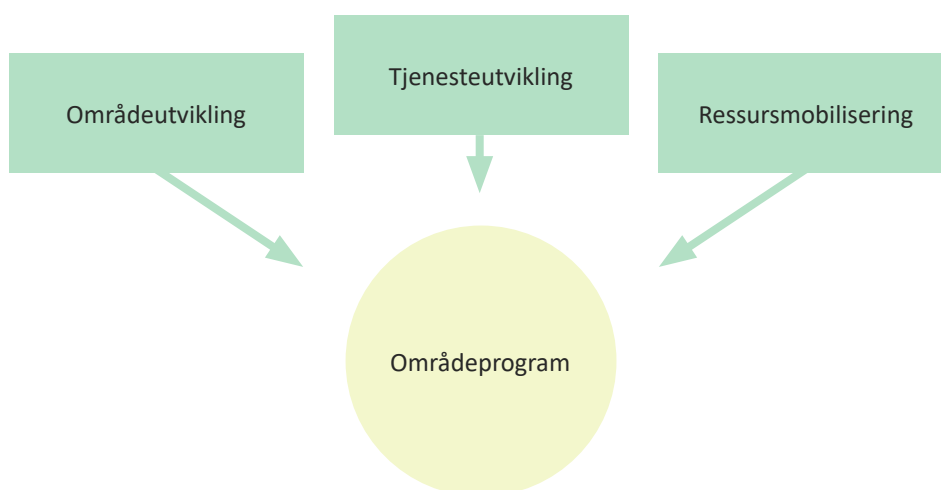
Mål for programmet

Bystyret har besluttet følgende visjon for områdesatsingen: Saupstad-Kolstad, attraktiv og mangfoldig.

Hovedmålene; I 2020:

- er Saupstad-Kolstad en bydel som fremmer livskvalitet og helse
- har barn og unge i Saupstad-Kolstad kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- er Saupstad-Kolstad en bærekraftig bydel med variert boligsammensetning og høy kvalitet på infrastruktur og offentlige rom
- er Saupstad-Kolstad en inkluderende bydel med gode møteplasser og muligheter for deltakelse

Tjenesteutvikling, områdeutvikling og lokalsamfunnsutvikling er viktige elementer under gjennomføring av områdeprogrammet. Utvikling under disse tre innsatsområdene bidrar samlet til Områdeløft Saupstad-Kolstad:

Resultatmål og gjennomførte aktiviteter

Områdeløftprosjekter er igangsatt under ledelse av flere virksomhetsområder og frivillige aktører, og er koordinert av programledelsen i henhold til styringsgruppens føringer. Hovedmålene for områdeprogrammet har vært avgjørende for om prosjektene har blitt igangsatt.

Innsatsområde områdeutvikling

Perioden har vært preget av planlegging av skolebygg og offentlige uterom, og å bygge opp et godt samarbeid med borettslagene i området. Strategisk plan for uteområder er utviklet for ha et felles verktøy i den videre områdeutviklingen, som har vist seg å bli et svært viktig verktøy for samordnet planlegging og gjennomføring.

Prosjektene eies av ulike aktører, og det har vært samarbeidet om følgende prosjekter i 2016:

- Ny Heimdal videregående skole
- Ny barne- og ungdomsskole
- Ny stor idrettshall, elitehåndball
- Klubbhus for Kolstad Fotball
- Nærmiljøanlegget "Møteplassen"
- Superbuss gjennom bydelen
- Oppgradering av gangveier (hvert år)
- Kunst og lys i undergangene
- Plan for barnehagenes uteområder
- Mulighetsstudie, ny barnehage
- Dalen park, bydels-/aktivitetspark
- Boligstiftelsen for trygdeboliger, opprusting av boliger og uteområder
- Tiltak i samarbeid med Miljøpakken; snarveiprosjekter, gang- og sykkelbro mellom Tiller og Saupstad
- Møblering og oppgradering av torg ved kommersielt butikksenter
- Oppgradering/fornyelse av bydelskafe

Innsatsområde tjenesteutvikling

Det er satset spesielt på lokalt folkehelsearbeid og på å styrke barn og unges kompetanse gjennom demokratiopplæring. Lokale lag og foreninger har bidratt til tjenesteutvikling (og ressursmobilisering) i perioden.

Prosjektene eies av ulike aktører, og det har vært samarbeidet om følgende prosjekter i 2016:

- Lokalt folkehelsearbeid (mange tiltak)
- Demokrati i praksis - valgfag i skolen
- Nye skoler- innhold og profil, felles kulturutviklingsarbeid
- Saupstad og Kolstad skoler er utvalgt til å bli universitetsskoler i Trondheim
- Kulturskolesenter sør, skal bygge på svært gode resultat av områdeinnsatsen
- Barnehageløft – satsing på musikk som verktøy i språkutvikling
- Vi og dem=oss : Ung leder, ressursmobilisering
- Gratis kjernetid i SFO
- Eldres boligpreferanser – undersøkelse, utgangspunkt for satsing på aldersvennlig bydel
- Informasjonskanal i bydelen – formidle informasjon og bidra til økt samarbeid i bydelen
- Gjestebud, utprøving av metode for medvirkning
- Samarbeid med Frivilligsentralen om utvikling av bydelskafe med ukentlig tilbud
- Overføringsverdi til andre bydeler – for tiden . utprøving av områdeløftets medvirkningsmetodikk på Rosenborg skole - campusutvikling.
- Åpen hall; ungdomsråd og Kolstad Håndball

Innsatsområde lokalsamfunn og ressursmobilisering

Lokalsamfunnsarbeidet skal bygge på ressurser som finnes i lokalmiljøet, og det er lagt til rette for at de fleste stemmer kan høres og at alle kan få bidra i lokalsamfunnet sitt. Det å bli inkludert i et fellesskap kan i seg selv være helsebringende.

- Folkemøter, planverksteder, ungdomstråkk, barnetråkk, gjestebud som metode for inkludering og integrering, ressursgruppemøter, prosjektforum, enhetslederforum, ungdomsråd, borettslagsforum, dialogmøter, diverse samtaler og undersøkelser for å kartlegge beboernes synspunkter, befaringer
- Lokalt ungdomsråd har bidratt til ressursmobilisering i bydelen
- Beboere inkluderes og deltar i prosjektarbeid i bydelen

Trondheim kommune har fått bredere innsikt i ulike gruppers synspunkter og behov gjennom dette arbeidet, og har erfart at trygge rammer ofte er den beste forutsetning for å synliggjøre synspunkter som sjelden kommer til orde på ordinære folkemøter eller i media. Medvirkning og lokal forankring har vært helt nødvendig og en forutsetning for å lykkes med utvikling av programarbeidet i 2016. Læringen er at erfaring med områdeløftmetodikk kan tilpasses og overføres til kommunens øvrige arbeid med andre større omstillingsprosesser.

Økonomi

Områdeprogrammet delfinansieres gjennom årlige bevilgninger fra KMD, og er opprinnelig forankret i statsbudsjettets kap. 581, post 74 "Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling".

I starten av arbeidet ble det understreket av Husbanken at det ville stilles krav til egenandel tilsvarende brorparten av det statlige tilskuddet. Egenandelen skulle komme i tillegg til kommunens bidrag i form av lokale til programkontor, driftsmidler med mer. Det statlige tilskuddet kan ikke brukes til å dekke løpende driftsutgifter eller til å løse kommunale oppgaver pålagt ved lov.

Årlige prioriteringer av områdeprogrammet i handlings- og økonomiplanen sikrer nødvendig langsiktighet.

Oppsummert for 2016:

- Søknad fra Trondheim kommune til Husbanken om Områdeløftstøtte 2016 ble innvilget i sin helhet (i hht. statsbudsjettets ramme for Trondheim kommune): 2,8 millioner kroner som må benyttes i løpet av to år
- Trondheim kommunes søknad om skjønnsmidler til Områdeløftet (begrunnet i avslag på støtte til enkeltprosjekter hos Husbanken i 2015) ble innvilget av Fylkesmannen: 1,2 millioner kroner
- I tillegg har Trondheim kommune fått tilsagn om støtte til prosjektet Universell utforming på 600.000 kroner. Dette innebærer et kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet på Saupstad. Disse midlene skal brukes over to år
- Til sammen fikk Trondheim kommune i 2016 4,6 millioner kroner i statlig støtte til områdesatsingen på Saupstad-Kolstad. Dette kommer i tillegg til Trondheim kommunes egenfinansiering av områdeprogrammet og alle fagområdenes innsats i bydelen, beskrevet i økonomiplanen. I tillegg kommer fylkeskommunal ressursinnsats i bydelen.

Program for Digitalt førstevalg

Program for Digitalt førstevalg ble opprettet i 2013 for at Trondheim kommune skal nå målet om et "digitalt førstevalg" - at samhandling digitalt skal være innbyggernes og næringslivets førstevalg.

Programmet skal sikre at kommunen utvikler gode digitale tjenester til innbygger og næringsliv på en effektiv måte og med en optimal bruk av ressurser. Programmet samordner og koordinerer derfor digitalisering av tjenester mot innbygger og næringsliv.

Programmet har vært involvert i en rekke prosjekter og aktiviteter i 2016. Fra konseptarbeid rundt it-støtte for håndtering av kommunale avgifter, til omfattende innføringsaktiviteter med første versjon av læringsplattformen ut til alle skolene i kommunen.

Oversikt over alle prosjekter/tjenesteutviklingsaktiviteter og leverte tjenester per 31. desember 2016:

Prosjekter og tjenester

Digitale politikere		
Oppvekst og utdanning <ul style="list-style-type: none"> • Meldeboka • Læringsportalen • Oppvekstadministrativt system • IT-støtte barnevern	Byutvikling <ul style="list-style-type: none"> • eBygg saksbehandling • eBygg søknad • Digitale planprosesser • IT-støtte kommunale eiendomsavgifter • Håndtering av kundefølgende	Kultur og næring <ul style="list-style-type: none"> • Bookingbasen • Tilskuddsbasen • Aktørbasem
Felles <ul style="list-style-type: none"> • Min Side og nytt nettsted • Kunderegister • Arkivtjenester • Innsynstjenester • Håndtering av kundefølgende • Digital forsendelse		

Den største aktiviteten har også i 2016 vært mot oppvekstområdet med fire store prosjekter - Meldeboka, læringsplattform, oppvekstadministrativt system og nasjonalt prosjekt for it-støtte barneverntjenesten. Prosjektene er i ulike faser med Meldeboka og Læringsplattformen i innføringsløp, mens de to andre prosjektene er i tidligere prosjektfaser.

Meldeboka er en digital tjeneste for skole-hjem kommunikasjon. Den ble lansert våren 2016 og er i løpet av året tatt i å bruk ved alle skoler i Trondheim. Tjenesten har fått mye positiv oppmerksomhet og fikk også Innovasjonsprisen høsten 2016. I 2017 skal den innføres i alle kommunale barnehager.

I 2016 er to sentrale anskaffelser gjennomført og løsninger er under innføring. Det er anskaffet nytt publiseringssystem som bedre understøtter digitale tjenester og selvbetjening. I tillegg er det anskaffet en moderne, skybasert løsning for håndtering av publikumshenvendelser innen ulike områder.

Begge løsningene blir satt i drift våren 2017 med digitale publikumstjenester fra biblioteket og Trondheim bydrift.

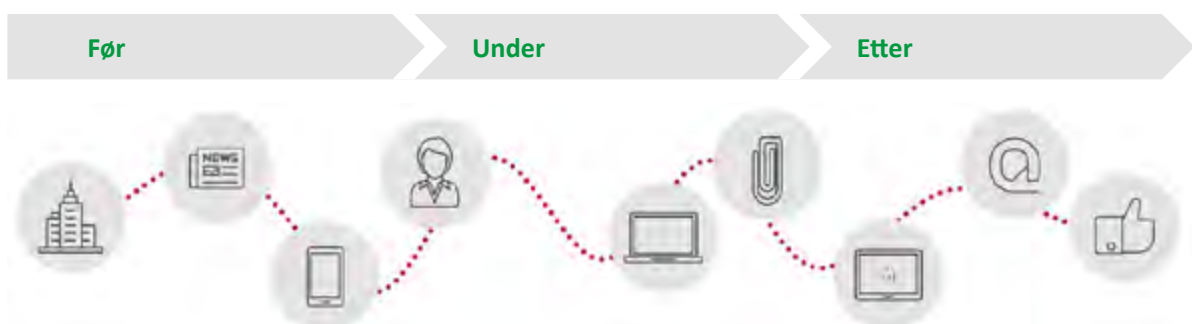

I arbeidet har det vært sentralt å fokusere på gode digitale tjenester og sammenheng mellom informasjon og tjeneste. Det er derfor utarbeidet en innholdsstrategi for nytt nettsted som skal understøtte digital tjenesteyting.

Den gode tjeneste og nettstedets rolle

En digital tjeneste blir gjerne brukt i sammenheng med andre møtepunkter. Karakteristisk for en godt fungerende tjeneste er at:

- Innbygger må vite at tjenesten finnes og klare å finne den (FØR - se skisse)
- Man må forstå hvordan tjenesten virker og klare å bruke den (UNDER)
- Man må sluses ut på en god måte (ETTER)

Nettstedet skal fungere inn i en tjenestekjede, hvor det er god sammenheng mellom informasjon, digital tjeneste og de fysiske tjenestene. For innbygger oppleves nettstedet som en kommunikasjonsplattform og en inngang til alle digitale tjenester (selv om tjenestene teknisk sett realiseres av andre systemer). Brukerne skal oppleve helhet og god flyt mellom de fysiske tjenestene, de digitale tjenestene og de tekniske løsningene som ligger bak.

Etter flere år med mye fokus på oppvekstsektoren, er programmet på vei inn i en programbølge der det særlig fokuseres på tjenester innen byutviklingsområdet. I 2016 har programmet vært inne i flere prosjektløp innenfor Byutvikling. De største er innføring av henvendeshåndtering innen bydrift (nevnt over) og eBygg - nytt system for byggesaksbehandling. eBygg er en nasjonal pilot og resultat av et sentralt arbeid med å spesifisere fremtidens byggesaksbehandlingssystem. Løsningen tas i bruk våren 2017.

I tillegg har det vært gjennomført konseptarbeid for it-støtte kommunale avgifter og digitale planprosesser. Dette arbeidet fortsetter i 2017.

I 2016 er det også blitt levert en felles arkivkjerne som skal brukes av alle nye løsninger. Det er jobbet grundig med arkitekturen som skal legges til grunn. Dette er et nybrottsarbeid i norsk sammenheng og har fått stor oppmerksomhet nasjonalt. Etablering av en slik arkivtjeneste er sentralt for realisering av digitale innsynstjenester, fremover og bidrar også til langt enklere og kvalitativt bedre dokumentasjons- og arkiveringsprosesser i virksomheten.

Til sist nevnes arbeidet med *Digitale politikere* - etablering av bedre it-støtte for møteforberedelser, gjennomføring og annen administrasjon av råd og utvalg. Det tas sikte på anskaffelse av en løsning i 2017.

Økonomi

I 2016 ble det brukt 32 millioner kroner på aktiviteter i prosjektene. Beløpet inneholder leverandørkostnader og kjøpskostnader for flere løsninger (eBygg, Tk-arkiv, Meldeboka, Læringsplattform, Henvendeshåndtering, Publiseringsløsning), i tillegg til prosjektkostnader.

Mål og resultater

Mål for programmet

- Tjenester som etableres benyttes av innbyggere og næringsliv som førstevalg i samhandling med kommunen
- Kommunen sparer ressurser på administrasjon

Resultatmål og gjennomførte aktiviteter

- Søknadsprosesser behandles fullelektronisk
  - Meldeboka
  - Tjenester som leveres i 2017: eBygg-saksbehandlingssystem, MinSide-tjenester, håndtering av publikumshenvendelser innen Byutvikling, konkurransegjennomføringsverktøy
  - Igangsatte prosjekter: Oppvekstadministrativt system, it-støtte barnevern, generell saksbehandlingssystem
  - Tidligere levert: Tilskuddsløsning, bookingløsning, kulturskoleløsning, barnehageløsning
- Bookingløsninger er etablert for aktuelle tjenester
  - Meldeboka
  - Tidligere levert: Bookingløsning

- Elektroniske meldinger og påminnelser brukes bredt
  - Meldeboka og læringsplattform
  - Tjenester som leveres i 2017: MinSide-tjenester, håndtering av publikumshenvendelser innen byutvikling
  - Igangsatte prosjekter: It-støtte kommunale avgifter, digitale planprosesser
  - Tidligere levert: Tilskuddsløsning, bookingløsning, kulturskoleløsning, barnehageløsning
- Det er etablert en virksomhetsarkitektur som støtter elektronisk tjenester
  - Felles arkivkjerne er etablert
  - Ny integrasjonsløsning er etablert (IT-tjenesten)
  - Anskaffet publiseringsløsning og henvendelsehåndteringsløsning
  - Startet opp arbeid med kunderegister, innsynstjenester og digital forsendelse

Velferdsteknologi

Velferdsteknologiprogrammet har gjennom 2016 bygd kompetanse og spesialisert seg på fagområder knyttet til tjenesteutvikling, prosjektgjennomføring og anskaffelser. Programmet er omorganisert og jobber nå i team med spesialkompetanse som styrker fremdrift og gjennomføringsevne. Det er etablert en ny tjeneste for GPS og dørvarsling. Det er gjennomført en anskaffelse av GPS på vegne av syv kommuner og med støtte fra e-helsedirektoratet. Det er påbegynt prosess for overgang fra analoge til digitale trygghetsalarmer. Det er etablert pilotprosjekter innenfor medisinteknologi, elektroniske dørlåser og støvsugerroboter. Programmet har gjennom ansatte medvirket i nasjonale utredninger, utarbeidelse av veiledere og anbefalinger til kommunene i landet. Programmet har jobbet videre med oppdraget fra e-helsedirektoratet om avstandsoppfølging av pasienter med kronisk sykdom, og involverer også nå pasienter fra kommunene i Trondheimsområdet. Dette prosjektet går videre til 2018.

I Torastua på Ladesletta HVS er omsorgsleiligheten blitt en godt besøkt kunnskapsarena både fra eksterne og interne arbeidstakere, brukere og studenter. Det var mer enn 80 besøk i 2016.

Pasientvarslingsanlegg

Arbeidet med å oppgradere pasientvarslingsanlegg ved kommunens helse- og velferdssentre startet opp i 2014. I 2016 har følgende sentre blitt ferdig oppgradert til ny løsning; Valentinlyst HVS, Havstein HVS, Havsteinekra HVS og Kattem HVS. Arbeidet med oppgradering ble i tillegg satt i gang ved Laugsand og Zion HVS.

Vedlegg

Vedlegg I	150
Vedlegg II	150
Vedlegg III	151
Vedlegg IV	156
Vedlegg V	158

Vedlegg I

Antall ansatte/årsverk i Trondheim kommune; fordelt på virksomhetsområde og kjønn, 2016*

Virksomhetsområder	Antall kvinner	Årsverk kvinner	Antall menn	Årsverk menn	Antall totalt	Årsverk totalt
Helse og velferd	4454	3250	1128	816	5582	4065
Finansforvaltning	77	74	35	35	112	108
Oppvekst og utdanning	4953	4349	1349	1210	6302	5559
Ordføreren	36	25	33	22	69	47
Organisasjon	248	231	155	151	403	382
Kultur og næring	119	91	71	56	190	147
Byutvikling	612	571	662	650	1274	1221
Sum	10452	8591	3421	2939	13873	11530

*Tabellen viser totalt antall personer med en stillingsprosent i Trondheim kommune. Ansatte som kun arbeider på timebasis, er ikke inkludert i materialet.

Vedlegg II

Rapportering – Søkere til lærlingplass/lærekontrakter i Trondheim kommune 2016

Fag	Søkere til lærlingplass 2016			Inntak lærlinger i løpet av 2016		
	kvinner	menn	totalt	kvinner	menn	totalt
Barne- og ungdomsarbeiderfaget	102	26	128	61	18	79*
Helsearbeiderfaget	133	60	193	71 ***	39	110**
Andre fag	32	54	86	0	3	3
Totalt	267	140	407	132	60	192

* Av disse er ti lærekandidater.

** Av disse er seks lærekandidater, 13 fra Menn i helse, tre fra Kompetanseløftet.

*** Av disse er en lærling i aktivitørfaget.

	Aktive lærekontrakter pr. 31.12.16 (1. og 2.års lærlinger)		
	kvinner	menn	totalt
Barn- og ungdomsarbeiderfaget	113	30	143
Helsearbeiderfaget	132	49	*181
Andre fag	7	9	16
Totalt	252	88	340

*Av disse er fem lærlinger i aktivitørfaget.

Når det gjelder etnisitet, har vi ingen nøyaktige data på våre lærlinger. Ingen av de datasystemene vi har gir oss mulighet til å registrere dette.

Vedlegg III

Handlingsplan for "Temaplan for et mangfoldig arbeidsliv i Trondheim kommune 2013-2016"

Rekruttering

Kjønn

Strategi	Tiltak	2016
Når søkerne står tilnærmet kvalifikasjonsmessig likt, tilsettes menn i kvinnedominerte yrker og kvinner i mannsdominerte yrker	Informere ledere	Fortløpende arbeid med oppdatering av personalreglement/personalhåndbok
Men kvoterer til stillinger i barnehager, SFO og skole	Informere ledere	Fortløpende arbeid med oppdatering av personalreglement/personalhåndbok
Arbeidet med å opprette flere heltidsstillinger og å redusere uønsket deltid innen Helse og velferd videreføres	Ulike prosjekter	Arbeidet ble videreført

Etnisitet

Strategi	Tiltak	2016
Kvalifiserte søkere med innvandrerbakgrunn skal innkalles til intervju	Informere ledere	Kurs ble gjennomført i 2014 Dette er et fortløpende arbeid
Når søkerne står kvalifikasjonsmessig likt, tilsettes medarbeidere med innvandrerbakgrunn	Informere ledere	Fortløpende arbeid
Trondheim kommune skal tilby praksisplasser for innvandrere	En prosjektgruppe begynte i 2012 arbeidet med å få bedre struktur på arbeidet med praksisplasser	Praksisbanken ble operativ i løpet av 2015

Funksjonsevne

Strategi	Tiltak	2016
Kvalifiserte søkere med redusert funksjonsevne skal innkalles til intervju	Informere ledere	Fortløpende arbeid gjennom året
Mulighetene for tilrettelegging som NAV kan bistå med, skal være kjent blant kommunens enhetsledere	Orienterer lederne om muligheten (uten at de skal kjenne regelverket i detalj)	Fortløpende arbeid gjennom året
Det skal legges til rette for praksisplasser for personer med redusert funksjonsevne	Gjennomføre et lite prøveprosjekt mellom NAV og Trondheim eiendom	I 2016 har Trondheim eiendom hatt inne fem praksiskandidater med redusert funksjonsevne via NAV. Vi har gjennomført to typer norskkurs. Norsk muntlig og norsk med data. Norsk muntlig hadde ti deltagere fra renhold og på kursene (tre parallelle) deltok til sammen 27 ansatte, hovedsakelig fra renholdsavdelingen men også fra administrasjonen.
Unge funksjonshemmede skal tilbys sommerjobb i "Ung i jobb"	40 unge i alderen 16-18 år, 20 jenter og 20 gutter, tilbys hvert år sommerjobb ved byens sykehjem. (Minst tre skal ha innvandrerbakgrunn og funksjonshemmede skal prioriteres)	Tiltaket gjennomføres fortløpende
Trondheim kommune skal samarbeide med de ulike organisasjonene om holdningsendringer til funksjonshemmede i arbeidslivet	Drøfte med organisasjonene hvordan dette kan gjøres på den best mulige måten	

Alder

Strategi	Tiltak	2016
Kvalifiserte søkere over 50 år skal innkalles til intervju	Informere ledere	Fortløpende arbeid
Rekrutteringsprosjekt for å sikre kompetanseoverføring fra seniorer til nyutdannede helsefagarbeidere utprøves	Kommunen har fått midler til et prosjekt	Prosjektet ble avsluttet i 2014

Generelt

Strategi	Tiltak	2016
Trainee-program for personer med redusert funksjonsevne og innvandrerbakgrunn skal utredes	Gjennomføre et lite prøveprosjekt	Gjennomført lederrekrutteringsprogram for medarbeidere med innvandrerbakgrunn i Trondheim kommune. Ti deltok.
		Nytt kurs skal gjennomføres i 2017.

Likestilling og likeverd på arbeidsplassen

Generelt

Strategi	Tiltak	2016
Ved den enkelte enhet skal det kontinuerlig arbeides for mangfold, likestilling og likeverd i arbeidsmiljøet	Arbeidsmiljøgruppene (AMG) på enhetene er iværksetterorgan	Arbeidet ble videreført
I rapportene fra enhetens arbeidsmiljøgrupper skal tiltak mot diskriminering etterspørres med jevne mellomrom	Med ujevne mellomrom vil rådmannen etterspørre om og hvilke tiltak som enhetene har iverksatt	Medarbeiderundersøkelse ble gjennomført i januar.
Ansatte som opplever seg diskriminert, mobbet eller trakassert kan melde saken til Varslingssekretariatet	Gjøres kjent i organisasjonen gjennom ordinært opplysningsarbeid	Arbeidet ble videreført

Kjønn

Strategi	Tiltak	2016
Arbeidet med å opprette flere heltidsstillinger og å redusere uønsket deltid videreføres	Ulike prosjekter	Arbeidet ble videreført
Arbeidet med å rekruttere menn til omsorgstjenesten videreføres og videreutvikles	Prosjektet "Menn i helse" videreføres	Arbeidet ble videreført
Arbeidet med å rekruttere menn til barnehager videreføres og forsterkes	Kommunen har fått midler til prosjekt	Prosjektet ble avsluttet i 2015

Alder

Strategi	Tiltak	2016
Andelen som tar ut AFP skal være synkende ved lavere alder	Prosjektet "Sluttamtale" gjennomføres	Rapport fra Prosjekt "Sluttamtale" ble lagt fram for formannskapet i 2015. Vedtak: Alle medarbeidere over 60 år får tilbud om livsfasesamtale Vurdere "lokal" seniorpolitikk ved den enkelte enhet Enhetenes arbeidsmiljøgrupper må vurdere om arbeidsbelastningen er ujevnt fordelt
Iværksatte seniortiltak og tiltak for unge og nyutdannede arbeidstakere videreføres	Rekrutteringsprosjekt for å sikre kompetanseoverføring fra seniorer til nyutdannede helsefagarbeidere utprøves	Prosjektet ble avsluttet i 2014
Nye seniortiltak skal være tilrettelagt for enkeltindivider eller grupper av arbeidstakere	Dagens ulike seniortiltak videreføres	Vedtak i bystyret høst 2014 ble fulgt opp i løpet av 2015
Enheter med mange ansatte med høy alder, må planlegge erstatning av framtidig kompetansetap	Gjøre dette kjent i organisasjonen	Arbeidet ble videreført
Seniortiltak for enhetsledere utredes	Utrede mulige særordninger for enhetsledere	Arbeidet ble videreført

Etnisitet

Strategi	Tiltak	2016
Arbeid med å forbedre norskkunnskaper til medarbeidere med innvandrerbakgrunn videreføres og videreutvikles	Gjennomføre norskkurs for barnehage- og skoleansatte som har behov for det	I 2016 er det gjennomført 3x100t norskkurs på A1, A2 og B1 nivå for oppvekstansatte fra 28 deltakere til sammen. Tiltaket er gjennomført i samarbeid med Folkeuniversitetet i Midt-Norge og Fagforbundet. Finansiert av VOX tilskudd.
Prosjekt med norskopplæring på arbeidsplassen etter modell fra Trondheim eiendom på andre tjenesteområder	Alle kommunale enheter forplikter seg til å ta imot kandidater på språkpraksis	Arbeidet ble videreført

Religiøs tilhørighet

Strategi	Tiltak	2016
Religiøs tilhørighet tematiseres i lederutviklingen	Lederutviklingsprogrammet tilpasses	Arbeidet ble videreført
Likestillings- og diskrimineringsombudets håndbok "Religion på arbeidsplassen" gjøres kjent for kommunens enhetsledere	Gjøre dette kjent i organisasjonen	Arbeidet ble videreført
Arbeidsmiljøenheten og Personaltjenesten har god kunnskap om temaet og yter bistand der slike utfordringer oppstår	Aktuelle medarbeidere ved Personaltjenesten har den nødvendige kompetansen	Arbeidet ble videreført

Seksuell legning

Strategi	Tiltak	2016
Seksuell legning tematiseres i lederutvikling, tillitsvalgtkolering og hms-opplæring. Informasjonsmaterieill fra LO og Likestillings- og diskrimineringsombudet kan være gode hjelpemidler	Aktuelle utviklings- og opplæringsprogram tilpasses	Arbeidet ble videreført
Arbeidsmiljøenheten og Personaltjenesten har god kunnskap om temaet og yter bistand der slike utfordringer oppstår	Aktuelle medarbeidere ved Personaltjenesten har den nødvendige kompetansen	Arbeidet ble videreført

Seksuell trakassering

Strategi	Tiltak	2016
Seksuell trakassering tematiseres i lederutvikling, tillitsvalgtkolering og hms-opplæring	Aktuelle utviklings- og opplæringsprogram tilpasses	Arbeidet ble videreført
Arbeidsmiljøenheten og Personaltjenesten har god kunnskap om temaet og yter bistand der slike utfordringer	Aktuelle medarbeidere ved Personaltjenesten har den nødvendige kompetansen	Arbeidet ble videreført

Funksjonsevne

Strategi	Tiltak	2016
Arbeidet med bedriftsintern attføring revideres som følge av lovendringer	Samarbeide med KS og andre kommuner om endringene	Arbeidet ble videreført
Tiltak og prosjekt som er igangsatt i regi av Helsefremmende Trondheim, videreføres	Ulike tiltak og prosjekter	Tiltak iverksatt i 2014 ble videreført i 2015 og 2016
Funksjonshemmedes deltakelse i arbeidslivet og universell utforming/tilrettelegging tematiseres i lederutviklingen	Lederutviklingsprogrammet tilpasses	Arbeidet videreføres

Politisk tilhørighet

Strategi	Tiltak	2016
Politisk tilhørighet tematiseres i lederutviklingen	Lederutviklingsprogrammet tilpasses	Arbeidet ble videreført

Vedlegg IV

Lønnsvekst i Trondheim kommune

Tittel kap 4	Antall kvinner	Kvinner snitt årslønn	Antall menn	Menn snitt årslønn	Totalt antall
Konsulent	277	493 234,00	72	470 618,00	349
Førstekonsulent	48	479 516,00	23	484 678,00	71
Spesialkonsulent	83	560 566,00	51	554 235,00	134
Miljøterapeut	399	499 171,00	212	486 170,00	611
Tolk med 3-årig høgskole	4	434 975,00	5	484 140,00	9
Barnehagelærer/pedagogisk leder	664	464 383,00	76	466 958,00	740
Musikk/kulturskolelærer	103	765 159,00	71	656 036,00	174
Fagarbeider	758	459 328,00	419	433 792,00	1177
Arbeidsleder/formann	3	455 636,00	33	459 413,00	36
Fagarbeider helse	1664	417 530,00	308	421 196,00	1972
Fysioterapeut	87	473 480,00	21	436 217,00	108
Sykepleier	779	457 961,00	105	455 557,00	884
Førstesekretær	181	460 697,00	14	422 297,00	195
Renholder	152	401 703,00	11	389 991,00	163
Leder (adm)	1	619 004,00	1	594 227,00	2
Fagleder	220	601 317,00	84	605 396,00	304
Saksbehandler	51	430 396,00	12	430 748,00	63
Sosionom	179	486 700,00	39	480 987,00	218
Barnevernspedagog	227	503 300,00	29	504 703,00	256
Ergoterapeut	140	487 426,00	25	522 192,00	165
Vernepleier	402	491 202,00	115	518 846,00	517
Prosjektleder	3	507 333,00	1	614 400,00	4
Avd.leder	38	550 045,00	30	517 182,00	68
Logoped	63	530 287,00	1	492 000,00	64
Lærer	59	461 243,00	28	466 737,00	87
Lærer u/godkjent utdanning	38	415 542,00	21	361 908,00	59
Adjunkt	515	491 100,00	210	485 591,00	725
Adjunkt m/tilleggsutd.	697	541 618,00	272	532 654,00	969
Lektor	66	536 547,00	22	521 950,00	88
Lektor m/tilleggsutd.	161	589 903,00	55	559 823,00	216
Totalt	8023	484 521,00	2282	489 313,00	10305

Tittel kap 5	Antall kvinner	Kvinner snitt årslønn	Antall menn	Menn snitt årslønn	Totalt antall
Ingeniør	72	614 252,00	119	636 620,00	191
Leder (adm)	27	756 488,00	15	674 190,00	42
Psykolog	22	689 500,00	6	643 666,00	28
Lege	77	783 025,00	54	704 946,00	131
Rådgiver	97	654 539,00	82	656 934,00	179
Advokat/jurist	30	707 603,00	12	644 148,00	42
Ped/psyk rådgiver	36	575 104,00	3	558 333,00	39
Saksbeh. u/krav om ak. utd	9	536 466,00	8	555 450,00	17
Siviløkonom	16	586 243,00	13	563 259,00	29
Samfunnsøkonom	5	576 020,00	1	455 000,00	6
Naturforvalter	8	610 731,00	6	633 183,00	14
Samfunnsviter	54	565 721,00	22	583 730,00	76
Saksbeh. m/krav om ak. utd	4	604 500,00	2	546 750,00	6
Seniorrådgiver	9	746 256,00	13	778 599,00	22
Arkitekt	57	640 807,00	13	619 291,00	70
Totalt	537	658 147,00	369	648 242,00	906

Stillingskoder kap 3	Antall kvinner	Kvinner snitt årslønn	Antall menn	Menn snitt årslønn	Totalt antall
Rådmann	0	0	1	1 390 000,00	1
Øverste administr. leder	2,00	1 106 250,00	4,00	1 125 697,50	6,00
Leder (adm)	14,00	819 843,00	12,00	799 538,00	26,00
Rektor årsverksmod	33,00	762 542,12	24,00	762 142,08	57,00
Leder bf/hv	44,00	792 933,00	16,00	832 616,00	60,00
Leder årsverksmod	59,00	704 434,00	8,00	680 081,00	67,00
Totalt	152,00	837 200,42	65,00	840 014,92	217,00

Vedlegg V

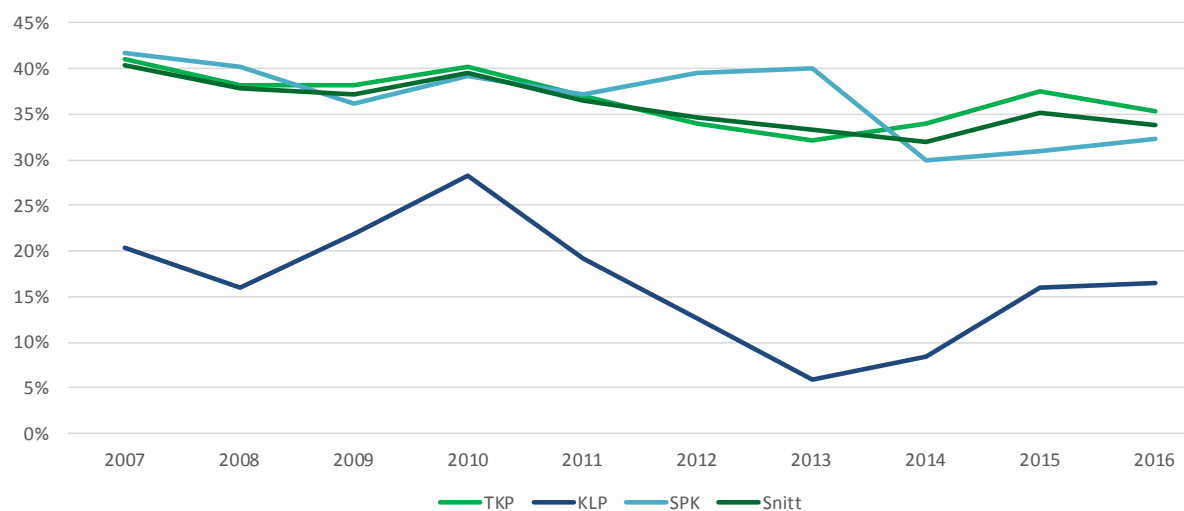
Gjennomsnittlig pensjoneringsgrad og andel "årsverk".

Gjennomsnittlig pensjoneringsgrad

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
TKP	88,1 %	83,8 %	83,2 %	79,2 %	79,4 %	79,4 %	81,9 %	81,8 %	84,0 %	83,6 %
KLP	65,7 %	70,0 %	82,5 %	78,0 %	48,8 %	48,6 %	44,3 %	57,0 %	63,1 %	61,5 %
SPK	84,4 %	91,4 %	87,4 %	85,7 %	97,2 %	83,2 %	84,8 %	76,8 %	76,6 %	77,0 %
Snitt	86,6 %	85,5 %	84,2 %	80,7 %	82,3 %	79,8 %	82,4 %	80,4 %	81,9 %	81,5 %

Andel "årsverk" AFP

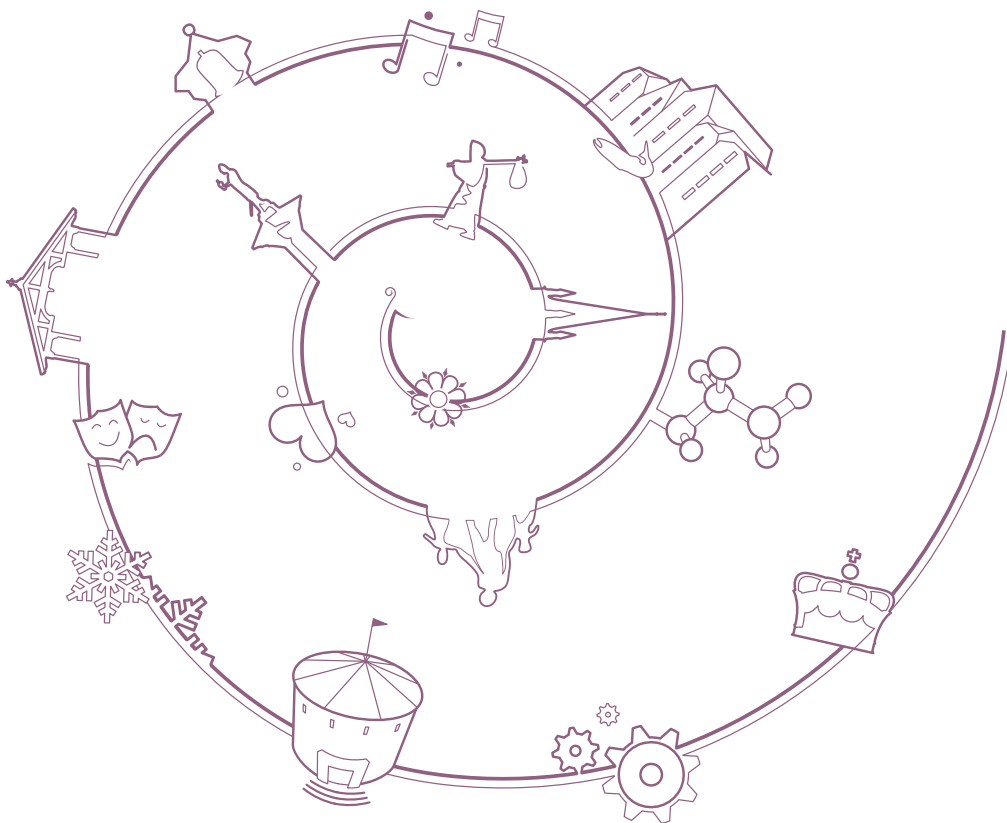
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
TKP	41,0 %	38,2 %	38,2 %	40,2 %	36,9 %	34,0 %	32,1 %	33,9 %	37,5 %	35,3 %
KLP	20,4 %	16,0 %	21,9 %	28,2 %	19,1 %	12,6 %	5,9 %	8,4 %	15,9 %	16,4 %
SPK	41,7 %	40,1 %	36,1 %	39,1 %	37,2 %	39,5 %	40,0 %	29,9 %	30,9 %	32,3 %
Snitt	40,4 %	37,9 %	37,1 %	39,5 %	36,5 %	34,6 %	33,3 %	32,0 %	35,1 %	33,8 %

Trondheim kommune
Rådmannen
Postboks 2300 Sluppen
7004 Trondheim

www.trondheim.kommune.no

Layout: Irene Sveian
Foto: Carl-Erik Eriksson
April 2017